

«IL SICILIANO NON SCOMPARIRÀ MAI»

La substitució lingüística a Sicília

Abstract

Fa uns 150 anys, en ple corrent dels nacionalismes, a Europa va sorgir un nou estat fruit de la unificació de diversos estats independents: Itàlia. A cadascun d'aquests estats es parlaven varietats lingüístiques molt diferents, però els dirigents del nou país van decidir que els calia tenir una llengua nacional. Aquest paper el van atorgar al toscà, actualment anomenat italià, que ja era la llengua de cultura i d'administració de bona part d'aquests regnes.

A la resta de llengües prèvies a l'italià, el nou estat no les va considerar com a tals sinó com a simples «dialectes de l'italià», i a mesura que aquest guanyava parlants, l'ús dels dialectes va començar a disminuir.

Avui en dia, a Itàlia hi està tenint lloc un procés en què l'italià va arraconant els «dialectes» fins al punt que, segons alguns autors, amenaça de fer-los desaparèixer. A Sicília, però, la majoria de la població tendeix a pensar que «*Il siciliano non scomparirà mai*»; és a dir, que el sicilià —la llengua de Sicília— no desapareixerà mai.

En aquest treball analitzarem l'ús que fan els joves sicilians de Pozzallo de l'italià i del sicilià i el compararem amb el dels seus pares i avis. Les dades s'han obtingut mitjançant diverses metodologies —enquesta, entrevistes, observació participant— i ens permetran veure fins a quin punt a Sicília s'està produint o no un procés de substitució lingüística.

Abstract

A century and a half ago, in the middle of the wave of nationalism that swept Europe, a new state was born as a result of the unification of several independent states: Italy. The linguistic varieties spoken in each of these states were hugely different, but the leaders of the new country decided that they needed a national language. This role was given to Tuscan, today called Italian, because it was already the language of culture and administration of a large part of these states.

The new state did not consider the previous linguistic varieties as languages but rather as «dialects of Italian». In time, as the latter started to gain speakers, the use of the «dialects» started to decrease.

In current Italy, a process is taking place whereby Italian is replacing the «dialects» to the point that, in the view of several authors, they are in risk of extinction. But in Sicily, people often think that «*Il siciliano non scomparirà mai*», i.e., Sicilian —the language of Sicily— will never disappear.

In this research work we will analyze the way young people in Pozzallo use Sicilian and Italian, and we will compare it with their parents' and grandparents' linguistic practices. The data have been obtained using several methods: questionnaire, interviews, and observation. The results will show us whether a process of linguistic shift is actually taking Sicily.

Abstract

Cento cinquanta anni fa, in piena epoca dei nazionalismi, in Europa sorse un nuovo stato frutto dell'unificazione di diversi stati indipendenti: l'Italia. In ognuno di questi stati si parlavano delle varietà linguistiche molto diverse, eppure i dirigenti del nuovo paese decisero che bisognava avere una lingua nazionale. Questo ruolo fu affidato al toscano, attualmente chiamato italiano, perché era già la lingua della cultura e dell'amministrazione di buona parte di questi regni.

Tutte le lingue precedenti all'italiano furono considerate dallo stato non come lingue, bensì come semplici «dialetti dell'italiano». Man mano che aumentavano i parlanti dell'italiano, l'uso dei dialetti cominciò a diminuire.

Oggi, in Italia, si sta verificando un processo per cui l'italiano sta occupando il posto dei «dialetti» fino al punto che, secondo diversi autori, minaccia di farli scomparire. Ma in Sicilia, la gente tende a pensare che «Il siciliano —la lingua della Sicilia— non scomparirà mai».

In questo lavoro analizzeremo l'uso che fanno i giovani di Pozzallo dell'italiano e del siciliano e lo compareremo a quello dei loro nonni e genitori. I dati sono stati ottenuti in vario modo: questionario, interviste, osservazione. I risultati ci permetteranno di vedere fino a che punto in Sicilia sta avendo luogo o no un processo di sostituzione linguistica.

*« Sichilia miskinella, comu si consumata!
ki eri tantu bella kindi eri invidiata;
in lu mundo eri una stilla; or si tutta scurata;
zo fu la genti fella ki intra ti esti siminata.
(...)*

*Heu miskina sichilia, ki eri cussi beata!
di sennu et curtisia bendi eri pur laudata:
ora è suletta et strania tutta discunsulata,
pir la gran tirannia ki intra lui è chavata. »*

(Anònim, segona meitat del 1300. Font: Avolio, 2009)

Índex

1. Introducció.....	8
1.1. Motivacions.....	8
1.2. Objectius.....	9
1.3. Metodologia	10
2. Llengües i dialectes a Itàlia i a Sicília: una perspectiva històrica.....	11
2.1. D'abans de l'Imperi romà a la formació de les llengües romàniques	11
2.2. La romanització i l'aparició de les llengües romàniques.....	12
2.3. L'establiment del sicilià com a llengua literària	14
2.4. L'afermament del toscà com a llengua culta de referència.....	14
2.5. Les nocions de llengua i dialecte: problemes de distinció i jerarquització	15
2.6. Sicília durant l'Antic Règim	16
2.7. Europa: de l'Antic Règim a la creació dels estats nacionals	17
2.8. La unificació d'Itàlia.....	18
2.9. La llengua després de la unificació de l'Estat italià.....	20
2.10. La situació sociolingüística actual a Itàlia i a Sicília	23
3. Objectius de la part pràctica	27
4. Metodologia de la part pràctica.....	29
4.1. L'enquesta.....	29
4.2. Les entrevistes	31
5. Presentació de la ciutat i del sistema educatiu italià	32
5.1. Sistema educatiu italià.....	32
5.2. Pozzallo: la ciutat	32
5.3. Pozzallo: l'educació.....	34
6. Anàlisi dels resultats quantitatius: l'enquesta <i>online</i>	35
6.1. Descripció de la mostra	35
6.2. Les llengües a la llar i amb els familiars propers	36
6.2.1. Les llengües de comunicació entre els progenitors i els avis.....	36
6.2.2 Les llengües dels informants amb els seus familiars.....	39
6.3. La llengua de comunicació amb amics, companys i parella	43
6.4. Els coneixements lingüístics	45
6.5. Les llengües en el consum cultural, l'entreteniment i Internet	47
6.6. Una mostra dels usos lingüístics dels joves de Pozzallo.....	48
6.7. Les actituds i les opinions envers les llengües	53

6.8. El futur.....	56
7. Anàlisi dels resultats qualitius: entrevistes als joves i als seus pares.....	57
7.1. Perfil dels enquestats.....	57
7.2. Síntesi de les respostes dels nois i noies	59
7.3. Entrevistes als pares i mares dels nois i noies	65
7.4. El sicilià a l'escola: entrevista a una professora del <i>Liceo</i>	71
7.5. Les entrevistes: alguns trets destacables	72
8. Conclusions	74
8.1. Es constata el trencament de la transmissió en família	74
8.2. Es constata la reculada intergeneracional fora de la llar	75
8.3. Hi ha recuperació del sicilià entre els joves?	75
8.4. Noves formes d'ús escrit del sicilià	77
8.5. Els motius per al trencament de la transmissió en família	77
8.6. Consideracions finals	78
9. Agraïments.....	79
10. Bibliografia.....	80
11. Webgrafia.....	81
12. Annexos	83
12.1. Enquesta feta als alumnes del <i>Liceo Scientifico</i> via <i>Google drive</i>	83
12.2. Resposta oberta de l'enquesta via <i>Google drive</i>	88
12.3. Entrevista realitzada als nois i noies del <i>Liceo Scientifico</i>	89
12.4. Respostes completes traduïdes de les entrevistes als nois i noies	94
12.5. Entrevista realitzada als pares i mares.....	104
12.6. Respostes completes traduïdes de les entrevistes als pares i mares	109
12.7. Entrevista realitzada a la Teresa Renda, professora d'anglès del <i>Liceo Scientifico</i> <i>Giorgio la Pira</i>	121

1. Introducció

El primer cop que vaig sentir a parlar de la paraula «dialectes» va ser quan tenia nou anys i estava passant les vacances d'estiu amb la meua família a la Llombardia, al nord d'Itàlia. Vaig preguntar al meu pare què eren i ell va explicar-me que eren les llengües que es parlaven a cada zona d'Itàlia, i que eren tan diferents les unes de les altres que molts cops no s'enteni en entre elles. Recordo que això em va semblar molt estrany per dos motius: en primer lloc, si a cada lloc hi parlaven idiomes diferents, què era l'italià, la llengua que m'havien dit que es parlava a Itàlia? I en segon lloc, si els habitants d'un mateix país no s'enteni en, com ho feien per comunicar-se entre ells? Tot i que el tema em va deixar una mica confosa, de seguida vaig deixar de pensar-hi.

Cinc anys després, quan jo en tenia catorze, vam tornar a anar de vacances a Itàlia, aquest cop a Sardenya. Durant aquest viatge vaig poder entendre una mica millor què era el que passava amb les llengües a Itàlia: antigament cada territori tenia la seva pròpia llengua, però des de la unificació d'Itàlia, l'italià s'havia convertit en la llengua del país i s'havia imposat com a única llengua, de manera que tota la resta de llengües parlades anteriorment havien quedat rebaixades a la categoria de «dialectes». A poc a poc, l'italià havia anat guanyant terreny, primer a la vida pública i després a la vida privada i quotidiana dels italians, fent que aquests deixessin de parlar les seves llengües i a poc a poc adoptessin l'italià com a pròpia.

En el cas de Sardenya, el que més em va sorprendre va ser veure com una part dels sards defensaven i reivindicaven la seva llengua i la seva identitat. El fet de ser catalana i tenir una cultura i una llengua que han estat prohibides, reprimides i minoritzades durant tants anys i que avui en dia encara segueix patint atacs per tot arreu va fer que em sentís identificada amb aquella gent i la seva causa.

1.1. Motivacions

El tema del meu treball, però, el vaig triar arran d'un intercanvi on vaig participar l'any passat entre l'Institut A.L. i un institut de Pozzallo, una ciutat del sud de Sicília, i que va consistir a passar tot el primer trimestre de 1r de Batxillerat vivint amb una família siciliana mentre una noia d'allà vivia a casa meua.

Durant la meva estada allà vaig poder viure de primera mà la realitat lingüística de l'illa, on fa 50 anys, l'anomenat dialecte sicilià era la llengua de comunicació de la majoria de gent i avui en dia s'utilitza molt menys que aleshores, perquè sembla que està essent substituït per l'italià. Em vaig fixar que la majoria d'adults parlaven en sicilià entre ells, mentre que quan havien de dirigir-se als joves ho feien en italià, i com que ja coneixia una mica el tema dels dialectes em va cridar l'atenció.

Així doncs, quan vaig haver de triar el tema del treball de recerca vaig pensar que seria l'ocasió perfecta per aprofundir més en aquesta realitat que trobava tant interessant.

La tria d'aquest tema, evidentment, també es deu al meu interès per les llengües, que probablement m'ha transmès el meu pare, i la seguretat que podia comptar amb ell per resoldre els possibles problemes que se'm plantejessin.

1.2. Objectius

El primer que vaig fer va ser investigar més a fons quin fenomen s'estava produint, i vaig descobrir que, segons alguns autors, era un procés de substitució lingüística. A més, aquest fenomen no era una cosa particular d'Itàlia sinó que des de la creació dels estats-nació al segle XVIII, el nostre món està vivint un gran canvi a nivell lingüístic que consisteix en la substitució de les llengües pròpies de cada territori per les llengües oficials de l'estat al qual pertanyen. Aquest procés s'ha accelerat les darreres dècades, i amenaça amb la desaparició de totes aquelles llengües que no siguin oficials d'un Estat, com és el cas, per exemple, de l'occità, que avui en dia gairebé ha desaparegut i al seu lloc s'ha imposat el francès.

Així doncs, vaig decidir investigar sobre aquest fenomen a nivell europeu i, sobretot, sobre la història lingüística dels territoris de l'actual Itàlia, en particular, des del moment que l'italià va començar a tenir-hi alguna mena de presència. La part pràctica vaig decidir centrar-la en Sicília, que era la realitat que jo coneixia i per tant on tenia contactes i facilitat per aconseguir informació.

El meu objectiu principal era veure com és actualment la situació lingüística a Sicília i particularment a la ciutat de Pozzallo, centrant-me en els joves del *Liceo Scientifico Giorgio La Pira*. La meua pregunta era: ¿Realment a Sicília hi està tenint lloc un procés de substitució lingüística de l'italià pel sicilià? ¿I si és veritat, en quin punt es troba?.

Després de llegir la bibliografia vaig poder definir millor els meus objectius de

recerca¹, i gràcies a la realitat que havia observat durant la meva estada a Sicília vaig formular la meva hipòtesi: entre la població de jove Pozzallo no sols hi ha un procés de substitució lingüística, sinó que l'actual generació de joves és la primera en què s'ha produït el moment crucial de trencament de la transmissió del sicilià de pares a fills.²

1.3. Metodologia

La meva part teòrica va consistir, bàsicament, en la lectura de llibres sobre la història lingüística dels diferents territoris d'Itàlia i d'Europa i sobre la situació actual de llengües i dialectes a Itàlia, i a partir d'aquí vaig poder elaborar la síntesi que vaig considerar apropiada per al meu treball.

La part pràctica la vaig centrar en els joves del *Liceo Scientifico Giorgio La Pira*, que és el centre on vaig estudiar jo durant els tres mesos que hi vaig ser. Per una banda vaig decidir que els faria una enquesta *online*, i per l'altra, com que la meva família i jo vam decidir anar a passar dues setmanes a Sicília i estar-nos uns dies a Pozzallo visitant els meus coneguts d'allà, vaig pensar que podia aprofitar per fer una entrevista a uns quants dels joves i als seus pares. A més, com que aquells dies vaig estar sortint amb un grup de nois i noies sicilians, sense haver-ho planejat vaig poder afegir a la part pràctica l'observació de l'ús que fan del sicilià quan escriuen per grups de whatsapp, a part de l'observació en directe de l'ús que en fan entre amics.³

¹ Per tal de facilitar la seva comprensió, aquests objectius es troben explicats detalladament després del marc teòric

² Aquest concepte serà explicat posteriorment al marc teòric

³ La metodologia de la part pràctica serà explicada més detalladament just abans d'aquesta

2. Llengües i dialectes a Itàlia i a Sicília: una perspectiva històrica

La gran diversitat lingüística italiana actual només s'entén tenint en compte que el país en si és relativament nou, ja que fins a finals del segle XIX la península itàlica era formada per una sèrie de regnes independents entre ells que mai no havien estat units, amb l'excepció dels anys de l'Imperi romà. Cada poble tenia la seva llengua, la seva cultura i les seves tradicions. De fet, la idea d'unificació no va sorgir fins al segle XIX, amb les idees romàntiques i la creació a Europa dels estats nació.

2.1. D'abans de l'Imperi romà a la formació de les llengües romàniques

Abans de l'expansió de l'Imperi romà, la Itàlia actual estava habitada pels pobles següents, cadascun amb la seva llengua i costums:

1. Pobles indoeuropeus:
 - a. itàlics: umbres, llatins, oscos, sabel·lis, sículs, picens
 - b. no itàlics: vènets, celtes, messapis, grecs, picens
2. Pobles no indoeuropeus:
 - a. D'origen mediterrani: lígurs, sicans
 - b. D'origen desconegut: etruscos, sards

Mapa 1: Les llengües de la Itàlia antiga.

Font: Guerra & Gómez, 1991

La situació estratègica de Sicília al Mediterrani ha fet que, al llarg de la història, hagi estat colonitzada per nombrosos pobles. Els primers en fer-ho van ser els grecs quan, al segle VIII aC, van desembarcar a l'illa, des del 7000 aC poblada pels sículs —un poble mediterrani— a l'est i pels fenicis a l'oest. Els sículs van ser ràpidament assimilats pels colonitzadors, mentre que els fenicis van resistir fins a la seva expulsió el 480 aC a la batalla d'Himera.

Durant més de dos segles els grecs van formar colònies independents com Siracusa i Messina, mentre continuava l'expansió de la Magna Grècia. La presència grega a Sicília s'ha prolongat fins avui dia: d'una banda, l'illa té un gran patrimoni de la Grècia clàssica i és on es poden trobar els temples grecs més ben conservats, com ara a la Vall dels Temples d'Agrigento, a Segesta o a Selinunte; d'una altra, encara hi ha alguns pobles de l'interior on es parla grec.

2.2. La romanització i l'aparició de les llengües romàniques

L'any 212 aC, els romans van conquerir Siracusa i Sicília va passar a formar part de l'Imperi romà. L'illa va entrar en un procés de romanització que va fer que, progressivament, el llatí vulgar anés substituint les llengües prèvies. Com arreu de la futura Romània —llocs on es parlen llengües romàniques—, el llatí dels sicilians va quedar fortament influït pel *substrat*, és a dir, per "la influència que exerceixen les llengües suplantades sobre un determinat idioma" (Guerra & Gómez, 1991, 46).

A partir del segle IV d.C. els pobles itàlics van ser conquerits per altres pobles: vàndals, visigots, francs, eruls, ostrogots, longobards, etc. El 440 dC hi va haver una invasió bàrbara a la península i els vàndals van conquerir Sicília, que van governar fins que el 491 dC la van conquerir els ostrogots. Més tard, el 535 dC, Sicília va passar a formar part de l'Imperi bizantí, governat per Justinià, període durant el qual l'illa es va cristianitzar. A l'Edat Mitjana, els àrabs van intentar conquerir l'illa diverses vegades, però no ho van aconseguir fins el 902 dC. Durant el domini àrab, Sicília es va convertir en una de les zones més riques i productives del Mediterrani, recuperant-se de la decadència en què havia caigut durant el període justinià.

Totes aquestes conquestes van provocar un fenomen de *superestrat* en els parlars sicilians, és a dir, "manifestacions més o menys importants deixades per les llengües dels pobles guanyadors, que conviuen durant un determinat període de temps amb la llengua local sense arribar a substituir-la" (Guerra & Gómez, 1991, 46). Per últim, també cal tenir en

compte el fenomen d'*adstrat*, és a dir, "la influència que exerceixen sobre un idioma sistemes propis d'altres pobles veïns i dotats d'un prestigi particular" (Guerra & Gómez, 1991, 46).

Cap al segle VIII, el parlar popular tant dels sicilians com el de la resta de pobles itàlics ja s'havia allunyat tant del llatí clàssic que aquest era incompreensible per al baix poble: s'havien format les llengües romàniques. Tanmateix, entre les classes dominants va seguir-se utilitzant el llatí com a llengua de cultura. De fet, les llengües romàniques no van començar a utilitzar-se en l'àmbit de la producció escrita fins al cap d'uns segles. Van ser monjos, mercaders, escrivans i notaris, que estaven en contacte amb el baix poble i no aprenien gaire llatí, els qui a poc a poc van anar introduint elements del vulgar en els seus escrits fins a escriure'ls completament en vulgar.

Les grans àrees lingüístiques que van sorgir a l'actual Itàlia durant l'edat mitjana van ser:

1. Llengües gal·loitalianes:

- a. **Emilià-Romanyol:** parlat a Piacenza, Ravenna, l'Emília-Romanya, Padània, al sud de la Llombardia, al nord de la Toscana i a la província de Pesaro.
- b. **Lígur** (també anomenat monegasc i genovès): parlat a Ligúria i a les localitats sardes de Carloforte i Casaletta.
- c. **Llombard** (també anomenat milanès): parlat a la Llombardia, a les províncies piemonteses de Novara i Verbania, a Trentí i a Tirol del Sud.
- d. **Piemontès** (també anomenat torinès): parlat al Piemont.
- e. **Vènet:** parlat al Vènet, a Trentí i a Venècia-Júlia.

2. Llengües ítalo-romàniques:

- a. **Cors:** parlat al nord de Sardenya, on es coneix com a gal·lurès.
- b. **Toscà:** parlat a la Toscana
- c. **Napolità:** parlat a la Campània, les Marques, els Abruzzi, Molise, Basilicata, nord de Calàbria i nord i centre de la Puglia.
- d. **Sicilià:** parlat a Sicília, centre i sud de Calàbria i sud de la Puglia.

3. Llengües retoromàniques:

- a. **Ladí:** parlat a la Ladínia
- b. **Friülà:** parlat a Udine

4. **Sard:** parlat a Sardenya, dintre del qual es distingeixen els dialectes campidanès, logudorès i nuorès.

2.3. L'establiment del sicilià com a llengua literària

El 1091 els normands van conquerir Sicília, i el 1130 es va crear el Regne de Sicília, que va tenir el seu moment d'esplendor en els anys de govern de Frederic II i la seva Cort. És en aquest moment que l'illa va començar a repartir-se entre uns quants terratinents que tenien tot el poder gràcies a un sistema senyorial que, adaptant-se als successius conqueridors, es va anar prolongant fins al segle XIX. L'any 1266 l'illa va passar a control angeví, i el 1415 a formar part de la corona catalanoaragonesa.

Des del punt de vista lingüístic, aquest és també el període en què el sicilià va sortir de l'àmbit oral i va entrar en el món literari i oficial. De fet, el primer lloc de l'actual Itàlia on es va començar a utilitzar una llengua romànica com a idioma de cultura i de la cort va ser el segle XIII a Palerm, a la cort de Frederic II de Sicília. Igual com l'occità, el francès, el castellà o el català medievals, el sicilià va començar a establir-se com a llengua independent. El monarca va crear al seu entorn la *Scuola Poetica Siciliana*, formada per autors que escrivien en vulgar sicilià seguint el model dels poetes occitans. Malauradament, la gran majoria de textos escrits pels poetes sicilians van ser destruïts i actualment només se'n conserven les traduccions al vulgar toscà.

2.4. L'afermament del toscà com a llengua culta de referència

Igual com a Sicília, i de fet seguint-ne l'exemple, al segle XIII i XIV també va començar-se a usar el vulgar per a finalitats literàries en altres indrets de l'actual Itàlia. Entre el 1300 i el 1500 els intel·lectuals van iniciar a abandonar l'ús del llatí i a utilitzar cada vegada més el vulgar en la forma fixada per aquests autors.

És a la Toscana on va aparèixer un nou corrent literari escrit en vulgar toscà, el *Dolce Stil Novo*, per autors com Dante, Guinizzelli i Cavalcanti. Després de la caiguda de la monarquia de Frederic II, la regió va esdevenir el principal lloc de creació artística dels pobles itàlics i el seu vulgar, el toscà, va guanyar prestigi cultural i artístic.

El prestigi assolit per la literatura toscana va esdevenir crucial durant l'humanisme,

quan, inspirant-se en el llatí, diversos intel·lectuals van començar a defensar estendre una llengua comuna a tots els pobles itàlics que exercís el paper que aquest havia tingut a l'antic Imperi romà. Aquest corrent va afavorir sobretot el toscà, argumentant, entre altres coses, que havia rebut poca influència de substrat perquè l'etrusc era massa diferent del llatí i que era la llengua romànica de la península que s'assemblava més a la llengua clàssica, la més «pura» de les llengües d'Itàlia. Així, tot i la fragmentació política de la península itàlica, el toscà va anar esdevenint la llengua de cultura i administració hegemònica gràcies a la seva codificació primerenca, amb la redacció de la primera gramàtica normativa de la llengua toscana el segle XVI per Pietro Bembo, basada en l'obra dels tres grans autors florentins, la creació de *l'Accademia della Crusca* — una institució encarregada de la «conservació de la puresa de la llengua italiana»— i, molt especialment, gràcies al fet que aviat va esdevenir la llengua del poder tant a Florència i com als Estats Vaticans, on va passar a funcionar com a llengua franca entre els bisbes de tot Itàlia (de Mauro, 2014).

Cal tanmateix no perdre de vista que l'hegemonia del toscà sempre es va reduir a les elits polítiques i culturals. De fet, fins al segle XX, el toscà mai no va arribar a ser entès més enllà de les classes més privilegiades, entre altres factors per la manca generalitzada d'escolarització i la gran divisió del territori en petits estats, tant independents com dependents d'altres potències estrangeres. Segons el moment, al Piemont la llengua d'administració va ser el francès, a Sicília, Nàpols i Sardenya el català o el castellà, als territoris sota el poder dels Habsburg l'alemany, etc. En realitat, als segles XVII i XVIII, hi va haver diversos moviments de reivindicació del que avui es denominen *dialetti*; a Nàpols i Sicília es van crear acadèmies per a la defensa de les llengües pròpies, es va tornar a cultivar literatura culta en dialecte — per exemple, l'autor Goldoni a Venècia—, es va intensificar la publicació de traduccions i es van crear tot de diccionaris i vocabularis, com ara de brescià-toscà o sicilià-italià.

2.5. Les nocions de llengua i dialecte: problemes de distinció i jerarquització

La situació italiana exemplifica el problema de distingir entre llengua i dialecte. Davant del sicilià, el napolità o el venecià, cal parlar de llengües o de dialectes? De fet, tot i els esforços de molts lingüistes, no hi ha un límit precís a partir del qual dues varietats són considerades llengües diferents o dialectes d'una mateixa llengua, i en bona mesura la ubicació en una o altra categoria té més a veure amb factors històrics, socials, culturals, i de poder polític que no pas amb diferències estrictament lingüístiques. Heinz Kloss (1963), per exemple, argumenta que cal distingir entre:

— les **llengües per distància** (*Abstandsprache*), tan diferents de les altres llengües que és impossible pensar que són una varietat d'una altra, molt especialment, les llengües sense *familiars* propers com el basc, el japonès o el finès.

— les **llengües per elaboració** (*Ausbausprache*), que formen part d'un continuum lingüístic, és a dir que no presenten gaires diferències respecte a les seves llengües veïnes, i que haurien pogut acabar formant una sola llengua, però que s'han acabat separant i constituint llengües diferents per motius històrics, com ara pertànyer a estats diferents, a religions diferents, tenir diferents tradicions literàries, etc. És el cas, per exemple, de les llengües escandinaves, o del serbi i el croat, que a nivell lingüístic són tan similars que són mútuament força intel·ligibles però tothom percep com a llengües diferents, símbol de separació política i cultural entre pobles. Normalment, a l'hora de crear un estàndard d'aquestes llengües s'incrementen les seves diferències amb les llengües veïnes.

Dins d'un continuum, les llengües que han disposat d'una literatura i un conreu culte durant llargs períodes no veuen el seu estatus de llengua discutit per ningú. En canvi, les varietats lingüístiques que amb personalitat pròpia que no han tingut aquests elements a favor, sovint són considerades llengües per uns i dialectes per altres. És el cas, històricament, del gallec, l'asturià, l'occità i, de manera paradigmàtica, dels dialectes d'Itàlia.

2.6. Sicília durant l'Antic Règim

Fins al Tractat d'Utrecht el 1715, Sicília va formar del l'Imperi dels Àustries hispànics. Posteriorment, l'illa va tenir breus períodes de dominació de la dinastia dels Savoia i austríaca, i el 1735 va quedar sota el poder dels Borbons. Els anys de dominació primer aragonesa i catalana i després castellana van tenir una gran influència en el sicilià, que avui en dia conté molts mots procedents del català, l'aragonès i el castellà.

El 1814 Sicília va passar a ser una província del Regne de Nàpols, i aquest va passar a anomenar-se Regne de les Dues Sicílies. Sicília tenia una estructura encara feudal, governada per terratinents i amb una població pobra i endarrerida respecte de la resta d'Europa.

2.7. Europa: de l'Antic Règim a la creació dels estats nacionals

A l'època de l'Antic Règim i l'absolutisme, molts pobles eren governats per grans imperis plurinacionals, com ara l'austríac, el rus o l'otomà. La societat estava dividida en estaments, els privilegiats i els no privilegiats, i el poder era tot en mans d'un monarca absolut.

Al segle XVIII, amb la Il·lustració i la caiguda de l'Antic Règim va sorgir el liberalisme, un corrent ideològic que concebia la societat com un conjunt d'éssers lliures amb uns drets i llibertats fonamentals que l'Estat havia de garantir. Un dels principis del liberalisme, influenciat pels ideals romàntics de llibertat, és que "la nació esdevé el poble" (Shafer, 1968), és a dir, que la legitimitat del poder de l'Estat prové dels individus que en formen part i no d'un monarca que té el poder "per voluntat divina" com passava a l'Antic Règim.

A partir d'aquesta ideologia van sorgir el nacionalisme, que defensava que cada nació tenia dret a un Estat propi. El nacionalisme entenia la nació com un conjunt d'individus amb una sèrie de lligams culturals com ara la llengua i les tradicions, amb un passat comú i un desig de viure conjuntament, i Estat com un organisme polític i administratiu format per diverses institucions que exerceixen el poder sobre un territori determinat (Sebastian & Arimont, 2014).

D'aquesta manera, durant el segle XIX el sentiment nacionalista es va anar estenent per tot Europa, provocant, d'una banda, moviments independentistes dintre dels grans imperis que van acabar amb la creació de nous Estats com Grècia, Hongria i Txèquia, i d'altra banda també va generar sentiments a favor d'una unitat nacional que van derivar en nous estats com Alemanya i Itàlia.

Durant l'Antic Règim, les aristocràcies dels diferents estats es comunicaven en la llengua de cultura de la cort, és a dir, el francès a l'Europa occidental i l'alemany a l'Europa central. Però els plebeus, és a dir la burgesia, els camperols i les classes populars urbanes, que representaven un 95% de la població, parlaven cadascú la seva llengua local en infinitat de varietats dialectals.

Amb la creació dels estats nació es produeixen diversos canvis a nivell lingüístic. En primer lloc, s'estenen polítiques homogeneïtzadores en què cada estat-nació adopta una sola llengua com a *llengua nacional* i s'esforça a reduir les altres a l'estatus de «dialectes» d'ús familiar i regional fins a fer-los desaparèixer. Les llengües clàssiques, especialment el llatí, que fins aquell moment s'havien mantingut en àmbits intel·lectuals i científics, i la coneixença

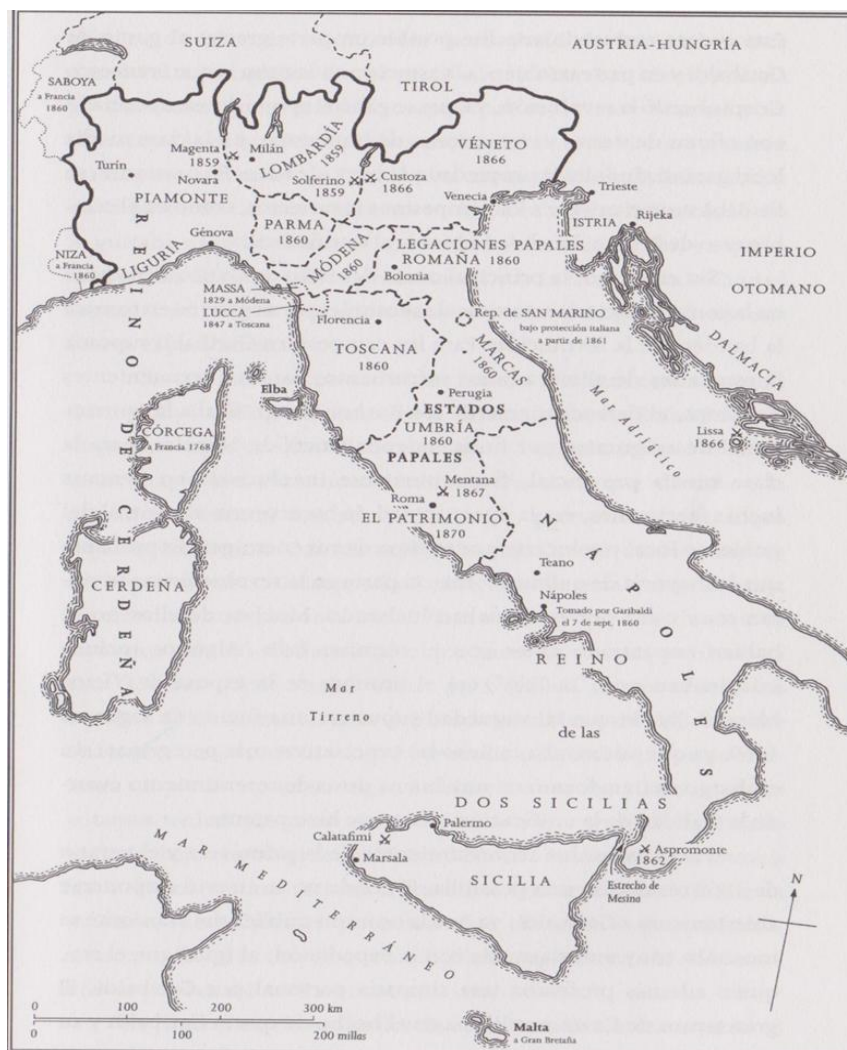
de les quals servia com a distinció de les classes altes, van ser substituïdes definitivament per les llengües nacionals dites *de cultura*.

2.8. La unificació d'Itàlia

Després de la derrota de Napoleó el 1815, l'actual Itàlia estava dividida de la següent manera:

- Regne de Piemont-Sardenya, monarquia constitucional governada pels Savoia
- Territoris de l'Imperi auto-hongarès: la Llombardia, el Vènet, Trentino i Ístria
- Estats Pontificis (sota la sobirania del Papa)
- Ducats centrals: Toscana, Mòdena, Parma i Lucca.
- Regne de les Dues Sicílies (format per Sicília i Nàpols, governat per la dinastia Borbònica)

Mapa 2: Itàlia just abans de la unificació. Font: Duggan, 1996

En aquell moment el Piemont constituïa una gran potència situada en un lloc estratègic entre França i l'Imperi austríac, i un dels regnes de la península més avançat i industrialitzat, amb molta diferència respecte els estats del sud, endarrerits i agrícoles. També era l'únic que es manifestava a favor d'una unió de tots els estats itàlics; en paraules de Cavour, el cap del govern piemontès, els seus objectius eren "la independència d'Itàlia i l'expansió del Piemont".

El procés d'unificació va començar l'any 1859, i es pot dividir en quatre etapes:

1. L'annexió de la Llombardia i dels Ducats Centrals (1859-1860): Cavour, amb el suport del monarca francès Napoleó III, va iniciar una guerra contra Àustria, que va acabar amb l'annexió de la Llombardia i els Ducats centrals al Piemont. A canvi, però, va haver de cedir els territoris de Niça i Savoia a França.
2. La conquesta de Sicília i Nàpols (1860-1861): aprofitant un aixecament dels camperols sicilians en contra dels impostos i l'opressió dels terratinents, Giuseppe Garibaldi, membre de la Societat Nacional Italiana (una associació que promocionava la unitat d'Itàlia) va organitzar una expedició a l'illa. Amb tan sols mil seguidors, Garibaldi va arribar a Sicília i va derrotar les tropes borbòniques, en gran part gràcies al suport dels camperols i la classe mitjana, a qui va saber guanyar-se amb promeses de terres, reduccions d'impostes i garantia de les propietats. Després, Garibaldi va dirigir-se a Nàpols, on també va derrotar l'exèrcit borbó. Mentrestant, el rei del Piemont Vittorio Emmanuele va dirigir-se a les Marques i Umbria i les va conquerir en derrotar els exèrcits del Papa. Llavors va portar les tropes cap al sud, prop de Nàpols, on va trobar-se amb Garibaldi. Aquest va cedir-li els territoris que havia conquerit al sud i es va proclamar el nou Regne d'Itàlia, governat pel rei Vittorio Emmanuele.
3. L'annexió del Vènet: el 1866 va esclatar la guerra entre Prússia i Àustria, i el Regne d'Itàlia va aliar-se amb Prússia. Quan Àustria va perdre el conflicte aquell mateix any, Itàlia va aprofitar per annexionar-se el Vènet.
4. Conquesta dels Estats Pontificis (1870 – 1871): L'objectiu de Garibaldi era conquerir els Estats Pontificis, però aquests comptaven amb la protecció del rei de França. El

1870 va esclatar la guerra franco-prussiana, fet que va provocar la retirada de les tropes franceses dels Estats Pontificis; aleshores les tropes italianes van aprofitar per entrar-hi i se'ls van annexionar, declarant Roma com la nova capital de l'Estat.

2.9. La llengua després de la unificació de l'Estat italià

Una vegada creat l'Estat italià, amb un únic parlament i un únic cos militar, la nova classe dirigent va veure la necessitat d'adoptar una llengua única, la «llengua nacional». En paraules de Cavour, «hem fet Itàlia, ara toca fer els italians». En el context del nacionalisme, per «fer els italians» era imprescindible unificar-los lingüísticament. El problema era com aconseguir-ho, atès a la diversitat lingüística del nou país: només entre un 3 i un 10% de la població sabia la seva «llengua nacional».

La política lingüística del nou estat va provocar un conflicte entre els que creien, com l'escriptor romàntic Alessandro Manzoni, que calia imposar el toscà parlat per les classes cultes florentines a tothom, i els que creien, com el dialectòleg Cecco d'Ascoli, que «la llengua d'una nova nació havia d'esdevenir respectant el curs natural de les realitats, de les relacions que s'imposarien gradualment a l'interior de les noves fronteres entre pobles diferents que haurien de protagonitzar en igualtat de condicions el progrés econòmic, cultural i social del país» (Guerra & Gómez, 1991, p. 72). Segons d'Ascoli, la imposició del toscà comportaria una discriminació de la majoria d'habitants de l'Estat, que ni tan sols l'entenen, impediria el desenvolupament de cada minoria de forma lliure i autònoma i afavoriria les classes dominants que volien imposar-lo.

Les classes dirigents van seguir la teoria de Manzoni i van decidir imposar el toscà, una llengua que fora de la Toscana i Roma només parlava el 0'9% de la població, i que va seguir durant anys amb el seu estatus de llengua estrangera per la majoria de gent, destinada als usos literaris i als sectors cultes. Fins i tot entre molts dirigents es seguia utilitzant el dialecte; és el cas, per exemple, del mateix Cavour, o del rei Vittorio Emmanuele II, que seguien utilitzant el piemontès. Precisament al Piemont va ser un dels llocs on més esforços es van fer per imposar el toscà, ja que les classes dirigents van creure necessari sacrificar la seva llengua a canvi de tenir el control polític del nou regne. En canvi, als regnes conquerits, les classes dirigents desplaçades van rebutjar la imposició del nou idioma i van acostar-se als dialectes com a forma d'oposició.

El nou Estat va comportar la creació de tot d'institucions oficials que funcionaven només en italià i que ben aviat van començar a promoure la llengua de l'estat de forma directa

i indirecta. D'entrada, la formació d'un cos de buròcrates que ocupaven els càrrecs administratius importants i que només funcionaven en aquesta llengua va obligar la gent que volia ocupar càrrecs públics o relacionar-se amb aquestes institucions a aprendre a parlar italià. La creació d'un exèrcit nacional i el servei militar obligatori va forçar tots els joves a marxar durant tres anys a una altra zona d'Itàlia. Allà es barrejaven amb nois que parlaven altres dialectes i assistien a les escoles militars, que, con totes les institucions de l'Estat, difonien un model lingüístic unitari. Tot i això, aquest procés de difusió de la llengua al servei militar també va ser molt lent. Fins a la Primera Guerra Mundial, per raons pragmàtiques, fins i tot els oficials utilitzaven el dialecte. Fou a les trinxeres de la Gran Guerra, on van conviure durant mesos soldats provinents de diferents zones, on els joves italians van començar a adoptar un parlar unitari.

La lentitud d'extensió de l'italià s'explica, entre altres coses, per l'estat precari de l'ensenyament obligatori. L'any 1861, el 78% de la població era analfabeta (De Mauro, 1963), ja que als estats anteriors no s'havia cregut en la necessitat de l'escolarització de masses fins a l'ocupació napoleònica. L'any de la unificació es va aprovar una llei que preveia l'escolarització obligatòria, però, malgrat tot, es calcula que ni la meitat de la població infantil assistia realment a l'escola (De Mauro, 1963, 92). Aquest fet, afegint-li que, a part de la Toscana, Bolonya, Roma i els voltants, l'escola s'impartia en dialecte, ja que ni tan sols els mestres tenien gaires coneixements d'italià, debilitava considerablement el poder de l'escola com a òrgan d'imposició del toscà. Aquesta llengua s'impartia només a les hores «d'italià», de manera que després dels tres o quatre anys que durava l'escola, els nens en sortien amb uns coneixements molt baixos de toscà. Els únics alumnes que el podien aprendre realment eren els que seguien els estudis després de l'escola elemental, és a dir, els que tenien diners, la qual cosa va consolidar el toscà com la llengua dels rics. No va ser fins després de la Segona Guerra Mundial que l'escola va començar a impartir-se realment en toscà i a difondre la llengua nacional, moltes vegades recorrent a humiliacions i càstigs severos als nens que parlaven en dialecte fins al punt que aquests van començar a avergonyir-se de parlar la seva pròpia llengua.

Aquest fenomen d'irrupció de la nova llengua nacional a tot arreu d'Itàlia no va passar desapercbut als intel·lectuals sicilians de l'època com Conrado Avolio (1843-1905):

«Il siciliano attraversa in questo momento un periodo importante della sua vita: esso assorbe avidamente la lingua nazionale. L'entusiasmo con cui l'Isola s'è annessa

all'Italia continentale, l'uso più largo e più corretto dell'italiano nelle conversazioni e nella scrittura, il rimescolamento delle popolazioni e de' dialetti, reso agevole dalla più facile viabilità e dall'intreccio di molteplici interessi, le scuole, l'esercito, gli uffici pubblici, tutto questo contribuisce al rinnovamento del siciliano, come d'ogni altro dialetto della ringiovanita penisola.»

(Avolio, 1886: 18)

La política lingüística de l'època feixista (1929- 1945) va ser imperialista i repressiva contra les llengües i cultures que no fossin «la italiana», una actitud que, a més, va intentar transmetre's a partir dels mitjans de comunicació, les institucions i l'escola. Però, de fet, aquesta repressió va anar més dirigida a les minories que parlaven llengües reconegudes que no pas als parlants de dialectes, tot i que també va contribuir en el seu retrocés. En primer lloc, es van tancar totes les escoles al·loglotes, és a dir, aquelles que s'impartien en francès, eslovè, alemany i altres llengües, i els seus mestres van ser desterrats. També es van esborrar i prohibir totes les inscripcions que no fossin en italià. Per tal d'italianitzar les zones on es parlaven aquestes llengües es van promoure grans moviments de població (soldats, obrers, comerciants) que portessin amb ells la llengua i cultura italianes i acabessin amb la resta. Això, evidentment, va provocar un retrocés en l'ús dels dialectes.

Un dels principals elements difusors del toscà —i del qual el feixisme es va valdre a bastament— van ser els mitjans de comunicació. Dècada a dècada, la progressiva disminució en el nombre d'analfabets gràcies a l'escolarització obligatòria, les noves tecnologies i la millora del nivell de vida van permetre el desenvolupament de la premsa, els espectacles, el cinema i la ràdio, elements que han estat fonamentals per transmetre el model de llengua nacional a tot arreu de l'Estat. Ja durant la segona meitat del segle XX, l'aparició de la televisió va acabar de fer omnipresent l'italià a totes les llars del país.

Cal no oblidar que, igual com en el cas de l'administració o l'escola, els *dialectes* van quedar al marge dels nous mitjans d'entreteniment i informació, reservats en exclusiva per a la llengua de l'estat. Així, a mesura que aquests factors guanyaven presència en la vida quotidiana, les varietats altres que el toscà anaven perdent funcions i afeblint-se dia rere dia.

L'onada d'emigració dels anys 70 cap a altres països d'Europa també va tenir un paper fonamental en la propagació del toscà. D'una banda, els emigrants, normalment pertanyents a classes baixes del sud i les illes, que eren les regions més pobres, van adonar-se de la importància de l'educació i van començar a fer arribar diners a les seves famílies per tal que

els fills poguessin anar a l'escola. D'altra banda, l'emigració, sobretot rural, va afeblir considerablement el nombre de parlants d'aquests dialectes. A més, l'emigració no va ser tan sols cap a l'estranger, sinó també de la muntanya cap al camp i del camp cap a la ciutat, cosa que va provocar la formació de grans nuclis urbans. A les ciutats, la presència d'institucions, escoles, associacions culturals, llocs d'espectacles, punts d'informació i tota mena d'organismes de l'Estat va fer més ràpid el seu procés d'assimilació. Bona part de la migració interna va anar del sud cap al nord. A les ciutats del nord, la barreja de població va empènyer a l'ús col·loquial del toscà i això va debilitar tant els dialectes locals com els dialectes dels immigrants. Al sud, mentrestant, es va començar a estendre la percepció que el seu dialecte era senyal de pobresa, d'incultura i de subdesenvolupament, mentre que l'italià, era sinònim de riquesa, progrés, cultura i benestar.

La imposició del toscà al llarg dels segles XIX i XX va instaurar una *mentalitat diglòssica* en la població, segons la qual, l'italià era una llengua *elevada*, de cultura, prestigiosa, de futur, destinada a la vida pública i que permetia l'ascens social, mentre que totes les altres varietats eren *baixes*, locals, lletges, vulgars, relegades a usos familiars i folklòrics. La mancança de tradició literària, alguns a causa de la desaparició de tota la producció literària, com és el cas del sicilià, va contribuir a afermar aquesta idea de superioritat de la llengua italiana. La ideologia diglòssica margina els no italianòfons i els condemna bé a passar-se a l'italià, bé a la marginació. En paraules d'una nena de 8 anys:

"No sé escriure bé en italià i a l'escola estic sempre callada, però a casa sempre parlo perquè parlo en dialecte i crec que és molt important l'italià perquè així no em faria vergonya parlar". (Ruffino, 2006)

2.10. La situació sociolingüística actual a Itàlia i a Sicília

A l'hora de sintetitzar la situació sociolingüística actual d'Itàlia va bé de servir-se de les dades oficials disponibles la realitat sociolingüística italiana actual queda ben reflectida en la taula següent:

Taula 1 Usos lingüístics a Itàlia segons l'edat i el sexe, 2012

PROSPETTO 2. PERSONE DI 18-74 ANNI SECONDO LA LINGUA ABITUALMENTE USATA IN DIVERSI CONTESTI RELAZIONALI PER SESSO E CLASSE D'ETA'. Anno 2012, per 100 persone con le stesse caratteristiche

	In famiglia				Con amici				Con estranei			
	Solo o prevalentemente italiano	Solo o prevalentemente dialetto	Sia italiano sia dialetto	Altra lingua	Solo o prevalentemente italiano	Solo o prevalentemente dialetto	Sia italiano sia dialetto	Altra lingua	Solo o prevalentemente italiano	Solo o prevalentemente dialetto	Sia italiano sia dialetto	Altra lingua
MASCHI												
18-24	56,6	7,8	29,2	4,2	60,4	7,9	27,3	2,3	89,5	1,1	6,8	0,8
25-34	51,9	8,2	32,1	5,2	54,0	7,3	32,4	2,6	87,1	0,6	9,2	1,0
35-44	54,5	6,7	31,3	3,8	55,9	8,3	29,4	3,0	86,5	1,4	8,0	1,3
45-54	52,7	8,5	32,9	3,6	52,5	10,3	33,0	2,5	83,1	1,5	13,2	0,7
55-59	51,3	12,9	33,5	1,3	50,5	12,9	34,4	0,7	83,4	2,2	12,8	0,4
60-64	43,0	17,1	38,4	0,5	39,3	17,4	42,0	0,6	75,8	3,0	20,2	0,4
65-74	41,3	18,3	39,1	0,8	42,1	18,8	38,4	0,3	77,8	4,1	17,1	0,3
Totale	51,0	10,3	33,3	3,2	51,7	11,0	33,1	2,0	83,9	1,8	11,8	0,8
FEMMINE												
18-24	65,0	2,1	24,1	5,8	73,9	1,8	18,5	2,6	92,4	-	5,5	0,2
25-34	59,5	2,7	28,1	5,4	64,7	2,7	23,2	4,4	90,6	0,4	4,2	2,0
35-44	61,8	4,0	25,8	4,6	66,6	3,4	23,2	3,9	87,4	0,9	7,1	1,6
45-54	56,9	7,4	31,9	2,2	62,6	6,9	27,3	1,7	86,0	1,3	10,4	0,9
55-59	48,1	12,3	36,3	2,3	53,7	10,5	33,1	1,5	83,9	3,8	10,8	1,0
60-64	45,0	14,1	38,3	0,7	51,6	12,2	34,5	0,4	81,6	4,0	13,4	0,1
65-74	41,9	17,0	38,8	1,0	47,2	15,5	35,5	0,9	75,8	4,1	18,2	0,7
Totale	55,2	7,8	31,1	3,3	60,9	7,0	27,2	2,4	85,6	1,8	9,6	1,1
MASCHI E FEMMINE												
18-24	60,7	5,0	26,7	5,0	67,0	4,9	23,0	2,4	90,9	0,6	6,2	0,5
25-34	55,8	5,4	30,1	5,3	59,4	5,0	27,8	3,5	88,9	0,5	6,6	1,5
35-44	58,1	5,3	28,5	4,2	61,2	5,9	26,3	3,4	87,0	1,2	7,6	1,4
45-54	54,9	7,9	32,4	2,9	57,6	8,6	30,1	2,1	84,6	1,4	11,8	0,8
55-59	49,7	12,6	34,9	1,8	52,1	11,7	33,7	1,1	83,7	3,0	11,8	0,7
60-64	44,1	15,6	38,4	0,6	45,7	14,7	38,1	0,5	78,8	3,5	16,7	0,2
65-74	41,6	17,6	38,9	0,9	44,8	17,0	36,8	0,6	76,7	4,1	17,7	0,5
Totale	53,1	9,0	32,2	3,2	56,4	9,0	30,1	2,2	84,8	1,8	10,7	0,9

La scelta della lingua è ovviamente influenzata dal livello di istruzione. Usano prevalentemente il dialetto in famiglia e con gli amici coloro che hanno un titolo di studio basso (sono il 24,3% tra chi possiede la licenza elementare), anche a parità di età e di genere, mentre tra i laureati solo l'1,7% si esprime quasi esclusivamente in dialetto.

Com mostra la taula 1, al llarg de set generacions hi ha hagut un clar augment progressiu de l'ús de l'italià i un descens de l'ús dels dialectes tant en homes com en dones. Aquest procés s'ha donat tant en les relacions amb la família com amb els amics com amb estranys. Val a dir que les dones tendeixen a fer servir menys dialecte que no pas els homes.

De la mateixa manera, aquesta disminució de l'ús del sicilià i augment de l'ús de l'italià també queda demostrada en aquesta taula, que mostra com ha variat el panorama lingüístic del 2006 al 2012 segons la regió i el lloc d'habitatge. En tots dos casos els llocs on es parla més dialecte són a les ciutats de fins a 10.000 habitants, de l'Itàlia nord-oriental el 2006 i de l'Itàlia meridional i insular el 2012. Els llocs on es parla menys dialecte són, en tots dos casos, les ciutats que es troben al centre d'una àrea metropolitana, a l'Itàlia central el 2006 i a l'Itàlia nord-occidental el 2012.

Taula 2 Usos lingüístics a Itàlia segons la regió i el lloc d'habitatge, 2006 i 2012

PROSPETTO 4. PERSONE DI 18-74 ANNI SECONDO LA LINGUA ABITUALMENTE USATA IN DIVERSI CONTESTI RELAZIONALI PER RIPARTIZIONE TERRITORIALE E TIPOLOGIA COMUNALE. Anni 2006, 2012 per 100 persone con le stesse caratteristiche

	In famiglia				Con amici				Con estranei			
	Solo o prevalentemente italiano	Solo o prevalentemente dialetto	Sia italiano sia dialetto	Altra lingua	Solo o prevalentemente italiano	Solo o prevalentemente dialetto	Sia italiano sia dialetto	Altra lingua	Solo o prevalentemente italiano	Solo o prevalentemente dialetto	Sia italiano sia dialetto	Altra lingua
2006												
RIPARTIZIONI TERRITORIALI												
Italia nord-occidentale	58,8	8,1	26,3	6,0	63,6	5,6	25,3	4,5	85,5	1,4	11,5	1,0
Italia nord-orientale	36,3	22,6	29,0	11,2	37,9	20,7	30,8	9,6	66,0	7,0	21,4	4,6
Italia centrale	63,7	6,1	25,3	4,2	66,2	5,6	24,3	3,1	83,4	2,2	12,5	1,1
Italia meridionale e insulare	27,9	21,2	47,5	2,2	31,7	16,1	48,9	1,9	63,9	6,8	27,2	0,6
Italia	44,8	15,0	34,0	5,3	48,2	12,1	34,3	4,3	73,9	4,5	19,0	1,6
TIPI DI COMUNE												
Comune centro dell'area metropolitana	64,8	8,3	20,3	5,9	68,1	6,6	20,1	4,1	84,1	3,2	10,4	1,4
Periferia dell'area metropolitana	49,3	10,8	35,4	3,5	53,9	8,5	33,8	2,8	76,4	3,3	18,6	0,6
Fino a 10.000 abitanti	32,8	21,3	37,9	7,4	36,7	16,9	39,5	6,1	67,2	5,4	23,8	2,7
Oltre 10.000 abitanti	45,1	14,0	35,7	4,1	47,8	11,7	35,9	3,5	74,5	4,6	18,7	1,1
Italia	44,8	15,0	34,0	5,3	48,2	12,1	34,3	4,3	73,9	4,5	19,0	1,6
2012												
RIPARTIZIONI TERRITORIALI												
Italia nord-occidentale	66,9	4,0	22,9	3,6	72,1	3,7	19,0	2,6	92,5	0,5	4,4	0,8
Italia nord-orientale	42,5	12,6	35,1	6,6	46,5	13,0	32,3	4,7	79,0	1,8	14,2	2,1
Italia centrale	69,5	4,1	20,5	2,4	72,3	3,7	19,2	1,8	92,0	0,8	4,3	0,8
Italia meridionale e insulare	38,8	13,9	44,7	1,5	40,4	13,9	43,9	0,8	77,8	3,4	17,4	0,5
Italia	53,1	9,0	32,2	3,2	58,4	9,0	30,1	2,2	84,8	1,8	10,7	0,9
TIPI DI COMUNE												
Comune centro dell'area metropolitana	69,9	4,3	18,1	4,1	71,8	3,9	16,8	3,6	90,2	0,7	4,7	1,1
Periferia dell'area metropolitana	62,8	5,3	28,1	2,0	67,4	4,9	24,7	0,9	86,9	2,2	8,7	0,6
Fino a 10.000 abitanti	42,7	11,1	40,7	3,1	45,7	11,6	38,8	1,9	82,1	1,7	13,8	1,1
Oltre 10.000 abitanti	51,6	10,3	32,5	3,4	55,2	10,1	30,3	2,3	84,1	2,2	11,2	0,9
Italia	53,1	9,0	32,2	3,2	58,4	9,0	30,1	2,2	84,8	1,8	10,7	0,9

Per tant, en primer lloc tenim l'italià, que avança dia a dia i ha passat a ser la llengua inicial i la més parlada entre les noves generacions, això sí, amb fortes diferències regionals. Aquest italià és lluny de ser homogeni, i així es parla dels *italians regionals*, varietats molt

influenciades pels dialectes tradicionals. De fet, estudis com el d'Alfonzetti (2012) proven que els fenòmens de contacte de llengües i l'alternança són força habituals entre els joves sicilians.

Al costat de l'italià perviuen encara els dialectes, les nombroses varietats locals que es troben, segons alguns autors, en un fort procés de minorització que implica la seva progressiva toscanització i substitució. Aquests dialectes no tenen ni normatives ni un model estàndard, per la qual cosa coneixen fortes variacions dialectals.

El tercer gran element lingüístic de l'Itàlia contemporània són les *minories lingüístiques*, grups de parlants de llengües reconegudes com a tals per l'Estat, majoritàriament amb vinculacions fora d'Itàlia, i protegides des de 1999 per la Llei 482/1999 '*Norme in materia di tutela delle minoranze linguistiche storiche*' (*Gazzetta Ufficiale della Repubblica italiana n. 297 on 20.12.1999*). Entre aquestes, l'alemany del Südtirol/Alto Adige i el francès de la Vall d'Aosta gaudeixen d'un règim de bilingüisme força efectiu, mentre que les altres, com l'albanès, el català, el franco-provençal, etc., pateixen una minorització no gaire diferent de la dels dialectes (Guerra & Gómez, 1991, p. 20):

Finalment, a causa de la gran immigració dels últims anys, llengües com l'àrab, l'ucraïnès, el xinès, el polonès, el romanès i el castellà han anat guanyant cada vegada més importància dins del panorama lingüístic italià.

Aquests dos últims grups formarien la categoria de *altra lingua* que trobem a les taules 1 i 2.

En quina situació es troben les varietats minoritzades a Itàlia i concretament a Sicília? No hem trobat dades concretes referents a l'illa, però per a nosaltres, sobretot després de l'estada a l'illa, la lectura de les dades de l'Istituto suggereix que totes les llengües altres que l'italià es troben en un procés de reculada pel que fa a un punt crucial per a la seva supervivència: la transmissió lingüística intergeneracional (Fishman 1991). El moment del trencament de la transmissió és aquell en què els pares, empesos per les pressions minoritzadores i les ideologies diglòssiques, decideixen deixar de transmetre la llengua del territori als seus fills i adopten la llengua de l'estat, que ja és la llengua de l'escola, els mitjans, fins i tot de moltes relacions personals, com a llengua per parlar amb els fills. Aquesta és la posició que defensaven ja fa més tres dècades autors com ara del Guerra i Gómez (1991). Però la hipòtesi de la substitució és lluny de ser assumida per tots els sociolingüistes italians. N'hi ha prou de recordar les paraules de Tullio di Mauro, un dels dos o tres especialistes més eminents del país, tot just el novembre del 2014, quan arribava a la relació entre italià i

dialetti com a exemple del que hauria de ser la relació entre l'anglès i les llengües nacionals en una Europa Unida:

«Per una volta, gli italiani possono proporre un esempio positivo tratto dalla loro storia: negli ultimi cinquant'anni abbiamo imparato l'italiano senza cancellare i nostri diversi dialetti. (...) ci siamo muniti largamente di biglietti di andata e ritorno (...) tra italiano e dialetto portando certo molta cultura nazionale nei dialetti ma sforzandoci anche di usare l'italiano con la spontaneità con cui appena ieri sapevamo usare solo il nostro dialetto nativo.»
(di Mauro 2014: 82)

El diagnòstic de la situació sociolingüística a Itàlia, és, per tant, ben lluny d'existir.

3. Objectius de la part pràctica

A l'inici d'aquest treball em vaig plantejar l'objectiu principal de veure com és actualment la situació lingüística a Sicília i particularment a la ciutat de Pozzallo, centrant-me en els joves del Liceo Scientifico Giorgio La Pira. Després d'informar-me i elaborar el marc teòric he pogut definir més adequadament els objectius d'aquesta recerca. El que vull és comprovar si realment a Sicília hi està tenint lloc un procés de substitució lingüística de l'italià pel sicilià com afirmen alguns autors com del Guerra i Gómez (1991) i com a parer meu es deriva de la lectura de les dades oficials de l'Istituto Nazionale di Statistica (2014) o si, al contrari, el que hi està tenint lloc és una redistribució dels usos de llengua i dialecte sense pèrdua del sicilià, com afirmen autors com Tullio de Mauro (2014: 82). La meua hipòtesi, després de la lectura de la bibliografia i de la meua experiència allà, és que almenys entre la població de jove Pozzallo no sols hi ha un procés de substitució lingüística, sinó que l'actual generació de joves és la primera en què s'ha produït el moment crucial de trencament de la transmissió del sicilià de pares a fills.

Per posar a prova aquesta hipòtesi hauré d'aconseguir dades sobre:

- a. La llengua familiar: veure quina llengua parlen els joves amb els seus pares i amb els seus avis, i comparar-la amb la llengua que parlen els pares entre ells, els pares amb els avis i els avis entre ells. També veure si la llengua de comunicació amb els avis, els pares i els germans ha canviat des que eren petits fins ara. Si realment està tenint lloc un procés de substitució, l'ús del sicilià hauria d'haver disminuït d'avis a pares i de pares a fills.
- b. La llengua parlada amb els amics, els companys i la parella, per veure si predomina l'ús del sicilià i l'italià, i comparar-ho amb l'ús que se'n feia fa uns 50 anys, que també hauria d'haver disminuït.
- c. El coneixement que tenen de sicilià i d'italià, per veure si està equilibrat o, al contrari, hi ha una llengua que els joves dominen molt més que l'altra.
- d. El consum cultural de sicilià, per comprovar si realment és gairebé nul, i l'ús del sicilià a l'hora d'escriure per facebook i whatsapp. A partir de la meua experiència a la ciutat puc formular la hipòtesi que l'utilitzen sovint per escriure a través d'aquests mitjans de comunicació escrits.

- e. Les característiques que atribueixen a l'italià i al sicilià, per comprovar si, com és habitual en un procés de substitució lingüística, al sicilià se li atribueixen les característiques sovint atorgades a les llengües minoritzades i en canvi a l'italià les que sovint s'atribueixen a les llengües dominants.
- f. El motiu, si n'hi ha, dels canvis de llengua que fan els sicilians mentre parlen ja sigui en italià com en sicilià.

També vull saber quina és la opinió tant dels pares com dels fills sobre diferents aspectes:

— Què és per ells el sicilià i quina és la diferència entre llengua i dialecte.

— Quin creuen que serà el futur del sicilià.

— Quin creuen que hauria de ser el rol del sicilià a la vida pública, ja sigui l'escola, l'administració o els mitjans de comunicació.

— En cas que s'estigui produint aquest procés de substitució, quin grau de consciència en tenen

— Si en son conscients, esbrinar si hi estan a favor o en contra.

— Per quins motius creuen que s'estaria produint aquesta hipotètica substitució.

— Per quins motius molts dels pares dels joves van decidir parlar-los en italià i no en sicilià. A partir de les opinions que vaig sentir durant la meva estada allà, plantejo la hipòtesi que molts ho van fer amb la idea que els havien inculcat que si els parlaven en sicilià els nens tindrien problemes a l'escola

4. Metodologia de la part pràctica

Tal i com he explicat a la introducció, per comprovar les meves hipòtesis vaig decidir utilitzar dos mètodes per aconseguir informació: una enquesta per a tenir dades quantitatives i una entrevista per a les dades qualitatives.

4.1. L'enquesta

Per elaborar l'enquesta, el primer que vaig fer va ser buscar llibres d'enquestes que s'haguessin fet en l'àmbit de l'ús de les llengües, sobretot de les llengües entre els joves.

Després d'haver-me-les mirat i haver agafat diverses idees per fer el meu qüestionari, vaig pensar en quins apartats havia de tenir. Vaig decidir que primer de tot faria un primer bloc amb unes quantes preguntes per saber quin era el perfil de l'enquestat i la seva família, després, en un segon bloc, li preguntaria sobre el seu aprenentatge de llengües i l'ús que en feia actualment, i finalment, en un tercer bloc, li faria preguntes més encarades al futur i a la seva opinió personal.

Aleshores el que vaig fer va ser pensar exactament quines dades volia obtenir amb l'enquesta i, a partir d'aquí, vaig anar elaborant les preguntes amb les quals podia obtenir aquestes dades, sempre intentant que fossin curtes, senzilles i com menys millor, per no cansar l'enquestat.

Un dels inconvenients que vaig tenir a l'hora de fer les preguntes sobre l'ús que feien del sicilià i l'italià és que hi ha tantes combinacions de preguntes possibles que vaig haver de triar només les més elementals per respondre els objectius d'aquest treball, tot i que hagués estat molt interessant poder-ne fer més i d'aquesta manera hauria obtingut moltes més dades, que servirien per aprofundir més en la situació lingüística que es viu actualment a Sicília, tant entre els joves com en les generacions més grans.

En les preguntes de quina és la llengua de relació amb els avis, entre pares i avis i les altres en que es parla d'una parella hauria estat bé poder analitzar cada persona individualment, ja que fet d'aquesta manera si responen que hi parlen/aven "tant sicilià com italià" tan pot ser que amb els dos membres de la parella hi parlin ambdues llengües com que amb un membre de la parella hi parlin sempre en sicilià i amb l'altre sempre italià. Tanmateix, he hagut de simplificar-ho per no allargar excessivament l'enquesta.

També cal tenir en compte que hi ha preguntes, per exemple sobre el seu grau de coneixement de sicilià i italià, que els nois i noies han respost segons el seu criteri, és a dir, no són dades fruit d'una observació dels joves i per tant no podem estar del tot segurs del seu coneixement real; en un treball d'aquestes característiques aquesta tasca era molt complicada i innecessària.

Quan vaig tenir les preguntes escrites en un full les vaig passar a word, i allà vaig acabar de retocar-les i vaig afegir-ne i eliminar-ne alguna. Llavors vaig crear un full

d'enquesta al Google drive i, vaig deixar passar uns dies per veure si se m'acudia alguna cosa més per afegir o canviar.

Vaig enviar l'enquesta a la meva professora d'italià perquè em corregís les possibles faltes d'ortografia o gramaticals, i abans de passar l'enquesta a tots els nois i noies la vaig enviar a dos amics meus sicilians perquè me la contestessin i per veure si em serviria per obtenir les dades que necessitava o calia fer-hi algun canvi més.

Efectivament, en tenir les respostes dels meus dos amics vaig veure clar quines preguntes estaven mal formulades perquè no les havien entès bé o perquè no em donaven exactament la resposta que buscava; ho vaig corregir i el dia 2 d'Agost vaig penjar l'enquesta al grup del facebook del *Liceo Scientifico Giorgio la Pira*, un grup format per tots els alumnes de l'institut on vaig assistir durant tres mesos, i els vaig demanar que me la responguessin. Al cap d'uns dies els vaig tornar a fer una publicació al facebook demanant-los que qui no ho hagués fet encara que respongués l'enquesta, i per aconseguir més respostes els ho vaig demanar individualment a molts d'ells, seguint la llista de gent del grup de l'escola.

Vaig tancar el questionari quan vaig tenir 101 respostes, però vaig decidir eliminar les de l'últim enquestat per tal de poder fer coincidir els percentatge amb les freqüències i facilitar la comprensió de les dades.

4.2. Les entrevistes

Per fer les entrevistes el primer que vaig fer va ser, igual que per fer l'enquesta, buscar llibres que m'ajudessin a trobar la millor manera d'entrevistar com ara el següent: (Ritchie & Lewis, 2003). Per elaborar les preguntes vaig llegir les respostes que m'anaven arribant de l'enquesta i vaig fer una pluja d'idees, apuntant totes les preguntes que se m'acudien i també les que ja havia pensat abans de veure l'enquesta. Després d'haver fet una primera llista vaig agrupar les preguntes per temes, vaig seleccionar les que em semblaven més adequades i em portaven cap als meus objectius i vaig eliminar les que em van semblar innecessàries.

Vaig elaborar dues entrevistes diferents, una pels joves i l'altra pels seus pares, i quan a finals d'Agost vaig passar dues setmanes a Pozzallo, la ciutat on vaig estar vivint tres mesos i mig l'any passat, vaig anar casa per casa dels meus amics sicilians fent-los l'enquesta a ells i als pares.

També vaig aprofitar per fer una entrevista a la meua professora d'allà perquè m'expliqués la situació lingüística actual de Sicília segons el seu punt de vista i des del punt de vista de la Comunitat Educativa.

5. Presentació de la ciutat i del sistema educatiu italià

Abans d'analitzar les dades de l'enquesta i les entrevistes cal fer una petita introducció al funcionament del sistema educatiu italià i de la ciutat.

5.1. Sistema educatiu italià

Els nens italians poden començar a anar a la scuola dell'infanzia amb dos anys, però l'educació obligatòria comença als sis anys i s'acaba als setze. Es divideix en tres etapes; la primera, la scuola primaria, dura cinc anys; la segona, la scuola media, va dels 11 als 14 anys.

A l'acabar la Terza Media, curs que equivaldria al nostre 2n d'ESO (és a dir que tenen entre 13 i 14 anys), els nois i noies comencen la tercera etapa, que és d'especialització i dura cinc anys, tot i que la poden abandonar quan fan 16 anys (és a dir, a partir del tercer curs).

Els nois i noies han de triar entre anar a un Liceo, a una Scuola Tecnica o a una Scuola Professionale. La diferència entre totes tres és que els Licei estan pensats per preparar els alumnes que després volen anar a la universitat, i en canvi les escoles tècniques i superiors són per gent que vol posar-se a treballar després de graduar-se.

Els alumnes que trien anar a un Liceo poden triar entre anar a un Liceo Classico (on s'estudien matèries com ara italià, grec i llatí), a un Liceo Scientifico (on s'estudien especialment matèries com biologia, matemàtiques i física), a un Liceo Linguistico (on s'estudien llengües modernes com l'alemany, el francès i el castellà) o un Liceo Artistico (on s'estudien matèries de belles arts).

D'escoles tècniques i superiors n'hi ha moltes diferents: nàutica, aeronàutica, comercial, de turisme, de transport i logística, etc.

5.2. Pozzallo: la ciutat

Pozzallo és una ciutat del sud de Sicília, a la província de Ragusa. Segons dades de l'ISTAT (Istituto Nazionale di Statistica), el 2008 tenia 18.908 habitants, una superfície de 14,94 km² i per tant una densitat de població de 1.265,6 hab/km².

Mapa 3: Carreteres de Sicília. Font: cittacapitali.it

L'economia de Pozzallo es basa en el comerç i les activitats relacionades amb el mar, com la feina a bord de vaixells de mercaderies, petrolers i creuers. De fet, molts pozzallesos són comandants d'algunes de les naus de creuers més famoses del món. També és un dels principals punts de turisme interior a Sicília, sobretot als mesos d'estiu.

La percepció de la ciutat des del punt de vista dels radis queda ben reflectida en les declaracions de la professora TR del Liceo Scientifico Giorgio la Pira entrevistada per a aquest treball. Segons la seva opinió, des del punt de vista de la qualitat de vida i del clima, els seus alumnes creuen que s'hi viu molt bé però que és una «ciutat de vacances», no per viure-hi durant tot l'any, perquè li falta activitat cultural: només hi ha un cinema i una llibreria, no hi ha teatre ni biblioteca i la universitat més propera es troba a 120km. Tampoc no hi fan activitats dedicades ni als nens ni als joves; per qualsevol cosa han d'agafar el cotxe per anar a ciutats veïnes més grans, i, des del punt de vista comercial, per exemple, gairebé no hi ha ni botigues de roba. A més, al ser una ciutat petita la majoria de persones es coneixen entre elles, i aquest clima, sumat a la falta d'activitats i expectatives de futur que ofereix la ciutat, fa que molts dels nois i noies vulguin marxar a viure fora. Molts nois i noies de la ciutat tenen la sensació de viure aïllats, lluny de tothom i oblidats tant per Europa com per la

resta d'Itàlia, un efecte provocat pel fet de viure en una illa i accentuat pel fet que la ciutat està al sud de tot d'Europa, gairebé tocant a Àfrica.

5.3. Pozzallo: l'educació

A Pozzallo hi ha un *Liceo Scientifico*, dues escoles tècniques, *l'Istituto Tecnico Nautico* i la *Scuola Commerciale*, i una escola professional, *la Scuola di Turismo*. La majoria de nois i noies de Pozzallo van a una d'aquestes escoles, però també n'hi ha alguns que marxen altres ciutats per poder anar a una altra escola o un altre Liceo.

El Liceo Scientifico va obrir fa set anys, i té cinc cursos amb dues classes cadascun. Les classes són petites, d'entre 15 i 20 alumnes, i hi ha moltes més noies que nois (per cada tres noies hi ha un noi, aproximadament); a l'escola són, en total, uns 200 alumnes. D'acord amb els professors entrevistats, la majoria de nois i noies que van al *Liceo Scientifico* són de mitjana-alta, tot i que, com veurem, cal entendre aquesta afirmació en el sentit que la seva posició és superior a la de la mitjana de la ciutat. A més, a diferència d'altres joves de la ciutat, els alumnes del Liceo Scientifico tenen la intenció d'anar a la universitat. De fet, la major part volen marxar de Sicília per anar a estudiar al nord d'Itàlia, on creuen que tindran més possibilitats de trobar feina i també canviar d'aires, Són gent amb ganes de conèixer l'exterior i entrar en contacte amb cultures diferents.

A diferència dels alumnes del Liceo Scientifico, els alumnes que van a l'escola comercial, turística i sobretot nàutica són persones de classe social mitjana-baixa, que volen obtenir el diploma després dels cinc anys i posar-se directament a treballar. Normalment són nois i noies que volen quedar-se a viure i treballar a Pozzallo, en el cas dels del nàutic tenir una casa a Pozzallo on hi viuen la dona i els fills, viure a bord d'una nau i tornar a casa de tant en tant, com s'ha fet tradicionalment als pobles amb una economia basada en la pesca i la navegació com a Pozzallo.

Al nàutic, a diferència del *Liceo Scientifico*, hi ha molts més alumnes (uns 600), i pràcticament tots són nois (hi ha aproximadament una noia per classe en classes de 20 alumnes.

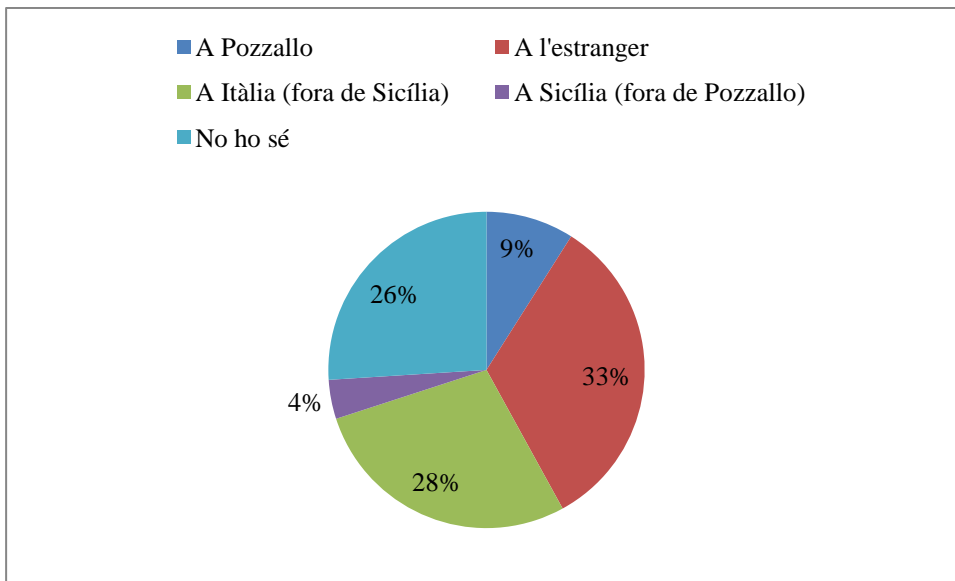
6. Anàlisi dels resultats quantitatius: l'enquesta *online*

6.1. Descripció de la mostra

La mostra d'aquest treball està formada per 100 alumnes del Liceo Scientifico Giorgio la Pira, un 63% de noies i un 37% de nois, amb edats repartides molt igualitàriament entre els 14 i els 20 anys. La gran majoria d'ells —un 85%— van néixer a la província de Ragusa (a la qual pertany Pozzallo) i pràcticament tots—un 92%— viuen a Pozzallo. Més de la meitat d'enquestats —64%— tenen un sol germà o germana, i també n'hi ha bastants —22%— que en tenen 2.

Socialment, els enquestats es divideixen entre membres de famílies de classe treballadora i famílies de classe mitjana, amb una estructura familiar bastant tradicional. Pel que fa a les mares, gairebé dos terços —un 64%— són mestresses de casa, gairebé un quart són treballadores qualificades i la resta, un 11% són treballadores poc qualificades. Per la seva banda, gairebé la meitat dels pares —46%— són treballadors poc qualificats, i la resta són majoritàriament o treballadors qualificats —27%— o treballadors navals —21%. Això es deu al fet que les activitats relacionades amb la navegació (transport de mercaderies, creuers i pesca entre d'altres) representen una part molt important de l'economia de Pozzallo. Cal tenir en compte, però, que dintre d'aquests treballadors hi podem trobar càrrecs molt diferents: des de transportista de caixes al port fins a capità de navegació, passant per comandant de màquines, enginyers navals i altres càrrecs.

A l'hora d'interpretar les dades d'aquest treball, cal tenir present la singularitat de l'alumnat del Liceo en el context de Pozzallo i fins i tot de Sicília. D'acord amb les dades recollides, un cop graduats del Liceo, un 77% dels enquestats vol estudiar, un 18% encara no ho sap i només un 5% vol treballar. El que queda molt clar és que la immensa majoria d'alumnes d'aquest institut preveu un futur fora de la ciutat, de l'illa i fins i tot del país: només un 9% dels enquestats vol viure, de gran, a Pozzallo, i només un 4% més vol quedar-se a Sicília. Per contra, un 28% vol emigrar a un altre lloc d'Itàlia i un 33% vol marxar a un altre país. Un 26% no sap on vol viure.

Gràfic 1: Lloc on volen viure els joves en un futur

Aquestes dades quantitatives s'adiuen amb la descripció dels joves de la ciutat recollida durant l'entrevista realitzada a la professora TR del *Liceo Scientifico Giorgio la Pira*. Segons les seves paraules, la majoria dels joves tenen ganes de sortir de l'ambient de l'illa, on senten que estan aïllats del món, i marxar a viure fora. En altres paraules, aquesta escola té la finalitat de preparar els alumnes per a la universitat. De fet, a Pozzallo, els alumnes que volen posar-se a treballar als 18 anys se'n van a escoles professionals com ara l'escola nàutica o l'escola de turisme i no pas al Liceo.

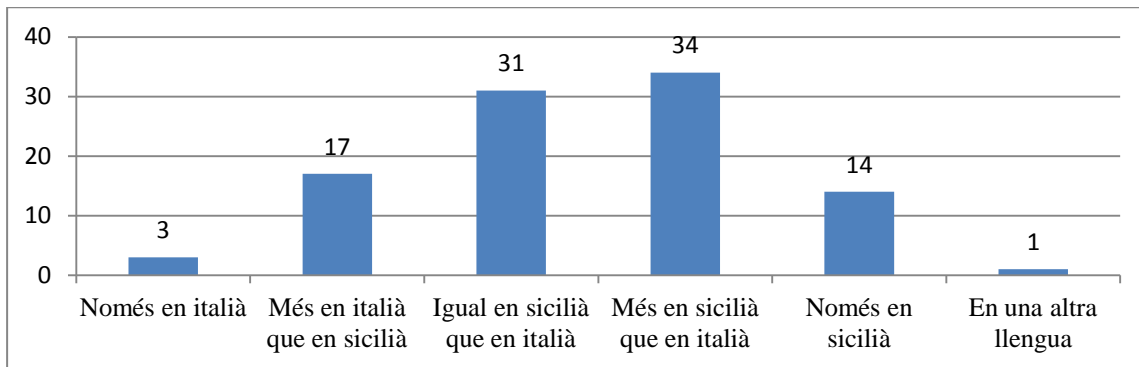
6.2. Les llengües a la llar i amb els familiars propers

Per a la gran majoria de la població, la llar de procedència és l'entorn bàsic on s'aprèn la llengua inicial. En els contextos de substitució avançada, la llengua en retrocés va deixant pas a la llengua en expansió en el que es coneix com a trencament de la transmissió lingüística intergeneracional. Per això, per saber l'estat del sicilià, és crucial conèixer l'estat de la transmissió de la llengua en l'esfera familiar.

6.2.1. Les llengües de comunicació entre els progenitors i els avis

Per comprendre bé els usos lingüístics dels enquestats, en primer lloc convé conèixer l'ambient lingüístic en què s'han criat.

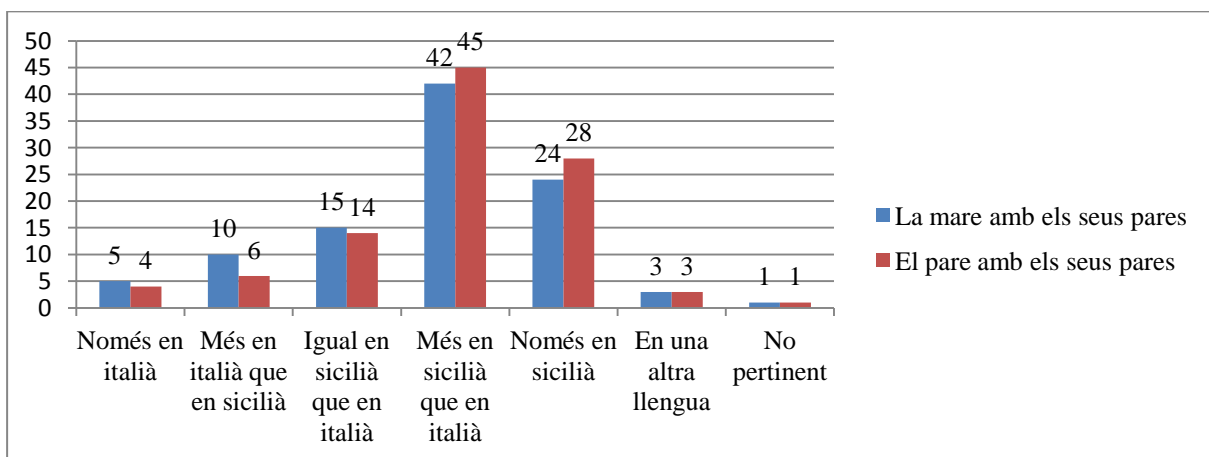
Gràfic 2: Llengua de comunicació dels pares entre ells

Les dades mostren que la majoria de pares dels enquestats alternen ambdues llengües per comunicar-se, tot i que hi predomina l'ús del sicilià en un 34%. Un 31% utilitzen igual el sicilià que l'italià, i un 17% utilitzen més l'italià. Un 14% dels pares parlen només en sicilià i només un 3% parlen només en italià.

La comparació dels usos dels progenitors entre ells amb els usos que tenien amb els seus propis progenitors mostra una forta reculada del sicilià enfront de l'italià.

Gràfic 3: Llengua de comunicació dels pares amb els avis

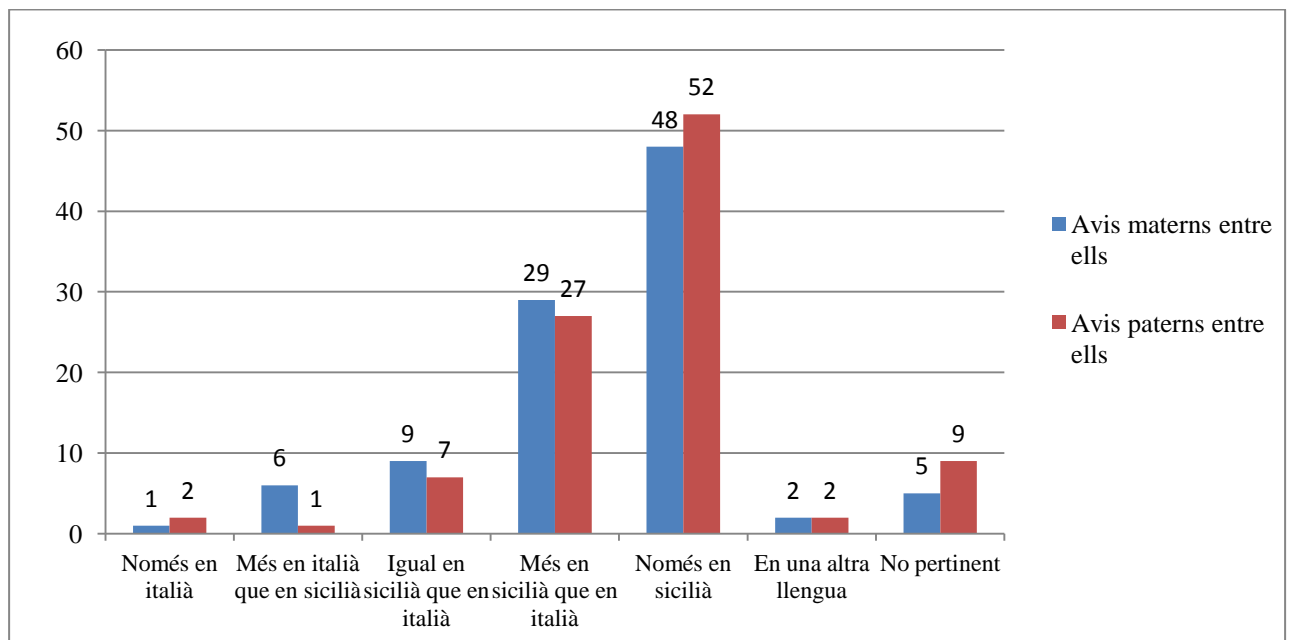
Gairebé la meitat —42%— de les mares dels enquestats parlen més en sicilià que en italià amb els seus pares, i un quart d'elles —24%— hi parlaven només en sicilià. N'hi ha unes

quantos —15%— que hi parlen igual en sicilià que en italià, encara menys que hi parlin més en italià que en sicilià —10%— i un 5% hi parla només en italià.

Les dades dels pares són molt semblants: gairebé la meitat dels pares —45%— dels enquestats parlen més en sicilià que en italià amb els seus pares i un 28% hi parla només en sicilià. N'hi ha uns quants—14%— que hi parlen igual en sicilià que en italià (14%), encara menys que hi parlin més en italià que en sicilià —6%— i un 4% hi parla només en italià.

El retrocés del sicilià és encara més palès si s'analitzen els usos dels avis entre ells.

Gràfic 4: Llengua de comunicació dels avis entre ells

La meitat dels avis dels enquestats, tant materns com paterns, parlen només en sicilià entre ells. De la resta, més de la meitat —29% i 27% del total— parlen més en sicilià que en italià, i alguns parlen igual les dues llengües —9% i 7%. Que parlin més en italià n'hi ha molt pocs —6% i 1%— i que parlin només en italià només un 1% o 2%.

Sintetitzant, l'entorn en què s'han criat els enquestats ja mostra una fortíssima reculada del sicilià dels avis als pares en favor de fórmules bilingües en què encara predomina lleugerament el sicilià.

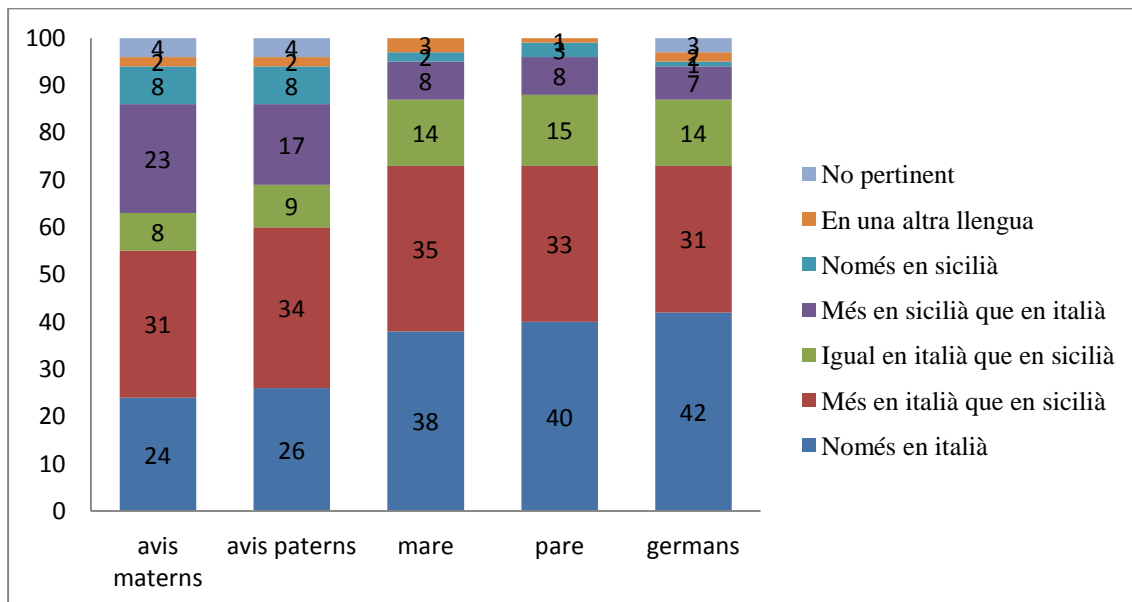
6.2.2 Les llengües dels informants amb els seus familiars

Per entendre l'adquisició i l'ús de les llengües en família dels nostres enquestats, els vam demanar que ens diguessin en quina llengua van començar a parlar de petits amb els seus familiars propers, en quina llengua hi parlaven en el moment actual, i quina és la seva *lingua madre*.

D'entrada, davant de la pregunta "quina és la teva llengua materna?", més de la meitat —un 68%— diuen que és l'italià, un quart diuen que ho són tant l'italià com el sicilià, només un 3% diuen que ho és el sicilià i un 4% diuen que és una altra llengua. Aquestes dades suggereixen un arraconament del sicilià com a llengua inicial.

Si comparem aquestes dades amb les dades dels usos inicials —quan els enquestats eren petits— desglossades per interlocutors, podem matisar els resultats en diversos sentits (veg. gràfic 5).

Gràfic 5: Primera llengua parlada amb els familiars

D'entrada, es constata el retrocés del sicilià com a llengua d'ús en el pas dels avis als pares i fins i tot dels pares als germans. Amb els avis tant paterns com materns, hi predomina l'opció “més en italià que en sicilià” amb un 34% i un 31%. Després ve l'opció de només italià amb un quart dels enquestats, i una mica menys nombrós que aquest és el grup d'enquestats

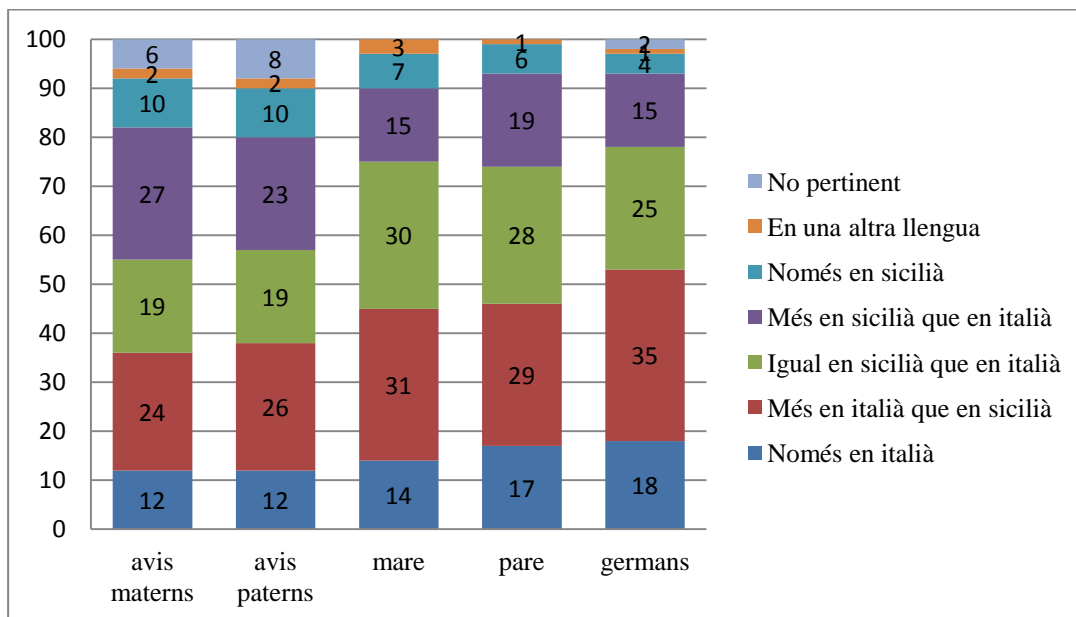
que diuen que hi parlaven “més en sicilià que en italià”. Els que diuen que hi parlaven igual en sicilià que en italià són gairebé un 10%, i els que diuen que hi parlaven només en sicilià també quasi un 10%. Un 2% hi parlaven en una altra llengua.

En canvi, amb els pares, el grup predominant ja és el dels que hi parlaven només en italià, que gairebé es duplica. Els que hi parlaven més en italià que en sicilià segueix sent, com en el cas dels avis, al voltant d'un 34%, i els que hi parlaven igual en sicilià que en italià en aquest cas són més, un 15%. Cal notar que l'ús del sicilià baixa dràsticament dels avis als pares: aquí només un 8% dels enquestats parlen més sicilià que italià amb els pares, i els que hi parlen només sicilià passen a ser un 2%-3%. De fet, amb la mare, és més gran el nombre d'enquestats que diuen que hi parlen una altra llengua (3%) que no els que hi parlen sicilià (2%).

Pel que fa als germans, la primera llengua parlada és gairebé la mateixa que amb els pares, tot i que aquí l'ús del sicilià disminueix una mica més, però aquí ja només trobem una persona que hi parlava només en sicilià. Aquí no hem diferenciat entre germans grans i germans petits, una dada que hauria estat interessant perquè segurament hauríem vist un ús més elevat del sicilià amb els grans que amb els petits.

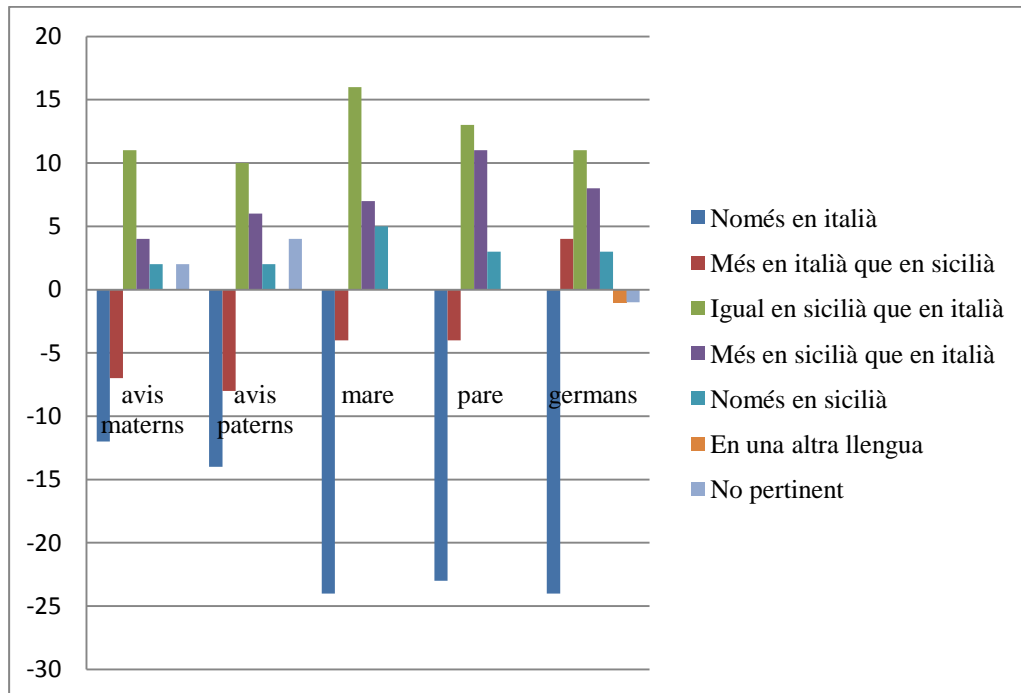
Ara bé, el predomini de l'italià quan els informants eren petits es redueix si observem els usos en el present. Això és el que es constata al gràfic.

Gràfic 6: Llengua parlada amb els familiars actualment

El gràfic 5, que mostra la diferència entre la llengua que parlaven els enquestats de petits amb els seus familiars i la llengua que hi parlen ara, permet visualitzar clarament com el sicilià ha guanyat cert espai d'ús. Hi destaca la caiguda de les opcions d'italià sol o predominant en benefici d'opcions amb més sicilià.

Gràfic 7: Variació en la llengua de comunicació amb els familiars de petit i actualment

Amb els avis, el retrocés de l'italià exclusiu o predominant afecta del 15% al 20% dels informants segons el cas, en favor d'opcions en què es combinen l'italià i el sicilià. Amb els avis materns el nombre d'enquestats que s'hi comuniquen només en italià ha passat del 24% de petits al 12% actualment. També ha disminuït el nombre de persones que hi parlen més en italià que en sicilià, del 31% al 24%, i en canvi ha pujat bastant —del 8% al 19%— el nombre de persones que s'hi comuniquen igual en sicilià que en italià i també ha crescut —del 23% al 27%— el nombre dels que s'hi comuniquen més en sicilià que en italià, i dels que hi parlen només en sicilià, que passen del 8% al 10%. Amb els avis paterns també ha disminuït considerablement el nombre d'enquestats que s'hi comuniquen només en italià, que ha passat del 26% de petits al 12% actualment. També ha disminuït, del 32% al 26%, el nombre de persones que hi parlen més en italià que en sicilià, i en canvi ha pujat bastant —del 9% al 19%— el nombre de persones que s'hi comuniquen igual en sicilià que en italià. També ha

crescut el nombre dels que s'hi comuniquen més en sicilià que en italià i dels que hi parlen només en sicilià: del 17% al 23% i del 8% al 10% respectivament.

Pel que fa als progenitors, els canvis encara són més pronunciats. El gràfic 2 mostra que, amb la mare, ha disminuït molt —24% dels enquestats— el nombre de joves que parlen només en italià, que ha passat del 38% de petits al 14% actualment. El nombre d'enquestats que hi parlen més en italià que en sicilià també ha disminuït: ha passat del 35% al 31%. En canvi ha crescut molt el nombre d'enquestats que hi parlen igual en sicilià que en italià: ha passat del 14% al 30%. També ha crescut el nombre d'enquestats que hi parlen més en sicilià que en italià (de 8 a 15) i els que hi parlen només en sicilià (de 2 a 7). Les dades amb el pare són molt semblants a les de la mare: ha disminuït molt (23 enquestats) el nombre de joves que hi parlen només en italià, que passa de 40 de petits a 17 actualment. El nombre d'enquestats que hi parlen més en italià que en sicilià també ha disminuït (ha passat de 33 a 29), i en canvi ha crescut molt el nombre d'enquestats que hi parlen igual en sicilià que en italià (de 15 ha passat a 28). També ha crescut el nombre d'enquestats que hi parlen més en sicilià que en italià (de 8 a 19) i els que hi parlen només en sicilià (de 3 a 6).

Amb els germans també ha disminuït molt el nombre d'enquestats que hi parlen només en italià (de 42 a 18). Els que hi parlen més en italià que en sicilià han pujat de nombre (de 31 a 35), i també han pujat bastant els que hi parlen igual en sicilià que en italià (de 14 a 25), els que hi parlen més en sicilià que en italià (de 7 a 15) i els que hi parlen només en sicilià (de 1 a 4).

De les dades d'aquest apartat en podem treure quatre idees principals. En primer lloc, en general hi ha un predomini de l'italià com a llengua d'ús amb els familiars immediats. En segon lloc, aquest predomini és més elevat amb els pares que amb els avis, i una mica més encara amb els germans. En tercer lloc, aquest predomini de l'italià continua en els usos actuals, però disminueix —en benefici del sicilià— respecte dels usos inicials: 30% dels enquestats han passat a fer més ús del sicilià del que feien de petits; de fet, l'ús del sicilià i l'italià amb els avis passa a ser gairebé equivalent. De tota manera, el sicilià no ha crescut en el seu ús exclusiu sinó en combinacions amb l'italià.

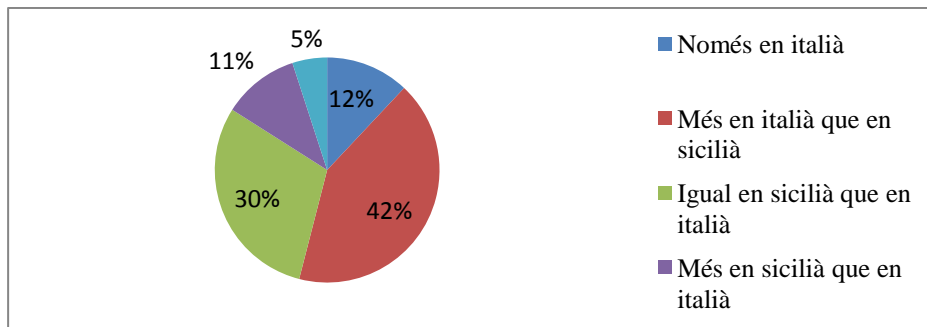
El predomini de l'italià entre els informants contrasta clarament amb el domini de les opcions bilingües entre els pares i amb la forta predominança del sicilià entre els avis. Tot

plegat apunta a un clar procés de trencament de la transmissió lingüística intergeneracional del sicilià i a una substitució per l'italià.

6.3. La llengua de comunicació amb amics, companys i parella

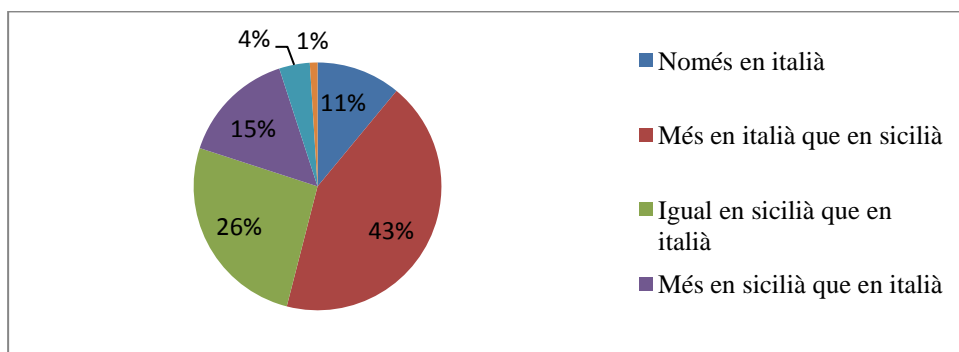
En termes generals, el predomini de l'italià i de les opcions bilingües també es constata amb els amics, els companys i la parella.

Gràfic 8: Llengua de comunicació amb els amics de l'escola actualment

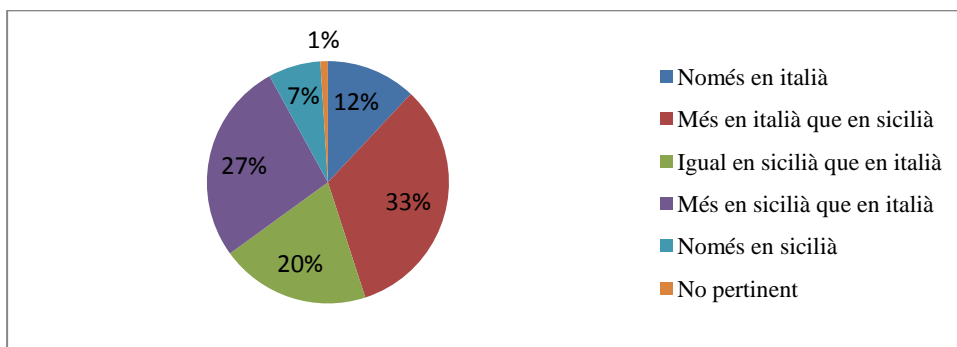
El nombre d'enquestats que parlen només en sicilià amb els seus amics és molt baix (un 5%), però també és una mica més baix el nombre dels que hi parlen només en italià (12%) en relació amb els progenitors i els germans. Ara bé, cal tenir present que a l'apartat anterior hem preguntat per la llengua de comunicació amb individus solts, i aquí ens referim a usos amb col·lectius, que probablement afavoreixen les opcions bilingües. De fet, la majoria de persones alternen les dues llengües: gairebé la meitat utilitza més l'italià (42%), bastants igual el sicilià que l'italià (30%) i uns quants utilitzen més el sicilià (11%).

Gràfic 9: Llengua de comunicació amb els amics de fora l'escola actualment

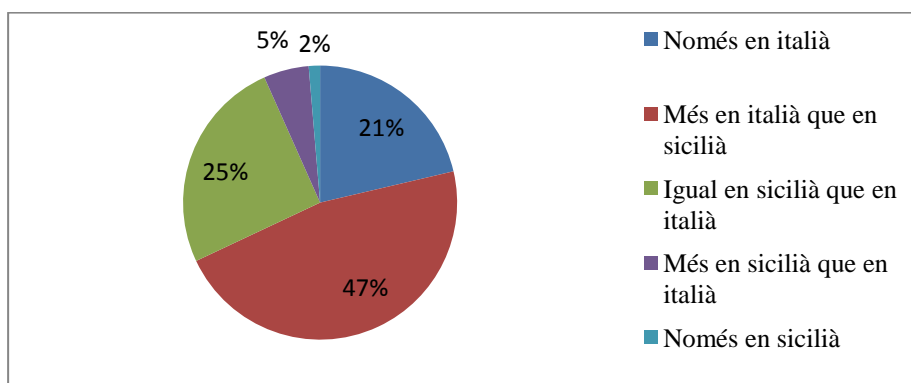
Les dades amb els amics de fora l'escola són molt semblants a les dels amics de l'escola: el nombre d'enquestats que parlen només en sicilià amb els seus amics és molt baix (un 4%), però també és comparativament baix el nombre dels que hi parlen només en italià (11%). La majoria de persones alternen les dues llengües: gairebé la meitat utilitza més l'italià (43%), bastants igual el sicilià que l'italià (26%) i uns quants utilitzen més el sicilià (15%).

Gràfic 10: Llengua de comunicació amb el millor amic/amiga actualment

En el cas de la llengua de comunicació amb el millor amic o amiga, s'hi pot veure un ús més gran del sicilià respecte de la llengua de comunicació amb els companys d'escola o amics de fora l'escola. Un 80% dels enquestats alternen les dues llengües: un 33% utilitzen més l'italià, un 27% les dues igual i un 20% més el sicilià. Només n'hi ha 12% que utilitzin només l'italià i 7% que utilitzin només el sicilià.

Gràfic 11: Llengua de comunicació amb la parella actualment (sense el 25% d'enquestats, que no tenen parella)

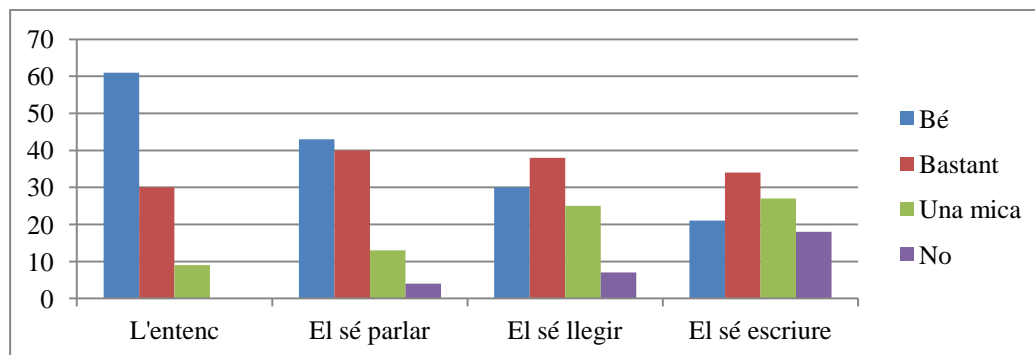

Els usos amb la parella es diferencien de la resta en dos trets: d'una banda, hi ha molts més no pertinents, concretament un 25%. D'una altra, amb la parella s'hi pot veure molt més ús de l'italià que no amb els amics. Una cinquena part hi parlen només en italià, mentre que quasi la meitat—un 47%— hi parlen més en italià que en sicilià. N'hi ha 19 que hi parlen igual en sicilià que en italià, i en canvi només n'hi ha 4 —un 5%— que hi parlin més sicilià, i 1 de sol que hi parli només en sicilià.

6.4. Els coneixements lingüístics

L'extensió de l'ús de les dues llengües ja deixa clar que una majoria dels informants saben parlar-les. Ara bé, els coneixements no són equivalents. Cal tenir en compte, però, que aquestes dades estan basades en la opinió dels enquestats i, per tant, no podem comprovar científicament que siguin certes, ja que les opinions dels nois i noies poden ser molt diferents.

Gràfic 12: Coneixement del sicilià

Pel que fa al sicilià:

— Més de la meitat d'enquestats diuen que l'entenen bé i, de la resta, quasi tots diuen que l'entenen bastant.

— Els que el saben parlar bé, en canvi, són una mica menys de la meitat, el mateix nombre dels que diuen que el saben parlar bastant. N'hi ha uns quants que diuen que el saben parlar només una mica i ja n'hi ha quatre que diuen que no el saben parlar.

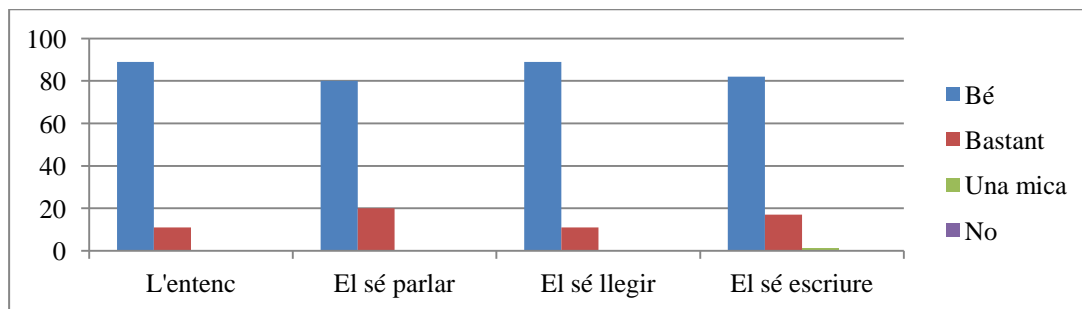
— Els enquestats que saben llegir sicilià bé són un 30%, i els que el saben llegir bastant un 38%. Un 25% diuen que el saben llegir una mica i aquí ja són un 7% els que no el saben llegir.

— A l'hora d'escriure'l, les competències estan més repartides, i quasi el mateix nombre diuen que el saben llegir bastant i una mica —34% i 27%. Són menys —21%— els que diuen que el saben escriure bé i creix el nombre dels que no en saben —18%.

Pel que fa a l'aprenentatge, més de la meitat —57%— dels enquestats van aprendre a parlar el sicilià en família, i l'altre gran majoria —34%— amb els amics. Només un 4% el va aprendre a l'escola, tot i que cal tenir en compte que quan diuen a l'escola es refereixen “amb els companys d'escola” i no amb les classes. Un 4% diuen que no el parlen i un 1% el va aprendre amb els veïns.

El coneixement de l'italià és més alt, més uniforme, i s'estén a totes quatre habilitats lingüístiques:

Gràfic 13: Coneixement de l'italià

Pel que fa a l'italià:

—Els que entenen bé l'italià són un 89%, i la resta diuen que l'entenen bastant.

—Aquestes dades són exactament iguals amb la lectura.

—Els que el saben parlar bé disminueixen una mica —80%—, tot i que la resta el parla bastant.

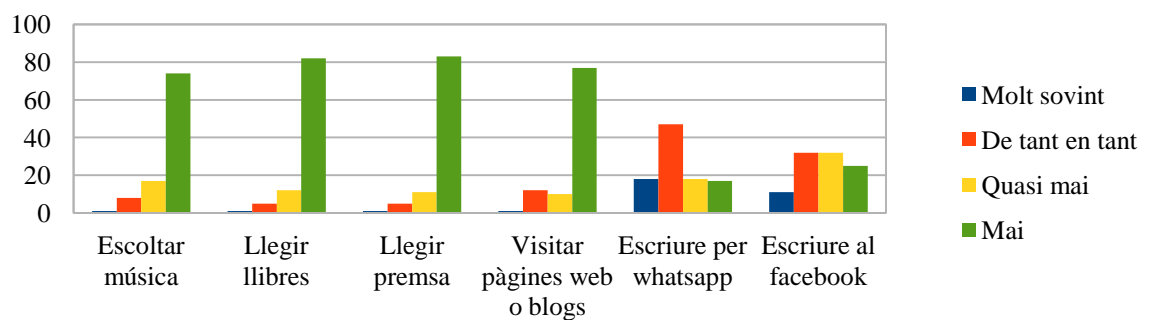
—Els que el saben escriure bé són un 82% i la resta el saben escriure bastant, tot i que aquí ja hi ha un 1% que diu que només el sap escriure una mica.

Pel que fa a l'aprenentatge, n'hi ha menys que hagin après l'italià en família—50%— que no pas el sicilià, que eren un 57%. Gairebé tota l'altra meitat va aprendre l'italià a l'escola, i en aquest cas sí que poden referir-se tant amb els companys com amb les classes. També hi ha un 3% que diuen que el van aprendre gràcies als mitjans de comunicació i un 1% que el va aprendre amb els amics.

6.5. Les llengües en el consum cultural, l'entreteniment i Internet

Més enllà dels usos interpersonal orals, la vitalitat d'una llengua també es percep analitzant com s'usa en el consum cultural o en els usos en les tecnologies de la informació i la comunicació. Les dades recollides permeten constatar que l'ús del sicilià és escàs.

Gràfic 14: Ús del sicilià en el consum cultural, l'entreteniment i Internet

Les dades mostren que els nois i noies de Pozzallo mai o gairebé mai escolten música, llegeixen llibres o premsa o visiten pàgines web o blogs en sicilià.

En canvi, gairebé la meitat l'utilitzen de tant en tant per parlar per whatsapp i és el mateix el nombre d'enquestats que l'utilitza per parlar-hi molt sovint que el nombre que l'utilitzen quasi mai o mai.

Al facebook també s'utilitza bastant però no tant com per whatsapp: són un 32% els que diuen que l'utilitzen de tant. Tot i això, aquí només són un 11% els que l'utilitzen molt sovint i més de la meitat no l'utilitzen quasi mai.

Cal tenir en compte, però, que igual que en el grau de coneixement de cada llengua, aquestes dades estan basades en la opinió dels enquestats i, per tant, no podem comprovar científicament que siguin certes, ja que les opinions dels nois i noies poden ser molt diferents.

Les dades mostren una clara diferència entre el que és consum—escoltar música, llegir llibres i premsa i visitar pàgines web o blogs—, on la presència del sicilià és molt baixa, probablement perquè l'oferta és escassa o nul·la, i el que és ús interpersonal escrit de la llengua—escriure per whatsapp i al facebook—, on la presència és molt més elevada perquè no requereix oferta. Això es produeix tot i l'absència del sicilià a les escoles i els mitjans de comunicació.

6.6. Una mostra dels usos lingüístics dels joves de Pozzallo

En els següents fragments de conversa extrets d'un grup de whatsapp podem analitzar l'ús que fan del sicilià i de l'italià a través d'aquest mitjà escrit. El grup està format per una barreja d'alumnes del *Liceo Scientifico*, del *Nautico* i de l'*Istituto Turistico*.

Conversa del 3 de Setembre del 2014

-Noi/noia

-Italià

-Sicilià

MS: ragaa ma ca ama fa no pomeriggio?

MS: nois, què fem a la tarda?

MG: andate a mare?

MG: aneu a la platja?

MS: ma propriaa

MS: sí, home!

R: usciamo?

R: sortim?

MS: tiempu i merdaa

MS: temps de merdaa

BM: come è il tempo li??

BM: quin temps fa aquí?

R: c'è molto vento

R: fa molt de vent

MS: andiamo tutti insieme in una salagiochi?

MS: anem tots junts a una sala de jocs?

BM: ho capito

BM: d'acord

MS: quella vicino a despar?

MS: aquella que hi ha a prop del despar?

MG: pi mia

MG: per mi...

MS: raga rispondete tutti

MS: nois, responeu tots

VK: per me è uguale

VK: a mi m'és igual

MS: a u stissu e per stare insieme

MS: total, és per estar junts

MS: i posta ci su per sedersi

MS: hi ha llocs per asseure's

MS: potete fare tutto quello che volete

MS: podeu fer el que vulgueu

MG: ni iukamu i cani MS

MG: ens hi juguem els gossos, MS

BM: MG...comu fai a giocarti i cani?

MS: ahahah

MG: tu tranquillo

BM: se lo dici tu mi fido

MG: io o sacciu kidu ka fazzu tranquillo

MS: quindi raga vi va bene a tutti alle 4 la?? Gradirei una risposta da quelli che non mi hanno cacato

MG: nn hanno stimolo

BM: ahah si mangiaru i ficumori

BM: e n'tupparru ahah

AR: a che ora vite mie? Vi aspetta la sconfitta alla carambola

MG: ahahah ma suki

AR: a chi ura vita mi?

MG: 4 da ca ta sbracu tutto

AR: scendo da campagna nn prima della 5:30-6

MG: a scusa

AR: io e SR contro tu e MS

MG: ahahah MS e senti? Ahahah e spaccamu

MG: bibita sopra?

AR: sisi una cocacola

MS: nanna manciari pani e cipudda pi battirini

MG: *cocacola gratis*

AR: bisogna veder se SR è daccordo

MG: VS namparau bonu ahahah

MG: a fozza ri rivinciti

MG: a rivincita cia dari

AS: okk mi siddia leggiri tuttu, cosa

dobbiamo fare?

BM: MG...com t'ho fas per jugar-t'hi els gossos?

MG: tu tranquil

BM: si ho dius tu, me'n refio

MG: jo sé el què faig, tranquil

MS: llavors a tots us va bé a les 4 allà, nois? Agrairia una resposta d'aquells que no m'han fotut ni cas

MG: no tenen estímuls

BM: hahaha han menjat figues de moro

BM: i no poden cagar ahah

AR: a quina hora amors? Us espera el desafiament a la carambola

MG: ahahahah

AR: a quina hora amors meus?

MG: 4

AR: no baixo del camp abans de les 5:30-6

MG: ah, perdó

AR: jo i SR contra tu i MS

MG: ahahaha MS ho sents? Ahahahah guanyarem

MG: begudes, a sobre?

AR: sísí, una cocacola

MS: han de menjar molt pa i ceba abans d'atrevir-se a enfrontar-se

MG: cocacola gratis

AR: cal veure si SR hi està d'acord

MG: VS n'ha après ahahah

MG: a força de revenges

MG: els has de concedir la revenja

AS: ok, em fa mandra llegir-ho tot, què fem?

MS: salagiochi

MG: unni ti metti tu AS?

MG: casomai ti faccio compagni e poi giochiamo alla salagiochi

VK: io me ne vado alle 5

BM: dove vai?

VK: devo partire per Roma...

MG: sa birri a pattita

BM: ah parti per il pomeriggio?

CS: porto fazzoletti per tutti

EA: strunzi...iucamu a carambola
quannu ci sugnu iu...ora un po m'alleno

MS: ochei CS!

BM: VK buon viaggio!

MG: EA macari tu vuoi peddiri?

VK: grazie BM!

EA: aspetta ca ritorno MG

MG: iu mentri mi calu i causi

EA: u culu to rumpu macari a distanza

MG: ma suki a distanza

MS: sala de jocs

MG: tu on et poses, AS?

MG: en tot cas et faig companyia i després juguem a la sala de jocs

VK: jo me'n vaig a les 5

BM: on vas?

VK: he de marxar cap a Roma...

MG: s'ha de veure, la partida

BM: ah, marxes a la tarda?

CS: porto mocadors per tothom

EA: burros, juguem a la carambola quan hi sigui jo...ara vaig a entrenar-me una mica

MS: ok CS!

BM: VK bon viatge!

MG: EA potser vols perdre?

VK: gràcies BM!

EA: espera, que torno MG

MG: jo mentrestant

EA: el cul te'l parteixo a distància

CS: (foto d'una conversa divertida)

*Conversa del 4 de Setembre del
2014*

CS: (foto d'una barreta de xocolata)

AM: ma riciacillu a ta pà ca mi potta sti
cosi puru a mia

AR: o sai unni a mettiri? Ahaha vita miaa

CS: ahahah no, sono solo per me

AM: nooooo

CS: (foto d'una barreta de xocolata)

AM: digue-li al teu pare que em porti aquestes coses a mi també

AR:

CS: hahahaha no, són només per a mi

SD: è una brioche?

AR: **vi fanu danno sti cosi...**

CS: (foto d'una conversa divertida)

CS: **a capisti?**

AS: ahahah bella questa

AM: me la spiegate?

SD: és un brioix?

AR: us faran mal aquestes coses...

CS: (foto d'una conversa divertida)

CS: ho has entès?

AS: ahahah maca aquesta

AM: me l'expliqueu?

*Conversa del 8 de Setembre del
2014*

MS: buongiorno a tutti!!

AM: **ma comu mai parrati cussí picca?**

MS: ahahah

EA: ragà oggi pomeriggio sala giochi?

LM: vi piace spendere soldi

AM: **n'ammazzunu piddaveru stavota**

CS: **ma quindi ca ma fari?**

CS: sala giochi?

EM: se ci sono delle persone, noi ci andiamo

SR: allora alle 4 la?

AR: vengo dopo

AR: ragà dove siete?

EA: siamo alla sala giochi

AR: arrivo tra una mezz oreta

AR: devo fare **na cosa**, nn pensate male!

VK: ahahahah

MS: **siti a sala raga??**

EA: **siiii...arricoghiti**

MS: **era kukkatuuu**

MS: bon dia a tots!!

AM: però com pot ser que hagueu parlat tant poc?

EA: nois, avui a la tarda sala de jocs?

LM: us agrada gastar diners

AM: aquesta vegada em mataran de veritat

CS: llavors què fem?

CS: sala de jocs?

EM: si hi ha gent, nosaltres hi anem

SR: llavors a les 4 allà?

AR: vinc després

AR: nois, on sou?

EA: som a la sala de jocs

AR: arribo d'aquí una mitja horeta

AR: he de fer una cosa, no penseu malament!

VK: hahahaah

MS: sou a la sala, nois?

EA: sí...vine

MS: estava dormint

AR: 10 minuti

AR: 10 minuts

AR: siete li vero?

AR: sou allà, oi?

EM: niatru ca siemu

AR: nosaltres som aquí

AR: (foto d'un noi i una noia amics seus)

AR: (foto d'un noi i una noia amics seus)

AR: come sono splenditi

AR: són esplèndids

VK: chi beddi

VK: que macos

AR: su i viti miei

AR: són la meva vida

És molt probable que l'ús del sicilià en aquestes converses segueixi algun tipus de patró, i per tant analitzarem una sèrie de variables que podrien determinar l'idioma d'escriptura dels joves.

- a) *Llengua inicial dels joves*: la tria de llengües no es pot preveure estrictament a partir de la llengua inicial dels usuaris, perquè les dues llengües les usen tant parlants nadius tant d'italià com de sicilià com bilingües inicials. Hi ha algunes excepcions, però, que utilitzen només l'italià, com ara la LM, però en canvi no n'hi ha cap que utilitzi només el sicilià.

Tot i això, en termes generals, els que tendeixen a utilitzar més el sicilià, com per exemple el MG o l'AM, són els que el tenen com a llengua inicial.

- b) *Tema*: no es detecta un lligam entre tema i llengua. Per exemple, a la frase "ragaa ma ca ama fa no pomeriggio" el tema és l'activitat que planegen fer a la tarda, en canvi a la frase "ahah si mangiarru i ficumori" s'està fent broma, i a la frase "ma riciaccillu a ta pà ca mi potta sti cosi puru a mia" el tema és el menjar.

- c) *Sexe*: amb les dades de què disposem és molt difícil de veure si realment hi ha relació entre sexe i llengua, perquè els nois parlen molt més pel grup i per tant no sabem què passaria en una conversa on parlessin el mateix nois i noies. Tot i això, tenint que els nois han dit 33 frases en sicilià i 44 en italià i les noies 6 en sicilià i 7 en italià, podríem dir que, almenys en aquestes interaccions, les noies d'aquest grup tendrien a utilitzar més el sicilià que els nois. Això contrasta amb les dades de l'ISTAT (2012), que diuen que les dones tendeixen a fer servir molt menys el dialecte que no pas els

homes, i fan pensar que, probablement, en una anàlisi més àmplia i aprofundida de les converses de whatsapp també ens sortiria aquest darrer resultat.

- d) *Escola*: l'escola tampoc determina la llengua, ja que els parlants més freqüents de sicilià estan repartits entre les tres escoles esmentades.
- e) *Llengua utilitzada en el torn de paraula anterior*: l'última llengua utilitzada a la conversa tampoc és determinant, ja que, com es pot apreciar, l'italià i el sicilià s'intercalen constantment. Per exemple: MS: "**ragaa ma ca ama fa no pomeriggio?**"
MG: "andate a mare?"
- f) *Límits oracionals*: una part important de l'alternança entre sicilià i italià es dona entre oracions, en un mateix torn de paraula: "**strunzi...iucamu a carambola quannu ci sugnu iu...**ora un po m'alleno". O, fins i tot, dintre de la mateixa oració: "**comu** fai a giocarti i cani?".

Havent analitzat aquestes dades és molt difícil arribar a cap conclusió; per fer-ho s'hauria de fer un anàlisi a gran escala pel qual necessitaríem molt de temps. El que sí que queda clar és que la llengua d'ús no està completament determinada per cap d'aquests factors sinó que deu ser una barreja de diferents variables.

6.7. Les actituds i les opinions envers les llengües

Per tal de conèixer l'opinió dels enquestats, els hem fet quatre tipus de preguntes: dues sobre el present i dues sobre el futur. Pel que fa al present, els hem preguntat quines característiques atribueixen a les dues llengües, i si creuen que el sicilià hauria de tenir algun rol a l'escola. Pel que fa al futur, els hem preguntat en quina llengua creuen que parlaran als seus fills i quin creuen que serà el futur del sicilià.

En els processos de substitució lingüística, les llengües minoritzades van quedant associades a una sèrie de característiques —com ara la ruralitat, la vulgaritat, la pobresa, la incultura—, mentre que les llengües dominants van quedant associades a les característiques

contràries. Al qüestionari hem explorat aquestes associacions, i els resultats obtinguts s'exposen a la taula 3.

A la taula s'inclou també la categoria de fàcil o difícil no pas perquè siguin categories que s'atribueixen a llengües minoritzades o dominants sinó perquè durant l'estada a Sicília vaig veure que, per als sicilians, tant la llengua italiana com la siciliana són difícils o fàcils en aspectes diferents. Amb tot, cal fer notar que quan parlen de l'italià li atribueixen aquests adjectius amb connotacions positives i quan ho fan del sicilià l'hi atribueixen amb connotacions negatives.

Taula 3: Qualitats atribuïdes al sicilià i l'italià

	Sicilià		Italià	
	Sí	No	Sí	No
Difícil	41	59	38	62
Fàcil	55	45	66	34
Bonic	76	24	97	3
Lleig	11	89	3	97
Elegant	15	85	97	3
Vulgar	39	61	1	99
Femení	16	84	79	21
Masculí	67	33	66	34
Formal	2	98	98	2
Familiar	89	11	75	25
Urbà	36	64	90	10
De pagès	85	15	12	88
Seriós	21	79	97	3
Còmic	89	11	21	79
De joves	54	46	95	5
De vells	97	3	40	60

En blau, característiques associades a les llengües minoritzades.

En verd, característiques associades a les llengües dominants.

Les categories de fàcil o difícil no estan associades ni a llengües minoritzades ni a llengües dominants.

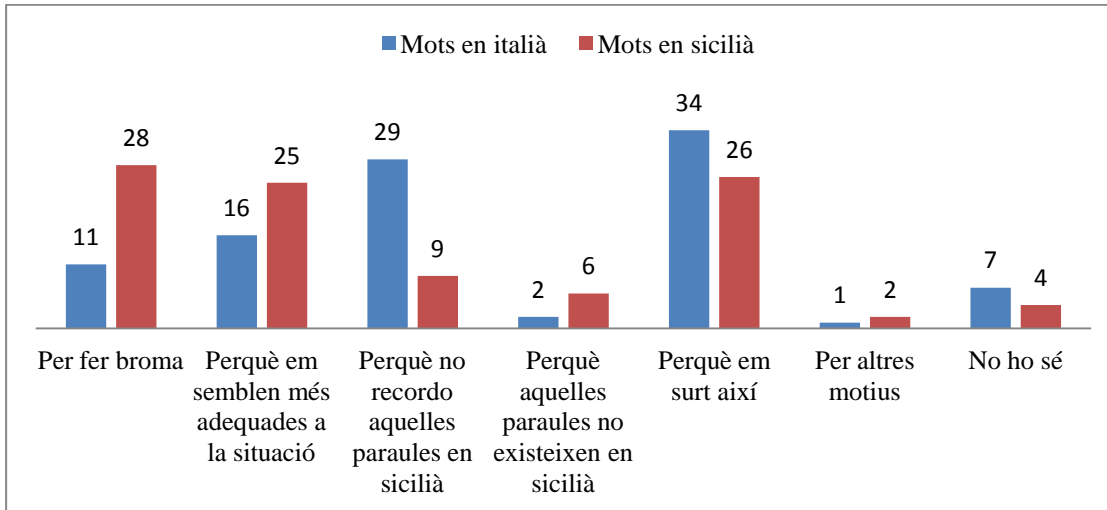
La taula permet veure que, globalment, sí que hi ha una associació al sicilià de la majoria de les característiques atribuïdes a les llengües minoritzades: els enquestats diuen que no és elegant, ni femení, ni seriós, ni formal, ni urbà, característiques que, en canvi, sí que atribueixen a l'italià. Tot i això, l'associació no es compleix en tots els casos: un 76% dels enquestats diuen que el sicilià és bonic i un 54% que és una llengua de joves, característiques sovint atribuïdes a la llengua dominant.

A l'italià, per la seva banda, se li atribueixen les característiques sovint reservades a les llengües dominants, tot i que també es detecten algunes excepcions: un 75% consideren que és una llengua familiar i un 66% que és una llengua masculina, característiques sovint atribuïdes a la llengua minoritzada.

Per calcular la valoració global dels enquestats sobre les dues llengües, he construït un índex de valoració de les llengües, i per fer-ho he atribuït un punt negatiu (-1) a totes les característiques que s'atribueixen a les llengües minoritàries, i un punt positiu (1) a les que s'atribueixen a les llengües dominants. D'aquesta manera, he vist que la mitjana de valor que s'atribueix al sicilià és de -5'14, és a dir que se li atribueixen més característiques de llengua minoritzada que no de dominant. L'italià, en canvi, té una mitjana de 8'7, és a dir que la majoria de les característiques que se li atribueixen són les de les llengües dominant.

No cal dir que una anàlisi estadística més sofisticada permetria arribar a anàlisis molt més profundes que no pas les d'aquest treball.

La diferència de percepció de les llengües es reflecteix també en la sèrie d'explicacions que donen al fet d'alternar de llengua a l'hora de parlar. En termes generals, normalment no saben per què ho fan. Ara bé, comparant les raons per les quals intercalen paraules en sicilià en una conversa en italià i a l'inrevés, veiem que en el primer cas ho fan sovint per fer broma o per una qüestió d'adequació a la situació. En canvi, en el segon cas, ho fan per desconeixement del sicilià o també per adequació.

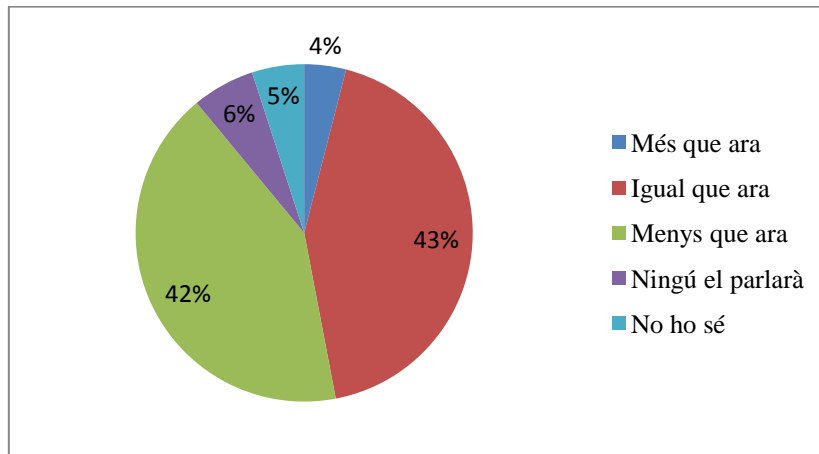
Gràfic 15: Motiu pel qual intercales mots en sicilià o italià en una frase en l'altra llengua

Sobre el sicilià a les aules, la meitat dels enquestats —51%— creuen que no s'hauria d'ensenyar, i l'altra meitat —49%— creuen que sí. Aquests darrers estan dividits entre els que creuen que hauria de ser només una optativa —un 36% del total— i els que creuen que hauria de ser obligatòria, que representen el 13% del total.

6.8. El futur

A la pregunta sobre el futur del sicilià, un 43% creuen que d'aquí 50 anys se seguirà parlant tant com avui. Quasi el mateix nombre, un 42%, creuen que es parlarà menys. Un 4% creuen que es parlarà més que avui, i només un 6% creuen que deixarà de parlar-se del tot. N'hi ha un 5% que no ho saben.

Gràfic 16: Gent que parlarà sicilià d'aquí 50 anys segons els enquestats

Pel que fa als hipotètics usos amb els seus futurs fills, un 32% dels enquestats creuen que parlaran als seus fills només en italià, i un 41% més en italià que en sicilià. Un 21% creuen que els parlaran igual en sicilià que en italià, només un 2% creuen que els parlaran més en sicilià que en italià i no n'hi ha cap que cregui que els parlarà només en sicilià. També hi ha un 3% que creuen que els parlaran en una altra llengua i un 1% que no ho sap.

7. Anàlisi dels resultats qualitius: entrevistes als joves i als seus pares

Per tal de conèixer, a més de les dades quantitatives, les opinions dels enquestats, vaig decidir fer diverses entrevistes tant a nois i noies com als seus pares.

7.1. Perfil dels enquestats

Perfil dels nois i noies enquestats:

- AL: noi de 13 anys. La seva mare té 45 anys i no treballa, i el seu pare és operador.
- CL: noia de 18 anys. La seva mare té 45 anys i no treballa, i el seu pare és operador.
- CS: noia de 17 anys. La seva mare, de 48 anys, és mestressa de casa i el seu pare, de 52, és conductor.
- MP: noia de 16 anys. La seva mare, de 46 anys, és professora a l'escola elemental i el seu pare, de 47, és asseguraador.

- LA: noia de 17 anys. La seva mare, de 46 anys, és mestressa de casa, i el seu pare, de 51 anys, treballa amb la indústria de les naus. Té una germana de 25 anys que treballa en una agència publicitària
- MG: noia de 14 anys, té un germà de 12 anys, la seva mare en té 42 i és mestressa de casa i el seu pare en té 46 i és oficial de coberta d'un creuer
- CA: noia de 19 anys, té una germana de 25 i un germà de 14. La seva mare té 50 anys i és botiguera i el seu pare en té 55 i és pescador.
- PA: noi de 14 anys, té dues germanes de 19 i 25 anys. La seva mare té 50 anys i és botiguera i el seu pare en té 55 i és pescador.

Perfil dels pares i mares enquestats:

- MMG: dona de 42 anys, és mestressa de casa i mare d'una noia de 14 anys i d'un noi de 12. El seu marit és oficial de coberta d'un creuer i té 46 anys.
- PMG: home de 46 anys, és de és oficial de coberta d'un creuer. Té una filla de 14 anys i un fill de 12. La seva dona té 42 anys i és mestressa de casa.
- MCT: Dona de 48 anys, mare d'una noia de 17 anys i d'un noi de 21 que treballa en uns magatzems. És mestressa de casa, i el seu marit, de 52 anys, és conductor.
- MCH: Dona de 45 anys, no treballa. Té dues filles de 20 i 18 anys i un fill de 13, i el seu marit és asseguraador.
- MMM: dona de 46 anys, mare d'una noia de 16 anys i d'un noi de 14. Treballa de professora a l'escola elemental —és a dir, la primària—, i el seu marit, de 47, és asseguraador.
- TR: dona de 56 anys, professora d'anglès al *Liceo Scientifico*. Té una filla de 30 anys que és arquitecta i un fill de 23 que està estudiant medicina. El seu marit, de 61 anys, té un estudi fotogràfic a Pozzallo.
- MCR: dona de 50 anys, botiguera. El seu marit té 55 anys i és pescador. Té dues filles de 25 i 19 anys i un fill de 14.
- PCR: home de 55 anys, pescador. La seva dona té 50 anys i és botiguera. Té dues filles de 25 i 19 anys i un fill de 14.

7.2. Síntesi de les respostes dels nois i noies⁴

Què és per tu el sicilià?

La meitat dels enquestats responen que és el dialecte que és parla a Sicília i l'altra meitat que és una llengua. Tot i això, durant l'entrevista la majoria acostumen a referir-s'hi utilitzant ambdues paraules, és a dir que per ells això no té gaire importància. Dintre dels que diuen que és una llengua, alguns la consideren la seva primera llengua, aquella amb la qual expressen millor els seus sentiments, i alguns la consideren una segona llengua.

Quina és la diferència entre llengua i dialecte?

D'entrada, cap dels entrevistats no fa servir criteris estructurals a l'hora de distingir entre aquests dos conceptes, sinó que tots fan referència a qüestions de jerarquització política i administrativa. Tots els entrevistats coincideixen que la diferència és que la llengua és formal, oficial, s'ensenya a l'escola i serveix per comunicar-se amb gent de tot Itàlia. El dialecte, en canvi, és informal i familiar, i s'utilitza només per parlar amb gent de la teva ciutat. També és habitual el criteri d'extensió geogràfica, i és aquí quan fan esment a un tret estructural: la variació aparentment infinita dels dialectes. Amb el dialecte no pots comunicar-te a la resta d'Itàlia perquè a cada zona hi ha un dialecte diferent, i de fet dintre de Sicília el dialecte sicilià varia segons cada ciutat.

Com definiries el sicilià?

En general el defineixen com una llengua antiga i difícil, que sembla vulgar però que en realitat és bonica, i que és informal. Alguns la defineixen com una riquesa, una llengua interessant i subjectiva, que canvia a cada regió.

Quina llengua parles amb els amics i la família?

Tal com ja hem vista a les dades quantitatives, els processos d'aprenentatge i els usos lingüístics dels informants són diferents, i s'aprecien itineraris diferents fins i tot entre germans d'una mateixa família. Es confirmen els canvis d'usos entre la infantesa i l'adolescència que ja s'havien detectat a les enquestes:

CL i AL (germans): "amb els pares normalment en sicilià, amb els amics normalment en italià"

⁴ Les entrevistes completes es troben als annexos

LA [igual com CS]: "a casa sempre en sicilià"

MP: "sempre en italià." (a tot arreu)

MG: "amb els pares en italià menys quan ens enfadem, cridem o ens donen ordres."

CA: "de petita a casa em van parlar en italià, i vaig aprendre el sicilià quan vaig començar a anar a la *scuola media* amb nens que parlaven sicilià a casa. A partir de llavors a vegades parlo sicilià a casa, però normalment italià. La meva germana gran, en canvi, parlava més en sicilià que jo perquè ella va créixer més en contacte amb els avis, que parlaven poc italià. Amb els amics la majoria de vegades parlo en italià."

PA: "jo parlo sicilià tant a fora com a casa. De petit em van ensenyar l'italià i vaig començar parlar el sicilià a l'escola amb els companys. A diferència de la meva germana mitjana, que parla italià amb els pares, jo hi parlo en sicilià, i amb els amics també."

On has après el sicilià?

Els entrevistats MP, CA i PA l'han après amb els amics i companys d'escola, i la resta amb la família.

Creus que el sicilià és difícil?

Tots els entrevistats coincideixen que per una persona de fora, el sicilià és difícil, tant d'entendre com de parlar. Es tracta, però, d'un mite molt estès però força divertit per a un foraster. Sense anar més lluny, durant la meua estada de quatre mesos allà vaig tenir temps per arribar a entendre el sicilià amb certa facilitat, un fet que ells no veien possible i no van acabar d'acceptar mai. En aquest sentit, és reveladora la insistència amb què assenyalen la dificultat de pronunciar alguns sons, concretament la: *tr* o la *ddr*. Els entrevistats insisteixen que el sicilià és difícil d'escriure i té paraules molt complicades, però tot fa pensar que aquestes opinions es deriven del simple fet que els sons assenyalat no existeixen en italià estàndard i són percebuts com a estereotips de l'accent sicilià en italià. Irònicament, els dígrafs assenyalats es corresponen de manera molt aproximada amb la pronúncia anglesa, fins al punt que hem constatat personalment que els estrangers que saben anglès són sovint felicitats efusivament quan, per a sorpresa dels sicilians, aconsegueixen pronunciar sense gaire dificultat el difícilíssim dígraf *tr* sicilià.

Creus que l'italià és difícil?

Tots els entrevistats coincideixen que és més fàcil parlar-lo i escriure'l que el sicilià, però que té una gramàtica molt complicada i és més difícil que la majoria d'altres llengües d'Europa.

De fet, durant la meua estada allà vaig adonar-me que la majoria d'italians consideren que l'italià és una llengua molt complexa si la compares amb l'anglès, que segons ells és molt senzill, tot i que el seu nivell tendeix a ser considerablement baix. Per aquest motiu els costa molt entendre que un estranger pugui aprendre italià amb certa facilitat.

És molt diferent el sicilià que es parlava fa 50 anys del que es parla ara?

Tots els entrevistats menys LA coincideixen que sí, és molt diferent perquè abans a Sicília només es parlava en sicilià i per tant no tenia influència de l'italià, i ara, en canvi, s'han perdut moltíssimes paraules sicilianes perquè s'han adoptat els termes italians. Creuen que el sicilià de fa 50 anys era molt més antic i les paraules eren molt més complicades, i que ara s'ha "modernitzat". Tot fa pensar que a la pràctica equiparen, inconscientment, *modernització* amb *italianització* del sicilià. Un altre símptoma del procés de substitució en marxa.

És molt diferent l'italià que es parlava fa 50 anys del que es parla ara?

Tots els entrevistats menys la MG coincideixen que sí que és el mateix, perquè és el que s'ensenya a l'escola i no canvia.

Creus que ha canviat la percepció del sicilià de fa 50 anys a avui en dia?

La majoria dels entrevistats coincideixen que sí, abans era considerat més vulgar, perquè la gent que parlava sicilià era aquella que no havia anat a l'escola. Avui en dia la concepció ha canviat perquè com que tothom va a l'escola i sap parlar italià el fet de parlar sicilià ja no està vist com una cosa vulgar. Ara parlar sicilià simbolitza les nostres arrels, el nostre territori.

Els entrevistats CL i AL responen que abans el sicilià era molt més vulgar perquè s'utilitzava sempre i tenia moltes paraules lletges i vulgars que avui en dia han desaparegut.

Per què creus que molts pares de la generació dels teus van decidir parlar en italià als fills?

Els tres entrevistats que han respost a la pregunta, CL, CS i CA, creuen que els pares van pensar que era més important saber parlar italià que sicilià, perquè és la llengua que s'estudia a l'escola i la que et serveix per relacionar-te fora de Sicília.

Per què joves que de petits parlaven italià amb els pares han passat a parlar-hi en sicilià?

Els entrevistats que han respost la pregunta coincideixen que això ha passat perquè els pares van considerar que era més important que els nens aprenguessin italià de petits. Ara bé, quan es van anar fent grans van començar a parlar sicilià amb els companys d'escola o amics i van començar a parlar sicilià també a casa. Altres van fer-ho perquè com que a casa, tot i ells parlar italià, els pares parlaven en sicilià, van acabar aprenent-lo i utilitzant-lo ells també.

Creus que qui parla sicilià a casa té dificultats a l'escola?

Tots els entrevistats coincideixen que sí: qui parla sicilià a casa té dificultats per parlar i escriure correctament l'italià a l'escola. Alguns remarquen que l'italià i el sicilià són molt diferents i que els nens que parlen sicilià s'equivoquen perquè tradueixen literalment del sicilià a l'italià, i per això, com diu CL, és tant important parlar en italià als nens des de petits. Ara bé, cap dels entrevistats va reconèixer haver tingut problemes personalment amb l'italià a causa del sicilià.

Com parles a un desconegut?

Tots els entrevistats coincideixen que d'entrada sempre en italià, i si veuen que entén o parla en sicilià potser poden dir alguna cosa en aquesta llengua.

Per què canvies de llengua mentre parles?

Tots coincideixen que molts cops els passa que estan parlant en italià i, sense adonar-se'n, diuen coses en sicilià, normalment quan fan bromes o quan han d'expressar algun concepte que només coneixen en sicilià. La MG diu que a vegades li ve al cap la mateixa paraula en sicilià i en italià i ella diu la que li surt primer, la que expressa millor el concepte. A vegades fins i tot s'inventa paraules sense voler, mig en sicilià mig en italià. Afirma que per insultar és més fort utilitzar el sicilià que l'italià, i que parlar sicilià amb algú és un senyal de confiança.

Saps llegir i escriure en sicilià? Com n'has après? En quines situacions el llegeixes o l'escrius?

Tots els entrevistats saben llegir-lo, i escriure'l gairebé tots. Diuen que l'escriuen tal com sona perquè no existeix una gramàtica o una ortografia siciliana, i que per això és tan difícil escriure'l. N'han après tot sols, per intuïció.

La meitat dels entrevistats diuen que no el llegeixen mai, i l'altra meitat diuen que el llegeixen a vegades als estats que la gent publica al Facebook, o als missatges de whatsapp. A l'hora d'escriure'l passa el mateix; molts dels entrevistats l'utilitzen per escriure missatges de whatsapp o al Facebook.

Existeixen pàgines web, blogs, premsa, llibres o música en sicilià?

De premsa i de pàgines web no. De llibres sí que n'hi ha alguns, per exemple, els llibres del *Comissari Montalbano* de l'Andrea Camilleri, tot i que són en italià però amb algunes frases en sicilià. De música sí que n'hi ha molta de tradicional.

Per què creus que el sicilià es parla molt menys que fa 30 anys?

Tots coincideixen que ha estat a causa de l'escola, ja que abans quasi ningú hi anava i la gent no sabia parlar italià, i en canvi avui tothom parla italià perfectament gràcies a l'educació. També ha estat perquè ara la gent prefereix aprendre italià per poder marxar fora de Sicília, al nord d'Itàlia, i també altres llengües per poder marxar a l'estranger. L'entrevistat AL hi afegeix que les noves tecnologies també han contribuït a estendre l'ús de l'italià.

Quin creus que serà el futur del sicilià?

Alguns entrevistats creuen que el seu ús anirà disminuint però mai desapareixerà del tot, perquè diuen que és una llengua molt antiga, que s'ha mantingut durant molts anys i que per tant no pot desaparèixer. Alguns diuen que aniran desapareixent paraules però que la gent el seguirà parlant, tot i que serà un sicilià més modern —és a dir, italianitzat—, i altres creuen que pràcticament desapareixerà però que sempre quedarà algú que el parli.

Altres creuen que sí que desapareixerà, perquè els joves cada vegada el parlen menys, però que encara trigarà uns cent anys.

Et preocupa el futur del sicilià?

La meitat diuen que sí i l'altra meitat que no. CA afegeix que als joves no els preocupa perquè no es paren a reflexionar-hi, i en canvi als adults els preocupa més perquè han viscut una època en què el sicilià es parlava molt més.

Coneixes alguna iniciativa contra la desaparició del sicilià?

Ningú en coneix cap.

Creus que el sicilià hauria de tenir algun rol a l'escola?

La majoria dels enquestats creuen que no perquè és un dialecte i per tant no cal ensenyar-lo perquè no és important, i que si s'ensenyés a l'escola també s'haurien d'ensenyar tota la resta de dialectes d'Itàlia. Altres arguments que defensen són que no cal que s'ensenyi a l'escola perquè tothom ja l'aprèn a casa i el sap parlar bé, perquè no té regles, cadascú el parla com el parla la seva família. També afirmen que no perquè parlar sicilià a escola és de mala educació; si algun professor parla en sicilià a un alumne és perquè vol donar-li confiança, i n'hi ha que si un alumne els parla en sicilià li demanen que els parli amb més respecte.

També hi ha alguns enquestats, però, que creuen que sí que s'hauria d'ensenyar, tot i que dedicant-li poques hores. Alguns creuen que a cada zona d'Itàlia s'hauria d'ensenyar el propi dialecte, i que a més de la llengua siciliana també s'hauria d'ensenyar literatura siciliana.

Cap dels enquestats utilitzaria mai el sicilià com a llengua d'ensenyament.

Creus que el sicilià hauria de tenir algun rol als mitjans de comunicació?

Tots responen que no, tot i que la CL i la CA diuen que estaria bé utilitzar-lo en alguns mitjans de comunicació locals o illencs.

Creus que el sicilià hauria de ser llengua oficial a Sicília a més de l'italià?

CS, CA i PA responen que sí, i la resta responen que no perquè diuen que el dialecte sicilià és diferent a cada ciutat.

Et sembla bé que es parli més italià que sicilià o t'agradaria que fos al revés?

Quasi tots responen que sí que els sembla bé que es parli més l'italià per diversos motius, perquè és més bonic i important que el sicilià o perquè és la llengua de la seva nació. Tot i això, LA afegeix que no s'hauria de deixar de banda el sicilià perquè forma part d'ells, de

seves arrels, i diu que si ets sicilià i no el parles és com si et faltés una part dels teus orígens. CA diu que cal parlar igual l'italià que el sicilià, perquè has de saber parlar italià per comunicar-te amb tothom i sicilià perquè és una part de la teva cultura. Diu que el dialecte és la seva cultura, allò que els diferencia dels altres, i no s'hauria de perdre.

7.3. Entrevistes als pares i mares dels nois i noies

Què és per tu el sicilià?

Alguns dels enquestats responen que és el dialecte que és parla a Sicília, però la majoria responen que és una llengua. Tot i això, igual que passava amb els fills, durant l'entrevista la majoria acostumen a referir-s'hi utilitzant ambdues paraules, és a dir que per ells això no té gaire importància. Tant si parlen de dialecte com de llengua, però, tots coincideixen que és una part de les seves arrels i dels seus orígens. L'entrevistada MMG afegeix que és la llengua que t'acosta a les persones que no tenen educació i no saben parlar italià.

Quina és la diferència entre llengua i dialecte?

Les entrevistades MMM i MCH diuen que el dialecte és una cosa del passat, d'ús restringit perquè a cada ciutat és diferent i no el pots utilitzar a la resta d'Itàlia, i en canvi l'italià sí. La TR diu que la diferència rau en l'ús que se'n fa i que abans el sicilià era una llengua, i la MCT diu que no hi ha cap diferència.

Com definiries el sicilià?

Hi ha una alguns entrevistats que consideren que és vulgar, lleig i aspre, i que no es pot comparar amb altres dialectes com ara el romà, que consideren molt més bonic. Altres entrevistats el defineixen com a bonic i musical, i tots coincideixen que és una llengua pesant, antiga i forta, que té paraules procedents de moltes llengües diferents, una barreja fruit de totes les dominacions de l'illa al llarg de la història. També coincideixen que és una llengua directa, incisiva, que transmet el missatge de forma clara i concisa.

Quina llengua parles amb els amics i la família?

MMG: "Amb els fills italià menys quan dono ordres, crido o ens enfadem, i amb el marit més sovint sicilià que amb els fills. Amb els pares vaig començar a parlar-hi en italià perquè la meva mare era de Trapani, tot i que el meu pare a vegades em parlava en sicilià. El sicilià el vaig aprendre amb els companys d'escola i els cosins, i aleshores vaig passar a parlar més sicilià a casa."

PMG: "Amb els pares només en sicilià (ells quasi no parlen italià), però nosaltres parlem dialecte pozzallès, que és diferent respecte els altres dialectes de Sicília."

MCT: "sempre sicilià."

MCH: "Amb pares i amics sempre sicilià, perquè és com m'expresso millor, i a més els meus pares no sabien parlar italià. Quan els meus fills eren petits vivíem a Alemanya, aprenien italià a una acadèmia i els vaig començar a parlar en italià, però poc a poc vaig anar passant al sicilià perquè no aconseguia parlar-los en italià. Ara parlem quasi sempre en sicilià, igual que amb el meu marit."

MMM: "Sempre he parlat italià, a casa i amb els amics. A vegades faig alguna broma en sicilià quan estic amb amics, però no sóc capaç de tenir una conversa sencera en sicilià. Quan era petita era de les poques nenes de l'escola que parlava italià a casa, perquè els meus pares van pensar que el sicilià ja l'aprendria a l'escola amb els companys, però no va ser el cas perquè les altres nenes, que entre elles parlaven sicilià, a mi em parlaven en italià, i això em feia sentir exclosa, inadaptada al grup. El meu germà, en canvi, sí que el va aprendre i ara sempre parla en sicilià."

MCR: "Sicilià amb els pares i el marit, italià amb els fills. Quan parlem tota la família junts canviem d'italià a sicilià. Els meus fills van aprendre el sicilià a poc a poc a l'escola."

TR: "Amb els avis parlava sicilià, amb els pares 50% italià 50% sicilià. Quan jo era petita al meu entorn es parlava sicilià. Amb els fills sempre he parlat italià, i ells el sicilià l'han après amb els amics. Amb el marit en italià, perquè la seva mare sempre havia viscut fora de Sicília i a casa seva parlaven en italià, tot i que ara de tant en tant també ens comuniquem en sicilià."

On has après el sicilià?

Els entrevistats MMG i MMM el van aprendre amb els companys i la resta amb la família. MMM afegeix que com que les nenes a l'escola li parlaven en italià perquè sabien que no sabia parlar sicilià, mai el va aprendre del tot. PCA afegeix que ell l'italià el va aprendre al servei militar, on estava amb nois de tot arreu d'Itàlia. Ells parlaven els seus dialectes però ells es comunicaven en italià.

Creus que el sicilià és difícil?

Tots coincideixen que és difícil per qui no l'ha après de petit, però no més que qualsevol altra llengua. Té sons difícils de pronunciar com la "tr" i la "ggh".

Creus que l'italià és difícil?

Tots tenen opinions diferents: qui a casa parlava sicilià diu que sí, qui parlava italià diu que no, un diu que és més fàcil que l'italià i un altre diu que és tan difícil com qualsevol altra llengua.

És molt diferent el sicilià que es parlava fa 50 anys del que es parla ara?

Tots coincideixen que sí, que el sicilià que es parlava abans era sicilià de veritat, i ara en canvi es parla sicilià italianitzat, perquè moltes paraules sicilianes han estat substituïdes pels termes italians i per tant han desaparegut. La MCR afegeix que els joves parlen un sicilià molt més italianitzat que ells però que ells parlen un sicilià molt més italianitzat que els seus pares, és a dir els avis. PMG i PR afegeixen que les comunitats sicilianes d' Austràlia i Estats Units, que són molt grans, encara parlen el sicilià que es parlava a Sicília als anys 50, que és quan en van marxar, i per tant saben moltes paraules en sicilià que a l'illa s'han perdut. Aquestes comunitats no saben parlar italià, perquè quan vivien a Sicília la gent encara no el sabia parlar.

És molt diferent l'italià que parlen els joves de l'italià que parlen les persones grans?

La meitat dels que han respost diuen que no, un diu que sí perquè els joves utilitzen argot juvenil i TR afegeix que l'italià és molt diferent a cada regió, el de Sicília és un italià molt sicilianitzat, tant per la pronúncia com per l'accent o per algunes paraules.

Creus que ha canviat la percepció del sicilià de fa 50 anys a avui en dia?

MCT diu que sí, que abans era molt més lleig, molt pesant i les paraules eren lletgíssimes, i que les noves generacions l'han canviat.

MMM també diu que sí però pel motiu contrari: creu que abans era més natural parlar en sicilià, perquè ara hi ha situacions en què no està ben vist, com per exemple a la feina o a l'escola.

TR també creu que sí, i explica que abans no saber parlar italià era una marca de pertànyer a una classe social baixa, una marca de falta d'educació. La gent s'averkonyia de parlar en sicilià. Avui potser es parla més en sicilià perquè com que tothom va a l'escola la gent ja no s'averkonyeix de parlar la seva llengua, perquè tothom sap parlar italià. Ara si preferim parlar italià és perquè hi ha més possibilitats que ens entenguin.

Per què creus que molts pares de la generació dels teus van decidir parlar en italià als fills?

MCT: "Ho van fer perquè així a l'escola als fills els era més fàcil parlar italià. Entre nosaltres, de petits, parlàvem gairebé sempre en sicilià, fins i tot amb els professors."

MCH: "Perquè poguessin comunicar-se fora de Sicília."

MCR: "Per habitar-los a parlar en italià i que el parlessin bé, i perquè fossin més intel·lectuals. A mi quan era petita els professors em posaven notes més baixes perquè deia paraules en sicilià, i vaig parlar als meus fills en italià perquè no tinguessin aquest problema."

TR: "Perquè jo crec que primer de tot era fonamental aprendre l'italià; el sicilià ja l'aprendrien després sí o sí, perquè tothom el parla."

Vosaltres us vau assegurar amb la vostra parella per decidir en quina llengua parlaríeu als vostres fills?

Tots diuen que no, que no ho van parlar perquè ja ho tenien clar i ni s'ho van plantejar: tots van parlar-los directament en italià perquè no tinguessin problemes a l'escola o perquè els pares mateixos ja tenien l'italià com a llengua materna. L'única que va utilitzar el sicilià va ser la MCT, que diu que també ho va fer sense pensar-ho, perquè li sortia espontani parlar en la seva llengua materna als seus fills.

Per què joves que de petits parlaven italià amb els pares han passat a parlar-hi en sicilià?

PMG: "Nosaltres als nostres fills els obligàvem a parlar en italià de petits. Quan deien paraules en sicilià els dèiem que parlessin bé fins que van aprendre a parlar bé en italià."

MCT: "Perquè amb els nens petits et ve espontani parlar italià. Nosaltres quan els nostres fills eren petits, tot i que la nostra llengua de comunicació és el sicilià, alguna vegada també els parlàvem en italià."

MMM: "Perquè els pares havien decidit parlar-los en italià, però com que el sicilià era la seva llengua materna els sortia de forma espontània parlar en sicilià amb els fills."

TR: "En el nostre cas, que parlem italià amb els fills, a vegades ara també hi parlem en sicilià, perquè estan molt acostumats a parlar-lo amb els seus amics. Aquest canvi es va produir quan ells eren a l'escola superior."

Creus que qui parla sicilià a casa té dificultats a l'escola?

TR, l'única entrevistada que ha respost, diu que sí, perquè qui parla sicilià a casa el que fa quan ha de parlar italià és traduir del sicilià, i com que en molts casos la sintaxi de la frase és diferent, ho fa malament. Qui parla italià a casa és més correcte a l'hora de parlar-lo.

Com parles a un desconegut?

Tots coincideixen que d'entrada en italià, i si veuen que parla sicilià poden canviar de llengua.

Per què canvies de llengua mentre parles?

La majoria diuen que ho fan sense adonar-se'n, i que moltes vegades els surt sol dir mitja frase en sicilià i mitja en italià. MMG diu que t'adeqües a la persona amb qui estàs parlant, et poses al seu nivell, i explica que

quan ha de renyar els seus fills ho fa en sicilià, perquè és més directe, més ofensiu, més fort. MMM diu que canvies de l'italià al sicilià per fer que la conversa sigui menys formal, que a mesura que agafes confiança vas parlant més en sicilià, i també perquè hi ha expressions que no existeixen en italià.

Saps llegir i escriure en sicilià? Com n'has après? En quines situacions el llegeixes o l'escrius?

La majoria diuen que el saben llegir una mica però que no el saben escriure. Els dos entrevistats que diuen que sí que el saben escriure, tot i que és molt difícil, l'utilitzen per escriure al facebook o per missatges. PMG explica que ell abans escrivia poemes en sicilià.

Existeixen pàgines web, blogs, premsa, llibres o música en sicilià?

Tots coincideixen que de música n'hi ha molta de tradicional i fins i tot també de moderna, i que existeixen diversos llibres i pàgines web de poesia, proverbis i endevinalles en sicilià, i també pàgines web d'acudits en sicilià. MMG diu que en alguns diaris o revistes de Sicília hi ha un petit apartat escrit en sicilià i que vegades en algun programa de ràdio de Sicília es diu alguna frase en sicilià, però que en general als mitjans de comunicació no hi té cap mena de presència. També explica que hi ha algunes botigues on hi ha menús, comptes i cartells en sicilià, però és una cosa poc habitual, per atraure els turistes, una cosa folklòrica. TR diu que hi ha teatre en sicilià, i que a la sèrie i als llibres del Comissari Montalbano hi surten diverses frases en dialecte. PMG explica que quan ell era petit un dels seus passatempers preferits era escoltar un contacontes que venia cada cert temps a Pozzallo i els explicava contes en sicilià.

Per què creus que el sicilià es parla molt menys que fa 30 anys?

MMG: "Ha augmentat el nivell cultural de les persones."

PMG: "Pels mitjans de comunicació: estàs bombardejat d'italià des de tot arreu. Quan jo era petit aquí tothom parlava sicilià. Jo tenia un amic de Nàpols que a l'estiu venia i era l'únic que parlava italià, i l'escoltàvem admirats. Els altres que parlaven italià eren els rics, que podien pagar-se l'escola."

MCT: "Hem evolucionat."

MCH: "Per l'escola: abans els nens hi anaven molt pocs anys i no podien aprendre bé l'italià. També perquè ara els pares parlen en italià als fills en comptes d'en sicilià."

MMM: "Abans la gent no sabia parlar ni escriure bé l'italià, i com que no volien que els seus fills tinguessin els mateixos problemes van decidir parlar-los en italià. A més, ara tothom va a l'escola, la gent viatja molt i necessita saber italià, ja que el sicilià es parla només a Sicília."

MCR: "Perquè ara hi ha l'escolarització obligatòria. Abans no. La meva àvia, per exemple, no sabia llegir ni escriure."

TR: "Perquè abans hi havia molta menys gent que anava a l'escola. Ara la gent, que sí que va a l'escola, prefereix parlar en italià, perquè parlar sicilià és un símbol d'ignorància."

PCA: "Abans hi havia molta més ignorància: a l'època dels nostres pares la majoria de gent anava a l'escola només fins a la *Terza Media*."

Quin creus que serà el futur del sicilià?

PMG és l'únic que creu que el sicilià desapareixerà i que això passarà d'aquí uns cent anys, perquè diu que ell sap la meitat de sicilià que els seus pares, els seus fills la meitat que ell, i si tot segueix igual d'aquí poques generacions desapareixerà. Tota la resta d'entrevistats creuen que el seu ús disminuirà i que a poc a poc aniran desapareixent paraules que seran substituïdes per les italianes, però que no desapareixerà mai del tot.

Et preocupa el futur del sicilià?

La meitat diuen que sí i l'altra meitat que no. TR afegeix que a la gent normal no els preocupa, no li donen importància, però als lingüistes i als intel·lectuals sí. MTR creu que com que Sicília ha estat tantes vegades conquerida per pobles diferents els sicilians han perdut l'amor i l'orgull propis, mai se'ls ha acudit reivindicar el seu propi dialecte, sempre han estat submisos a allò que se'ls imposava.

Coneixes alguna iniciativa contra la desaparició del sicilià?

Diuen que no perquè la majoria de gent no se n'adona que està desapareixent a no ser que algú els ho faci veure. TR diu que segur que hi ha reunions i assemblees per defensar el seu ús, però la gent en general no es mou per aquest tema perquè no els preocupa, ni s'ho plantegen. Tot i això, sí que hi ha lingüistes que fan diccionaris i gramàtiques del sicilià. MMM diu que hi ha gent que defensa que s'introdueixi el sicilià a l'escola.

Creus que el sicilià hauria de tenir algun rol a l'escola?

La meitat diuen que sí i l'altra meitat que no. MCA explica que a l'escola media de Pozzallo havien volgut introduir-lo perquè els nens l'apreguessin i no es perdés, però al final no ho havien fet, i ella crec que s'hauria de fer perquè no desaparegués.

Creus que el sicilià hauria de tenir algun rol als mitjans de comunicació?

Tots estan d'acord que no, i un dels seus arguments és que el dialecte és diferent a cada ciutat.

Creus que el sicilià hauria de ser llengua oficial a Sicília a més de l'italià?

Tots els entrevistats creuen que no ho hauria de ser menys dos d'ells, un que diu que ho podria ser i l'altre que creu que sí, juntament amb l'italià, perquè tot i que la pronúncia del sicilià canvia segons la ciutat segueix sent sempre la mateixa llengua.

Et sembla bé que es parli més italià que sicilià o t'agradaria que fos al revés?

Tots coincideixen que és maco que es parli sicilià entre amics i família i que s'ha de conèixer perquè és una part important de la seva cultura, però que fora de casa s'ha de fer servir l'italià. Diuen que el sicilià és una llengua de vells i que et limita, i segons MMM "cal saber donar-li el lloc que li correspon, és a dir, que no es pot utilitzar ni a l'escola ni a la feina."

7.4. El sicilià a l'escola: entrevista a una professora del Liceo

Com que vaig considerar que el tema del sicilià a l'escola era molt interessant, vaig decidir fer-li una entrevista a la professora TR del Liceo Scientifico Giorgio la Pira", que exerceix la seva professió des del 1983. Aquests són els punts més destacats de les seves respostes:

- "A l'escola parlem en italià, però aquí la llengua materna és el sicilià, i a vegades quan vols ser molt directa amb la persona et surt en sicilià. "
- "Mai no s'ha pensat d'utilitzar el sicilià com a llengua d'ensenyament. Aquest tipus de moviments són més freqüents al nord d'Itàlia, per exemple al Piemont, la Llombardia o Venècia; allà sí que defensen l'ús del dialecte a l'escola."
- "A la universitat, qui estudia lletres pot cursar una matèria que es diu dialectologia siciliana. "
- "Estaria bé integrar l'estudi del sicilià a l'educació, perquè estudiar una llengua et fa entendre millor la seva cultura, la gent que la parla, la seva història. A més, és

important conèixer l'estructura de la nostra pròpia llengua, i això també ens donaria més facilitat per aprendre altres llengües."

- "En sicilià no existeix el temps de futur, per parlar del futur utilitzem altres estructures. Això, d'alguna manera, et fa entendre com som els sicilians: ens quedem enrere al passat, no sabem mirar cap endavant."
- "A l'escola molt sovint els nens parlen en sicilià entre ells, però depèn molt de la classe social de la qual provenen. Al nàutic, per exemple, els alumnes parlen més en sicilià, perquè la majoria vénen d'una classe social més baixa que els del *Liceo*."
- "Hi ha molts alumnes que parlen en sicilià per integrar-se amb els seus companys."
- "Entre professors normalment parlem en italià, però a vegades també utilitzem el sicilià, o fem una barreja dels dos idiomes."
- "Entre alumnes i professors parlem en italià, tot i que pot ser que en algun moment se'ns escapi alguna cosa en sicilià. És per una qüestió de respecte i d'ambient, perquè estem a l'escola. "
- "Abans si parlaves en sicilià a un professor no se't castigava però se't renyava. Ara si ho fas no passa res, però els professors a vegades et diuen que els parlis en italià. "
- "Quan jo anava a l'escola, el sicilià, entre els alumnes, s'utilitzava menys que ara, perquè estava més mal vist, tot i que també s'utilitzava molt. Mai l'utilitzàvem per escriure. "
- "La comunitat educativa no es planteja ensenyar el sicilià a l'escola."

7.5. Les entrevistes: alguns trets destacables

- a) Hi ha força coincidència de les dades qualitatives —entrevistes—amb les dades quantitatives—enquesta.
- b) *En general hi ha molta* coincidència entre les opinions dels parlants. Ara bé, hi ha uns quants casos de discrepància tant en els comportaments com en les opinions, per exemple, en el paper que creuen que hauria de tenir el sicilià a l'escola, o en quin creuen que serà el seu futur.
- c) Les argumentacions estan fortament lligades amb les ideologies diglòssiques, i es repeteixen diversos tòpics com per exemple:
 - a. la dificultat d'entendre i parlar el sicilià

- b. les qualitats de llengua minoritzada atribuïdes al sicilià
 - c. la presència del sicilià s'ha de reduir a l'àmbit familiar i amb els amics
 - d. el sicilià és tan diferent a cada ciutat que no s'entenen entre ells i per tant no se'n podria fer una versió estàndard
 - e. l'italià és més important que el sicilià perquè és la llengua de l'Estat i de l'escola i perquè t'obre portes al futur
- d) Hi ha una oposició entre les opinions establertes, és a dir els tòpics, amb les experiències individuals. Per exemple, tothom està d'acord que els nens que parlen sicilià a casa tenen dificultats a l'escola, però si els preguntes si ells mateixos si han tingut dificultats, et diuen que no.
- e) La capacitat d'anàlisi sociolingüística dels entrevistats és bastant dubtosa, ja que molts d'ells no s'adonen de la seva situació real i es contradiuen constantment. Un gran exemple és el cas de l'entrevistada CA, que al principi de l'entrevista explica: "A casa parlo en sicilià perquè és el dialecte de la meua família,, però quan surto prefereixo parlar en italià perquè no sigui el cas que algú no entengui el sicilià". Al cap de poca estona, però, es contradiu dient: "A casa parlo poc en sicilià, però quan sóc fora amb els meus amics sí que el parlo". Més tard afirma: "Depèn de la situació parlo en sicilià, sobretot quan m'enfado".

8. Conclusions

A l'inici d'aquest treball em vaig proposar un objectiu principal que era descobrir si realment a Sicília hi està tenint lloc un procés de substitució lingüística de l'italià pel sicilià com defensen autors com Guerra i Gómez (1991), fet que quadraria amb les dades de l'Istituto Nazionale di Statistica (2014), o si, al contrari, el que està tenint lloc a Sicília és una redistribució dels usos de llengua i dialecte sense pèrdua del sicilià, tal i com defensen autors com Tullio de Mauro (2014: 82). La meva hipòtesi era que és cert que entre els joves de Pozzallo hi està tenint lloc un procés de substitució lingüística i que, a més, l'actual generació de joves és la primera en què s'ha produït el trencament de la transmissió del sicilià de pares a fills.

Si resultava que aquesta hipòtesi era encertada, demostraria que la majoria de lingüistes italians, pertanyents al grup que no creu en la substitució, estan encegats per la idea de diglòssia i no perceben la realitat d'una manera objectiva.

A partir dels resultats de les enquestes i les entrevistes he pogut comprovar que la meva hipòtesi era certa i arribar tota una sèrie de conclusions que explicaré a continuació.

8.1. Es constata el trencament de la transmissió en família

Hi ha hagut una caiguda progressiva de l'ús del sicilià de la generació dels avis fins a la dels pares: la meitat dels avis parlaven només sicilià entre ells, mentre que en 1'5 casos parlaven només italià⁵; els avis amb els pares parlaven en 26 casos només sicilià, i en 4'5 només italià; els pares entre ells en 14 casos parlaven només sicilià i en 3 casos només italià. La resta parlaven ambdós idiomes però amb un gran predomini del sicilià. Dels pares als fills hi ha una caiguda dràstica de l'ús del sicilià: en 39 casos parlen només italià i en 2'5 només sicilià, i la resta les parlen ambdues però amb un clar predomini de l'italià. En el cas dels avis amb els néts la caiguda de l'ús del sicilià no és tan gran però segueix sent important: 25 parlen només italià i 8 només sicilià. Aquest ús també disminueix en la llengua que parlen els néts entre germans: 42 ho fan només en italià i 1 només en sicilià. Tot plegat demostra que, efectivament, dels pares als fills hi ha hagut una plena interrupció de la transmissió intergeneracional, que no està acabada del tot però sí avançada.

⁵ Les xifres expressen la mitjana dels dos cònjuges.

8.2. Es constata la reculada intergeneracional fora de la llar

Fora de casa també hi ha hagut aquesta disminució dràstica de l'ús del sicilià. Tot i que no tenim dades de l'ús que en feien els avis amb els seus companys i amics, pel que expliquen a les entrevistes i les dades de la llengua a casa es pot deduir que pràcticament tots parlaven sicilià amb els seus iguals, i el mateix passava amb els pares, tot i que aquí ja hi havia més presència de l'italià.

En canvi, entre els joves, el nombre dels qui parlen només o predominantment italià és ja majoritari i comparativament més elevat que no pas els seus pares i avis. Fora de casa, l'ús exclusiu de l'italià és sempre superior a l'ús exclusiu del sicilià, ja sigui amb els amics en general —12 vs. 5 respectivament—, el millor amic —12 vs. 7—, els companys de classe —11 vs. 4— i encara més amb la parella —16 vs. 1—, precisament la relació més determinant a l'hora de parlar de transmissió lingüística en un futur. No cal dir que entre els joves els usos lingüístics majoritaris amb els iguals són la combinació d'italià i sicilià, però de fet amb predomini de l'italià.

8.3. Hi ha recuperació del sicilià entre els joves?

Tot i que la tendència cap a l'adopció de l'italià com a llengua de la llar en termes intergeneracionals sembla clara, les dades que acabem de presentar també permeten entreveure que en la mateixa generació de joves es detecten també tendències favorables a la recuperació del sicilià.

Això és així, per exemple, si comparem els usos fora de la llar amb els usos dins de la llar. Tal com és fàcil de constatar, el percentatge de joves que usen el sicilià fora de la llar és molt superior al d'aquells que l'han après a casa, gràcies al fet que gairebé el 40% dels informants diu haver adquirit la llengua amb els amics, els veïns i els companys d'escola. En altres paraules, fora de la llar es produeix d'una reapropiació significativa de la llengua de la qual no coneixem amb exactitud el motiu i la dinàmica però que sembla ser que és perquè es barregen joves que a casa parlen sicilià i joves que parlen italià.

La tendència a la recuperació intrageneracional del sicilià és prou forta com per afectar fins i tot els usos dins la llar. Comparant els usos de petits amb els usos actuals, es percep un clar increment de l'ús del sicilià a casa avui en dia respecte de l'ús que se'n feia quan eren petits. Aquest increment és generalitzat amb tots els interlocutors i molt difós: en primer lloc,

entre els informants que afirmen que de petits parlaven només italià amb els avis, n'hi ha hi ha 13 que ara hi parlen totes dues llengües. El mateix fenomen de pas de l'italià al bilingüisme es detecta amb els pares en 23'5 casos, i en 24 casos amb els germans. L'ús exclusiu del sicilià també ha crescut lleugerament a costa d'altres opcions: concretament, hi ha 2 informants que han deixat de parlar italià amb els avis, 4 ho han deixat de fer amb els pares i 3 amb els germans. Finalment, el creixement del sicilià també es detecta entre els que declaraven opcions bilingües i que, encara que segueixen parlant les dues llengües, declaren més ús del sicilià.

Les entrevistes ens ajuden a entendre aquests canvis que *a priori* poden semblar contradictoris. En primer lloc, la recuperació és un resultat de la presència social de la llengua a l'entorn, tant dins com fora de les famílies. En famílies en què tothom parla sicilià, és gairebé inevitable que a mesura que els fills petits, a qui s'ha intentat educar en italià, acabin aprenent també el sicilià i l'utilitzin ells. En altres casos, la presència fora de la llar del sicilià n'incentiva l'aprenentatge i fa que a poc a poc la llengua es vagi filtrant a casa a mesura que els fills es fan grans i tenen més influències externes. Cal no oblidar, d'altra banda, que molts pares s'expressen millor en sicilià, almenys en l'entorn familiar, la qual cosa facilita que, encara que en tenir fills molts d'ells s'haguessin fet el propòsit de parlar-los exclusivament en italià, amb el temps n'hi ha que van desistint-ne perquè els surt més espontani parlar-los en la seva llengua materna. Finalment, cal recordar que un dels objectius d'introduir l'italià a la llar era garantir el coneixement d'aquesta llengua. Aquest objectiu sembla garantit entre les noves generacions, de manera que diversos entrevistats fan notar que al veure que els seus fills grans havien après l'italià a l'escola, ja no veien motiu per no parlar-los en sicilià

Amb tot, el sicilià adquirit per les noves generacions mostra símptomes d'italianització molt forts en tots els aspectes: fonemes que no s'adquireixen, morfologia verbal calcada de l'italià, i sobretot pèrdua de lèxic tradicional substituït per vocabulari italià poc o gens sicilianitzat.

Tot i que l'ús del sicilià ha disminuït considerablement, paradoxalment, avui la llengua sembla menys estigmatitzada que anys enrere. Alguns entrevistats afirmen que, com que tothom va a l'escola i sap italià, parlar sicilià ha deixat de ser un senyal de falta d'educació i ha passat a ser una marca d'identitat. És a dir, que als sicilians ha deixat de fer-los vergonya parlar la seva pròpia llengua, que havia perdut tot el prestigi per culpa de les idees diglòssiques.

Aquesta percepció també pot provenir, en part, del fet que avui en dia el sicilià està molt italianitzat i això fa que els sembli menys diferent de la "llengua nacional" i, per tant, menys vulgar.

8. 4. Noves formes d'ús escrit del sicilià

Hem constatat que el sicilià té molt poca presència com a llengua escrita i de cultura no popular. Ara bé, les tecnologies de la informació i la comunicació han generat noves formes d'interacció com és el cas de les noves xarxes socials com facebook i whatsapp, que estan tenint cert impacte en els usos lingüístics dels nostres informants. Per a les generacions dels pares i els avis, la llengua escrita era substancialment l'italià, i el sicilià quedava al marge del món imprès. Gràcies a la irrupció de les noves tecnologies, les generacions joves han desenvolupat una pràctica d'escriure en sicilià a través d'aquestes programes, que les generacions anteriors mai no havien tingut oportunitat de fer.

Com que no tenen gramàtica, cadascú escriu per intuïció i aplicant les convencions gràfiques de l'italià tal com creu que s'ha d'escriure.

És discutible quin serà l'impacte d'aquestes tecnologies. D'una banda, és possible que puguin alentir la desaparició del sicilià. D'altra banda, però, també poden amagar-la.

8.5. Els motius per al trencament de la transmissió en família

El motiu principal pel qual els pares van decidir parlar en italià als fills en comptes d'en sicilià és perquè no volien que tinguessin problemes a l'escola a l'hora de parlar italià i seguir les classes, i perquè tinguessin més possibilitats, de cara al futur, de poder marxar fora de Sicília, tant al nord d'Itàlia com a l'estranger.

Aquesta és, però, una idea diglòssica que s'allunya de la realitat: tot i que és cert que els nens que parlen sicilià poden equivocar-se en algunes paraules quan parlen italià, això no els suposa cap problema per parlar l'italià, al qual estan constantment exposats a causa dels mitjans de comunicació, l'administració i l'escola.

Molts pares, a més, tenen la idea que, per molt que no ensenyin sicilià als seus fills, ja l'aprendran de grans "perquè el parla tothom". I tot i que és veritat que molts nens aprenen sicilià amb els seus amics i companys, els pares no s'adonen que si tots actuen de la mateixa

manera pensant que el sicilià "ja l'aprendran", al final no hi haurà ningú amb qui el puguin aprendre perquè ningú el parlarà.

8.6. Consideracions finals

Davant d'aquest panorama, doncs, ha quedat demostrat que la substitució del sicilià per l'italià és un fet. Es pot considerar que encara hi hauria possibilitats reals que el sicilià recuperés la seva posició de llengua predominant, però només si els sicilians s'ho proposessin i lluitessin per aconseguir-ho. Perquè això passés, caldria que tots s'adonessin que està tenint lloc aquest procés de substitució lingüística i es desfessin d'aquesta idea diglòssica que tenen tant inculcada, però això hauria de passar en un futur no gaire llunyà, perquè sinó el procés estarà massa avançat i aleshores ja no hi haurà marxa enrere.

9. Agraïments

En primer lloc vull donar les gràcies als alumnes del *Liceo Scientifico Giorgio La Pira* per haver respost la meua enquesta i per les seves ganes de col·laborar en el treball, ja que sense la seva aportació hagués estat completament impossible realitzar-lo. També vull donar les gràcies a les famílies que van accedir a ser entrevistades pel temps que em van dedicar i per la seva hospitalitat, i en particular a la Teresa R., per estar sempre disponible per ajudar-me en qualsevol cosa.

Estic molt agraïda al Nicola V. i a la Caterina B. per tota la bibliografia que m'han proporcionat, per les correccions de les parts escrites en italià i per les seves aportacions a l'enquesta i les entrevistes, i també a la meua tutora Violant G.-A. pels seus consells i per la paciència que ha tingut per corregir-me el treball en tot moment i amb la màxima rapidesa possible.

I, sobretot, vull agrair al meu pare, Francesc Xavier V., tota la bibliografia que m'ha proporcionat, tota l'ajuda, el suport i els consells que m'ha donat al llarg del treball, totes les hores que m'ha dedicat i l'interès i les ganes que hi ha posat. Gràcies per tot el que m'ensenyes cada dia.

Finalment, també li agraeixo moltíssim a la meua mare, Laia B., el seu suport. Gràcies per aguantar-nos.

10. Bibliografia

- Alfonzetti, Giovanna. *I giovani e il code switching in Sicilia*. Università degli studi di Palermo, 2012
- Avolio, Corrado. *Introduzione allo studio del dialetto sicilian*. Fondazione Ignazio Buttita, 2009. 1a ed. 1886
- Baggioni, Daniel. *Langues et nations en Europe*. Paris: Payot, 1997.
- Calvet, Louis-Jean. *Les langues véhiculaires /*. 1ère éd. Paris : Presses universitaires de France, 1981.
- Corongiu, Giuseppe. *Il sardo: una lingua «normale». Manuale per chi non ne sa nulla, non conosce la linguistica e vuole saperne di più o cambiare idea*. 1a ed. Cagliari: Condaghes, 2013.
- Dell'Aquila, Vittorio i Gabriele Iannaccaro. *La pianificazione linguistica. Lingue, società e istituzioni*. Roma: Carocci, 2004.
- Duggan, Christopher. *Historia de Italia*. Ediciones AKA, 1996.
- Guerra, Rolando Del, i Genoveva Gómez. *Llengua, dialecte, nació, ètnia: llengua i poder a Itàlia*. 2a edició. Barcelona: La Magrana, 1991.
- Marcato, Carla. *Dialetto, dialetti e italiano*. Bologna: Il Mulino, 2002.
- Mauro, Tullio De. *Storia linguistica dell'Italia unita*. 10 edizione. Roma: Laterza, 1963.
- Mauro, Tullio De. *In Europa son già 103: Troppe lingue per una democrazia?* 1a edizione. Roma: Laterza, November 3, 2014
- Mollà, Toni. *Manual de sociolingüística*. Alzira: Edicions Bromera, 2002.
- Ritchie, Jane, i Jane Lewis. *Qualitative Research Practice: A Guide for Social Science Students and Researchers*. London ; Thousand Oaks, Calif: SAGE Publications Ltd, 2003.
- Ruffino, Giovanni. *L'indialetto ha la faccia scura. Giudizi e pregiudizi linguistici dei bambini*

italiani. Palermo: Sellerio Editore Palermo, 2006.

Sari, Guido. *El català de l'Alguer: una llengua en risc d'extinció*. 1a ed. Barcelona: La Busca edicions, 2012.

Sebastian, Margarita Garcia, i Cristina Gatell Arimont. *Nou Polis 4*. Edición: 01. Barcelona: Ediciones Vicens Vives, S.A., 2014.

Swann, Joan, Rajend Mesthrie, Andrea Deumert, i Theresa M. Lillis. *Dictionary Of Sociolinguistics*. Edinburgh: Macmillan Dmacdis Orphans, 2004.

11. Webgrafia

Col·laboradors de Viquipèdia. "Ausbausprache, Abstandsprache i Dachsprache.". *Viquipèdia, l'Enciclopèdia Lliure*. 2014

[data de consulta: 9 de juliol de 2014]. Disponible a:

<http://ca.wikipedia.org/wiki/Ausbausprache,_Abstandsprache_i_Dachsprache>

Col·laboradors de Viquipèdia. "Llengües romàniques". *Viquipèdia, l'Enciclopèdia Lliure*.

2014 [data de consulta: 11 d'agost de 2014]. Disponible a:

<http://ca.wikipedia.org/wiki/Lleng%C3%BCes_rom%C3%A0niques>

Col·laboradors de Viquipèdia. "Unificació italiana". *Viquipèdia, l'Enciclopèdia Lliure*. 2014

[data de consulta: 7 de juliol de 2014]. Disponible a:

<http://ca.wikipedia.org/wiki/Unificaci%C3%B3_italiana>

Pietro Maturi. "Dialetti e italianizzazione". *Università degli studi di Napoli Federico II*. 2014

[data de consulta: 31 de juliol de 2014]. Disponible a:

<<http://www.federica.unina.it/sociologia/sociolinguistica/dialetti-e-italianizzazione/>>

ANNEXOS

12. Annexos

12.1. Enquesta feta als alumnes del *Liceo Scientifico* via *Google drive*

L'uso del siciliano e l'italiano tra i giovani

Ciao a tutti!! :D Mi potreste fare un graaaan favore? A scuola gli ultimi due anni di Liceo dobbiamo fare un lavoro di «ricerca» su qualsiasi cosa e io lo sto facendo sull'uso del siciliano e dell'italiano tra i giovani. Se poteste riempire questo questionario dell'uso che ne fate i ragazzi di Pozzallo mi aiutereste tantissimo... sono soltanto 10-15 minuti :) Grazie mille!!!!

* Necessari

*Sei ragazzo o ragazza? **

 ▼

*Sei nato/a nell'anno... **

 ▼

*Dove sei nato? **

 ▼

*Dove abiti ora? **

 ▼

*Quanti fratelli o sorelle hai? **

 ▼

*Che lavoro fa tuo padre? **

*Che lavoro fa tua madre? **

*La tua lingua madre è... **

*Da piccolo hai cominciato a parlare... **

	Solo in siciliano	Più in siciliano che in italiano	Tanto in siciliano quanto in italiano	Più in italiano che in siciliano	Solo in italiano	In un'altra lingua	Non pertinente
Con tua madre	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Con tuo padre	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Con i nonni materni	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Con i nonni paterni	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Con i tuoi fratelli/sorelle	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

*E ora parli... **

	Solo in siciliano	Più in siciliano che in italiano	Tanto in siciliano quanto in italiano	Più in italiano che in siciliano	Solo in italiano	In un'altra lingua	Non pertinente
Con tua madre	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Con tuo padre	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Con i nonni materni	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Con i nonni paterni	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Con i tuoi fratelli/sorelle	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Con i compagni di scuola	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Con gli amici di fuori la scuola	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Col fidanzato/a	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Col tuo migliore amico/a	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

*Che lingua parlano/parlavano... **

	Solo in siciliano	Più in siciliano che in italiano	Tanto in siciliano quanto in italiano	Più in italiano che in siciliano	Solo in italiano	In un'altra lingua	Non pertinente
I tuoi genitori tra di loro	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tua madre con i suoi genitori	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tuo padre con i suoi genitori	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
I tuoi nonni materni tra di loro	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
I tuoi nonni paterni tra di loro	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

*Il siciliano... **

	No	Un poco	Abbastanza	Bene
Lo capisci	☐	☐	☐	☐
Lo sai parlare	☐	☐	☐	☐
Lo sai leggere	☐	☐	☐	☐
Lo sai scrivere	☐	☐	☐	☐

*L'italiano... **

	No	Un poco	Abbastanza	Bene
Lo capisci	☐	☐	☐	☐
Lo sai parlare	☐	☐	☐	☐
Lo sai leggere	☐	☐	☐	☐
Lo sai scrivere	☐	☐	☐	☐

*Dove hai imparato principalmente a parlare il siciliano? **

*Dove hai imparato principalmente a parlare l'italiano? **

*Usi il siciliano in qualcuna di queste attività? **

	Molto spesso	Ogni tanto	Quasi mai	Mai
Ascoltare musica	☐	☐	☐	☐
Leggere libri	☐	☐	☐	☐
Leggere giornali, riviste...	☐	☐	☐	☐
Visitare siti web, blog...	☐	☐	☐	☐
Parlare su Whatsapp	☐	☐	☐	☐
Scrivere su Facebook	☐	☐	☐	☐

*Quando stai parlando in siciliano e mischi parole in italiano lo fai... **

*Quando stai parlando in italiano e mischi parole in siciliano lo fai... **

*Il siciliano per te è... **

	Sì	No
Elegante	☐	☐
Volgare	☐	☐
Femminile	☐	☐
Maschile	☐	☐
Bello	☐	☐
Brutto	☐	☐
Facile	☐	☐
Difficile	☐	☐
Formale	☐	☐
Familiare	☐	☐
Urbano	☐	☐
Di campagna	☐	☐
Comico	☐	☐
Serio	☐	☐
Di giovani	☐	☐
Di vecchi	☐	☐

*L'italiano per te è... **

	Si	No
Elegante	☐	☐
Volgare	☐	☐
Feminile	☐	☐
Maschile	☐	☐
Bello	☐	☐
Brutto	☐	☐
Facile	☐	☐
Difficile	☐	☐
Formale	☐	☐
Famigliare	☐	☐
Urbano	☐	☐
Di campagna	☐	☐
Comico	☐	☐
Serio	☐	☐
Di giovani	☐	☐
Di vecchi	☐	☐

*Che cosa vuoi fare dopo il liceo? **

*Dove vorresti vivere da grande? **

*Credi che tra 50 anni il siciliano si userà.... **

*In che lingua credi che parlerai ai tuoi figli? **

*Credi che si dovrebbe insegnare il siciliano a scuola? **

Vorresti scrivere qualcosa di più sulla relazione tra il siciliano e l'italiano?

12.2. Resposta oberta de l'enquesta via *Google drive*

"Voldries afegir alguna cosa sobre la relació entre el sicilià i l'italià?"

Enquestat n.1: Penso que les pròpies tradicions dialectals no es perdran sinó que s'utilitzaran de la manera adequada... sense exagerar, només per valorar la cultura de cada territori.

Enquestat n.2: Crec que el sicilià és important perquè ens transmet els nostres orígens.

Enquestat n.3: El sicilià és un dialecte molt bonic, però és difícil. Sovint la gent pensa que només cal parlar italià, però jo crec que és important conservar la llengua dels nostres avantpassats. Cal saber distingir els moments en què s'ha de parlar italià i els moments en què s'ha de parlar sicilià, i penso que saber parlar un dialecte és una cosa meravellosa i inusual.

Enquestat n.4: Al principi en família parlava només italià, perquè segons els meus pares (i de fet és veritat) no és gaire bonic sentir com els nens petits parlen en sicilià, però estant amb amics que parlen habitualment en sicilià t'hi acabes acostumant i comences a parlar-lo cada vegada més sovint. Hi ha nois que, acostumats a parlar des de petits en sicilià, el parlen amb molta fluïdesa i a vegades fins i tot millor que l'italià; en canvi, en el meu cas, potser començo frases en sicilià i les acabo en italià perquè és més fàcil o perquè aquella manera de parlar comença a ser massa poc elegant (segons els meus gustos).

Enquestat n.5: Crec que el sicilià hauria de ser considerat una llengua a tots els efectes, ja que deriva directament del llatí.

Enquestat n.6: Hi ha paraules i expressions sicilianes intraduïbles! L'adoro!

Enquestat n.7: Crec que el sicilià és una llengua molt més difícil que l'italià a l'hora d'escriure'l i parlar-lo. La considero una llengua vella perquè els meus avis parlaven només sicilià, una llengua que entre els joves deixarà de parlar-se. Igualment, el sicilià que parlem nosaltres els joves no és el mateix que parlaven els nostres avis, de fet, pel que fa a mi hi ha paraules en sicilià que no coneixia i que segurament encara no conec. És una llengua bonica perquè el dialecte és el que marca la diferència entre ciutat i ciutat.

Enquestat n.8: Jo vaig néixer en una família en la qual el sicilià és fonamental. Sempre he estat del parer que s'ha de saber parlar l'italià però també el dialecte de la pròpia ciutat. Crec

que, al segle XXI, saber les dues és essencial perquè l'ús del dialecte es reduirà. Personalment, crec que el dialecte no és tan bonic com l'italià. Com ja he respost al qüestionari, hauria de ser ensenyat (per aquells que ho vulguin) per aprendre a parlar-lo millor, com fem habitualment amb l'italià.

Enquestat n.9: El sicilià en representa, forma part de la nostra tradició, qualsevol sicilià que es respecti està lligat a la pròpia terra tant com al seu dialecte, són inseparables. L'italià, però, és fonamental perquè serveix per comunicar-se fora de Sicília, i per evitar aquells que, ignorants, són racistes amb els qui vénen del sud d'Itàlia.

Enquestat n.10: A vegades els dialectes serveixen per entendre millor l'italià i l'origen de les paraules, crec que haurien d'estudiar-se i conservar-se perquè formen part de la tradició de cada ciutat.

Enquestat n.11: El sicilià és una llengua bonica, rica en tradició, però a Itàlia no és el més elegant dels dialectes, per això jo personalment no la utilitzo gaire sovint, només en família i amb amics, és a dir en situacions informals. Per la resta crec que és important acostumar-se a parlar italià correctament, ja que és una llengua rica i complexa i fins i tot els més grans sovint comenten greus errors a l'hora d'utilitzar-la. La part positiva del dialecte sicilià és que t'ajuda a remarcar alguns conceptes que no quedarien bé expressats en italià.

Enquestat n.12: El sicilià és un dialecte usat majoritàriament a Sicília, igual que en altres regions hi ha altres dialectes. Si la gent parlés només en el dialecte utilitzat a les pròpies regions, no aconseguiríem entendre'ns en el cas que algú marxés de vacances fora de la regió. L'italià, en canvi, tothom el parla i així la gent s'entén.

Enquestat n.13: El sicilià és una llengua viva i està en moviment. És la nostra llengua i hauríem de defensar-la. Certament, cal conèixer millor l'italià, ja que és el que ens permetrà marxar de la nostra terra.

12.3. Entrevista realitzada als nois i noies del *Liceo Scientifico*

Ciao, come ti ho già spiegato sto facendo un lavoro sull'uso del siciliano tra i giovani e la sua evoluzione, e dopo aver somministrato un questionario ai ragazzi del Liceo Scientifico vorrei farti delle domande per conoscere, oltre alle statistiche, le opinioni

dei giovani siciliani.

1. PROFILO DELL'INTERVISTATO:

- a. Ragazzo o ragazza?
- b. Quanti anni hai?
- c. Quanti fratelli o sorelle hai?
- d. Che lavoro fa tuo padre?
- e. Che lavoro fa tua madre?

2. DEFINIZIONE E PERCEZIONE DEL SICILIANO

- a. Per cominciare vorrei sapere: cos'è per te il siciliano?
- b. [La maggior parte della gente dice che è un dialetto.] Per voi qual è la differenza tra una lingua e un dialetto?
- c. Tu come l'hai imparato, il siciliano?
- d. Nel questionario ho visto che molti di voi avete opinioni diverse sul siciliano; alcuni di voi dicono che è bello ed altri che è brutto, alcuni che è volgare ed altri che no, alcuni che è una lingua di vecchi ed altri che è una lingua di giovani...? Tu come lo definiresti?
- e. Credi che attualmente la gente non abbia la stessa percezione del siciliano che cinquanta anni fa. E' cambiato qualcosa in questa percezione?
- f. La maggior parte dei ragazzi dice che il siciliano è difficile. Anche tu lo credi?
- g. In che senso?
- h. E l'italiano è facile o difficile?
- i. In che senso?

3. QUALITÀ DEL SICILIANO

- a. So che in ogni paese si parla un siciliano un po' diverso, ma c'è anche differenza tra il siciliano che parlate voi i ragazzi e quello che parlano i vostri genitori e nonni (fonetica, grammatica, lessico, espressioni...)?
- b. Potresti farmi qualche esempio?
- c. E c'è differenza tra l'italiano che parlate voi e quello che parlano i vostri genitori o nonni?
- d. Potresti farmi qualche esempio?

4. USO DEL SICILIANO

- a. Ho visto nei questionari che, nella generazione dei vostri nonni, la maggior parte della gente parlava in siciliano. Loro hanno cominciato a parlare un pò di più in italiano ai vostri genitori, ed a voi hanno parlato quasi esclusivamente in italiano. È successo nel tuo caso?
- b. Per che motivi credi che questo sia successo?
 - i. In generale
 - ii. Nel tuo caso
- c. Ho visto anche che qualcuno di voi ha cominciato a parlare con i genitori o nonni in italiano e ora ci parla anche in siciliano, o all'inversa, cioè c'è stato un cambio nella lingua di comunicazione. È successo nel tuo caso?
- d. Perché credi che questo è successo?
 - i. In generale
 - ii. Nel tuo caso

- e. Pare che uno dei principali argomenti dei genitori che hanno deciso di parlare in italiano ai figli è che hanno creduto che, parlando siciliano a casa, avrebbero avuto dei problemi per imparare l'italiano e seguire le lezioni. Dalla tua esperienza credi che questo è vero?

5. SCELTA E COMMUTAZIONE DI CODICE

- a. Per uno straniero è difficile capire cosa vi porta a parlare in italiano o in siciliano quando conoscete una persona. Come lo fate, i giovani, cioè c'è qualche indizio che vi fa decidere tra un parlare o l'altro (apparenza, età, luogo...)?
- b. Credi che la generazione dei tuoi genitori lo faccia in un modo diverso?
- c. In una stessa conversazione potete passare dell'italiano al siciliano o all'inversa. Come lo fate, e perché?
 - i. Ricordi qualche caso in cui hai fatto un cambio di lingua negli ultimi giorni?

6. CONSUMO CULTURALE

- a. Ho visto che ci sono volte che scrivete in siciliano su facebook o whatsapp. Tu come hai imparato a scriverlo?
- b. In che momenti scrivi in siciliano?
- c. Ed in che momenti leggi cose in siciliano?
- d. Ci sono libri, riviste o musica in siciliano?
- e. In che siti web si possono trovare cose in siciliano?

7. SOCIALE E GIURIDICO

- a. Trent'anni fa c'era molta più gente che parlava in siciliano. Cosa credi che sia successo?
- b. E cosa ne pensi di quanto accaduto ? (Cioè, ti piacerebbe che il siciliano si parlasse tanto come prima o è giusto che si parli di più l'italiano?)
- c. Quale credi che sarà il futuro del siciliano? Può arrivare a scomparire?
- d. La sopravvivenza del siciliano è un tema che preoccupa i siciliani in generali?
- e. Ed i giovani in particolare?
- f. Sai se ci sono delle iniziative contro la scomparsa del siciliano? Tu quali conosci?
- g. La scuola pare che è stata molto importante per diffondere l'italiano. Credi che il siciliano dovrebbe avere anche qualche ruolo a scuola? Quale sarebbe questo ruolo?
 - i. Come materia
 - ii. Come lingua d'insegnamento
- h. E oltre la scuola, credi che il siciliano dovrebbe avere più presenza nei mezzi di comunicazione, nell'amministrazione...?
- i. Credi che in Sicilia il siciliano dovrebbe essere ufficiale, oltre all'italiano?

Va bene, qui finisce la mia intervista, grazie mille per dedicarmi il tuo tempo.

12.4. Respostes completes traduïdes de les entrevistes als nois i noies

	ANTONIO LUPO	CHIARA LUPO	CONCETTA SPADOLA	MIRIAM PUZZO	LUANA AMATO	MARIAGRAZIA GIUNTA	CARMELA AGOSTA	PAOLO AGOSTA
Què és per tu el sicilià?	És només un dialecte	Una segona llengua, la primera és l'italià perquè l'estudio a escola i el parlo amb els amics.	La meua llengua, aquella amb la que m'expresso millor.	El dialecte que es parla a Sicília	La llengua dels meus orígens, la llengua amb la que m'expresso millor	Un dialecte	El dialecte de la meua família	La llengua pròpia de Sicília
Quina és la diferència entre llengua i dialecte?	La llengua és oficial. El dialecte serveix només per parlar amb gent de la mateixa ciutat, fora de Pozzallo has de fer servir l'italià.	La llengua és oficial: l'italià es parla a tot Itàlia i uneix tots els seus territoris. El dialecte és diferent a cada territori.	El dialecte el parla menys gent que una llengua, persones de la mateixa zona.	El dialecte és informal, es fa servir en família i amb amics. La llengua és formal.	La llengua és més formal, el dialecte és només per parlar amb les persones de la teua ciutat	La llengua és formal i s'ensenya a l'escola, el dialecte és més familiar	La llengua és oficial	
Com parles amb amics i família?	Amb els pares normalment sicilià, amb els amics normalment italià.	Amb pares en sicilià, amb germans més sicilià que italià. Els pares amb els avis sicilià. Amb els amics italià.	Amb els pares sicilià.	Sempre italià	Amb la família quasi sempre en sicilià.	Amb els pares en italià menys quan ens enfadem, cridem o hem de donar ordres.	De petita a casa em van parlar en italià, i vaig aprendre el sicilià quan vaig començar a anar a la <i>scuola media</i> amb nens que parlaven sicilià a casa. A partir de llavors a vegades parlo	Jo parlo sicilià tant a fora com a casa. De petit em van ensenyar l'italià i vaig començar a parlar el sicilià a l'escola amb els companys. A diferència de la meua

							<p>sicilià a casa, però normalment italià. Amb els amics la majoria de vegades en italià. La meva germana gran parlava més en sicilià que jo perquè ella va créixer més en contacte amb els avis, que parlaven poc italià.</p>	<p>germana mitjana, amb els pares hi parlo en sicilià, i amb els amics també.</p>
<p>Com definiries el sicilià?</p>	<p>És una cosa bona, una riquesa.</p>	<p>Una llengua molt antiga i difícil de parlar.</p>	<p>Sembla vulgar però no ho és, és bonic.</p>	<p>Difícil. És una llengua bonica. Tant de joves com de vells. No és elegant.</p>	<p>És un dialecte bonic i difícil.</p>	<p>Interessant, bruta, quasi vulgar però no ho és. Canvia molt segons la zona.</p>	<p>Un dialecte subjectiu, informal, parlat entre amics.</p>	<p>Un dialecte informal, diferent a cada regió</p>
<p>Creus que fa 50 anys el sicilià era considerat més vulgar?</p>	<p>Sí, abans s'utilitzava molt més i per tant hi havia moltes paraules vulgars, (paraules lletges, paraulotes)...</p>	<p>Sí, el sicilià ha canviat molt, abans era molt més vulgar perquè s'utilitzava en quasi tots els àmbits de la vida, quasi no es parlava l'italià, i</p>			<p>Sí, abans era considerat més vulgar, perquè la gent que parlava sicilià era aquella que no havia anat a l'escola. Avui en dia la concepció ha</p>		<p>Sí, abans era considerat vulgar, però ara ja no, perquè és una cosa dels nostres orígens i el nostre territori.</p>	<p>Sí, abans la majoria de persones eren analfabetes perquè no anaven a l'escola i no sabien parlar</p>

		per tant hi havia paraules molt més vulgars.			canviat perquè com que tothom va a l'escola i sap parlar italià el fet de parlar sicilià ja no està vist com una cosa vulgar.			italià, i per això el sicilià era considerat vulgar.
On has après el sicilià?	Família	Família	Família	Amb els companys de l'escola que parlaven sicilià	Família	Família, sentint parlar els meus pares	Amics	Amics
El sicilià és difícil?	No, una mica a l'hora d'escriure.	Sí, hi ha paraules molt difícils que només saben els avis.	La pronúncia sí	Per mi sí, perquè no l'he parlat mai a casa	Sí, és difícil d'entendre, té paraules molt difícils, i també és difícil de pronunciar.	Sí, és difícil de pronunciar, de llegir, d'escriure...A més, té termes provinents de moltes llengües com el castellà, l'àrab...	Per una persona de fora sí, per nosaltres no	Pels italians de fora de Sicília sí, perquè ells parlen altres dialectes
L'italià és difícil?	No, és molt més fàcil que el sicilià tant a l'hora d'escriure'l com de parlar-lo.	Parlar-lo no, però escriure'l sí. La gramàtica és difícil d'aprendre.	La gramàtica és difícil, però jo el trobo fàcil	Per qui no el parla a casa sí	Sí, té moltes regles i excepcions.	Respecte totes les altres llengües d'Europa sí.	Respecte a les altres llengües sí	
És molt diferent el sicilià que parlen els avis, el dels adults i el dels joves?	Sí, hi ha moltes paraules que han desaparegut	Sí, el sicilià que parlaven els avis era molt més difícil perquè hi havia paraules molt més complicades. Jo sé parlar només el sicilià bàsic,	Una mica diferent, el sicilià que parlaven els avis era més antic i per tant més difícil, ara s'ha modernitzat	Sí	No, és el mateix.	Sí, hi ha moltes paraules d'objectes quotidians, per exemple, que ara ja no s'utilitzen i els seus noms han desaparegut.	Sí, abans a Sicília només es parlava en sicilià i per tant no tenia influència d'altres llengües. Ara, en canvi, el	

		no el sicilià que es parlava antigament.	Ex. paraula antiga: <i>amorra</i> (armari, italià <i>armadio</i>)				sicilià ha adaptat moltes paraules de l'italià.	
És molt diferent l'italià que parlen els avis, el dels adults i el dels joves?	No gaire	No, és el mateix	No gaire	No	No, és el mateix.	Sí, els avis coneixen molts més termes que els joves.	No, perquè és el que ensenyen a l'escola.	
Per què creus que molts pares de la generació dels teus van decidir parlar en italià als fills?	Jo crec que la majoria van parlar als fills en sicilià, però els que ho van fer en italià devien ser els més formats, perquè abans l'italià el parlava només qui anava a l'escola superior i a la universitat.	Perquè han entès que és més important que els fills aprenguin italià que sicilià, perquè és oficial i és la llengua que s'estudia a l'escola.	Perquè així els fills no tenien dificultats a parlar en italià, ja que és necessari per anar fora de Sicília	No ho sé			Perquè és la llengua més important. Si parles només sicilià només pots relacionar-te amb gent de Sicília.	
Per què joves que de petits	Perquè potser parlaven italià	No ho sé	Perquè volien que els fills		Perquè van decidir parlar en	Això ha passat en el meu cas: de petita		

parlaven italià amb els pares han passat a parlar-hi en sicilià?	a casa però com que amb els amics hi parlaven sempre en sicilià van començar a parlar en sicilià als pares i els pares també van començar a parlar-los en sicilià.		primer aprenguessin a parlar l'italià i després el sicilià		italià als fills però de grans, com que en l'ambient familiar es parlava més el sicilià van començar a aprendre'l.	em van parlar en italià, però a mida que anava sentint el sicilià dels meus pares i companys el vaig aprendre i ara a vegades l'utilitzo a casa.		
Creus que qui parla sicilià a casa té dificultats a l'escola?	Sí, perquè el sicilià no té una gramàtica fixa, en canvi l'italià sí.	Sí, per això és millor acostumar-se a parlar només en italià des de petits, perquè a l'escola s'estudia només l'italià i el sicilià no té importància com a llengua.	Sí, hi ha molts joves a qui els costa parlar en italià perquè a casa parlen sicilià. A mi, però, no m'ha costat gens.	Sí, perquè l'italià i el sicilià són molt diferents		Sí, perquè moltes vegades tradueixen coses del sicilià a l'italià i s'equivoquen	Sí. A la scuola media els meus companys que parlaven sicilià tenien dificultats perquè no sabien parlar bé l'italià.	
Com parles a un desconegut?	Sempre en italià, i si veig que em parla en sicilià jo també li puc parlar en sicilià.	Sempre en italià, perquè potser és de fora de Sicília i l'italià és la llengua oficial	Sempre en italià	En italià, quan li agafo confiança puc fer-hi alguna broma en sicilià	Sempre en italià	Sempre en italià	Si és una persona gran que no entén l'italià li parlo en sicilià, si no, d'entrada parlo sempre en italià	Si és de Sicília en sicilià, si no sé d'on és en italià
Per què canvies de llengua mentre parles?	A vegades estic parlant en italià i em surt de fer alguna broma	No hi penso, a vegades ens surt espontàniament, quan estem parlant en italià,	No me n'adono, em surt de forma natural.	No ens en adonem	Perquè a vegades estic parlant en italià i hi ha algun concepte que	A vegades em ve al cap la mateixa paraula en sicilià i en italià i jo dic la que em surt primer,	No me n'adono, em surt el sicilià quan faig bromes o quan m'enfado	No me n'adono

	en sicilià sense adonar-me'n.	fer alguna broma en sicilià			només sé expressar en sicilià. Al revés mai no em passa.	la que expressa millor el concepte. A vegades fins i tot m'invento paraules sense voler, mig en sicilià mig en italià. Per insultar és més fort en sicilià que en italià. Parlar en sicilià amb algú és un senyal de confiança.		
Saps escriure sicilià? Com n'has après? I llegir-lo?	L'escric més o menys, perquè és una mica difícil, no el sé escriure bé, ho faig per intuïció, per com el pronuncio.	Escriure'l no perquè és molt difícil, llegir-lo sí però em costa.	Sí, n'he après sola.	Escriure'l no	Sí, l'escric tal com sona	Sí. No s'aprèn, s'escriu tal com sona. Llegir-lo és molt difícil, sobretot els dialectes d'altres ciutats.	Sí que el sé escriure, l'he après sola perquè no hi ha una ortografia siciliana. Llegir-lo sí	Hi ha paraules que em costa escriure-les
Quan l'escrius?	Quasi mai l'escric, només de tant en tant quan vull fer una broma per missatges, però igualment la gent per missatges escriu quasi sempre en	Mai	Quasi sempre que escric missatges o whatsapps.	Mai	Quan parlo amb els amics amb els que surto per missatges	Al facebook		

	italià.							
Quan el llegeixes?	Mai	Al facebook, hi ha molta gent que hi escriu coses en sicilià. Llibres i revistes no n'hi ha perquè no és oficial.	De tant en tant per whatsapp.	Mai	Mai		A les xarxes socials, o en algunes novel·les on surten frases en sicilià com ara els d'Andrea Camilleri	Als estats del facebook
Existeixen pàgines web, blogs, revistes, llibres i música en sicilià?	De pàgines web no en conec		Música tradicional sí, moderna no. Alguns llibres sí, però webs no	Algunes cançons tradicionals	Hi ha alguns cantants que fan música en sicilià, la resta no	Sí, llibres i música. Premsa no. La wikipèdia hi és en sicilià.	Sí, vídeos del youtube.	Sí, vídeos
Per què creus que el sicilià es parla molt menys que fa 30 anys?	Hi ha tingut molta influència la tecnologia i també el fet que ara la gent estudia italià i llengües estrangeres per marxar fora de Sicília, tant al nord d'Itàlia com fora del país. També l'escola.	Perquè la gent ha entès que l'italià és més important, perquè com que el sicilià es parla només a Sicília si vas fora has de saber parlar italià per comunicar-te.	Ha estat per l'escola. Abans només es parlava sicilià perquè la gent no anava a l'escola i no podien aprendre l'italià. Ara estem més formats	Perquè la gent prefereix parlar italià per relacionar-se amb la resta d'Itàlia	Ha estat per l'escola, perquè abans els nens no anaven a l'escola superior i no podrien aprendre bé l'italià. Ara, en canvi, tothom pot rebre educació i per tant tothom sap parlar italià.	Perquè ara la gent va a l'escola, on s'ensenya l'italià. A l'escola no es pot parlar sicilià, tot i que a vegades alguns professors el fan servir per expressar determinats conceptes o per cridar l'atenció. A l'escola els professors normalment són de fora de Pozzallo, per tant no saben pozzallès, la nostra llengua comuna és l'italià.	La gent ha començat a marxar fora de Sicília, cap al nord d'Itàlia i cap a l'estranger, i la gent ha començat a interessar-se per noves llengües i noves cultures i han vist que el sicilià és una llengua només de Sicília	

Quin creus que serà el futur del sicilià?	El seu ús anirà disminuint però no crec que arribi a desaparèixer mai, perquè és una cosa que s'ha mantingut durant molt de temps. Es perdran algunes paraules, això sí.	Crec que a poc a poc anirà desapareixent però sempre quedarà un petit grup de gent que el parlarà, tot i que serà sicilià modern.	Crec que desapareixerà, potser no ara però d'aquí un segle	Podria desaparèixer, però és difícil perquè es parla des de fa molt de temps.	Espero que es transmeti de generació en generació. No crec que es perdi, però seria una llàstima.	No crec que desaparegui	Crec que desapareixerà, perquè els joves cada vegada tenen menys en compte el seu propi dialecte, no aprecien els seus orígens.	Sí, desapareixerà completament
Et preocupa el futur del sicilià?	No gaire	A mi no, perquè prefereixo l'italià, però tot i això seria una llàstima que desaparegués.	Sí, em sabria greu que desaparegués	No	Relativament	Bastant	Sí, és important. Als joves no els preocupa perquè no es paren a reflexionar-hi. Als adults els preocupa més perquè han viscut una època en què el sicilià es parlava molt més.	Sí
Coneixes iniciatives contra la seva desaparició?	No	No	No	No	No	No ho sé	No	
Creus que el sicilià hauria	No, perquè si s'ensenyés el	Seria maco que s'ensenyés el	No crec que sigui important	No, perquè és un dialecte	No, no crec que calgui que	No, parlar sicilià a escola és de mala	Sí, hauríem d'estudiar	Sí, però

de tenir algun rol a l'escola?	sicilià s'haurien d'ensenyar tots els dialectes de cada zona, i no crec que ho facin.	sicilià a l'escola, però no es farà perquè el sicilià no té unes normes ni una gramàtica com té, per exemple, l'italià. Com a llengua d'ensenyament mai.	ensenyar-lo, perquè el sicilià és només una llengua de Sicília, però seria una cosa interessant. Com a llengua d'ensenyament no.		s'ensenyi perquè tothom el sap parlar bé, no hi ha regles, el parles depenent de com el parli la teva família. Com a llengua d'ensenyament tampoc. A més, si s'ensenyés el sicilià a cada zona d'Itàlia s'hauria d'ensenyar el propi dialecte	educació. Si algun professor ens parla en sicilià és perquè vol donar-nos confiança, i n'hi ha que si els parles en sicilià et renyen i et diuen que no ets el seu pare/mare, que els tractis amb més respecte. A més, no cal estudiar-lo perquè ja s'aprèn a casa, i a més no et serveix per treballar.	literatura siciliana en comptes d'estudiar una literatura estrangera com l'anglesa, i la llengua siciliana també s'hauria d'estudiar. Com a llengua d'ensenyament no.	dedicant-li poques hores, no hauria de ser la matèria principal. Podrien fer que a cada regió d'Itàlia s'ensenyés el dialecte propi. Com a llengua d'ensenyament no.
I als mitjans de comunicació?	No, s'ha de fer servir sempre l'italià. Com a màxim es pot fer servir, a vegades, alguna llengua estrangera com l'anglès.	A mitjans de comunicació de Pozzallo sí, però a fora ja no perquè el dialecte de cada ciutat és diferent.	No	No	No	No	No. Potser a Sicília sí, però de manera limitada.	No
Hauria de ser oficial?	No, perquè és un dialecte. A més no podria ser oficial perquè a cada ciutat es parla un dialecte diferent. L'italià el parla tothom,	No, perquè el sicilià és diferent a cada ciutat.	Sí, així ens assegurem que no desaparegui	No	No	No, perquè hi ha molts dialectes, tant a Itàlia com dintre de Sicília	Sí	Sí, com a segona llengua

	per això és oficial.							
T'agradaria que el sicilià es parlés més, o et sembla bé que es parli més l'italià?	No, està bé que es parli més en italià	No, m'agrada que es parli més en italià perquè és més important i més bonic com a idioma.	No, està bé que es parli més l'italià, la llengua de la nostra nació	Em sembla bé que es parli més l'italià	Està bé que es parli més l'italià, però no s'hauria de deixar de banda el sicilià perquè forma part de nosaltres, de les nostres arrels. Si ets sicilià i no el parles és com si et faltés una part dels teus orígens.		Cal parlar igual l'italià que el sicilià. Has de saber parlar italià per comunicar-te amb tothom i sicilià perquè és una part de la teva cultura. El dialecte és la nostra cultura, allò que ens diferencia dels altres, i no s'hauria de perdre.	

12.5. Entrevista realitzada als pares i mares

Salve, come Le ho già spiegato sto facendo un lavoro sull'uso del siciliano tra i giovani e la sua evoluzione, e dopo aver somministrato un questionario e fatto una intervista al/la suo/a figlio/a vorrei farle delle domande per conoscere le opinioni dei genitori.

1. PROFILO DELL'INTERVISTATO/A:

- a. Uomo o donna?
- b. È nato/a nell'anno...
- c. Dove è nato/a?
- d. Dove abita ora?
- e. Quanti figli/e ha?
- f. Che lavoro fa?

2. DEFINIZIONE E PERCEZIONE

- a. Per cominciare vorrei sapere: cos'è per Lei il siciliano?
- b. [La maggior parte della gente dice che è un dialetto.] Per voi qual è la differenza tra una lingua e un dialetto?
- c. Lei come l'ha imparato, il siciliano?
- d. Molti dei giovani hanno opinioni diverse sul siciliano; alcuni dicono che è bello ed altri che è brutto, alcuni che è volgare ed altri che no, alcuni che è una lingua di vecchi ed altri che è la lingua dei giovani...? Lei come lo definirebbe?
- e. Crede che attualmente la gente non abbia più la stessa percezione del siciliano rispetto a cinquanta anni fa. Cos'è cambiato in questa percezione?

- f. La maggior parte dei ragazzi dice che il siciliano è difficile. Anche Lei lo crede?
- g. In che senso?
- h. E l'italiano è facile o difficile?
- i. In che senso?
- j. 2.QUALITÀ DEL SICILIANO
- k. So che in ogni paese si parla un siciliano un po' diverso, ma c'è anche differenza tra il siciliano che parlano i ragazzi, quello che parlate voi genitori e quello che parlano i nonni (fonetica, grammatica, lessico, espressioni...)?
- l. Potrebbe farmi qualche esempio?
- m. E c'è differenza tra l'italiano che parlate voi e quello che parlano i vostri figli o genitori?
- n. Potrebbe farmi qualche esempio?

3. USO DEL SICILIANO E SCELTA DI LINGUA

- a. Ho visto nei questionari che, nella generazione dei vostri genitori, la maggior parte della gente parlava in siciliano. Alla vostra generazione loro hanno cominciato a parlarvi un pò di più in italiano, ed ai vostri figli parlavate quasi tutti in italiano. Per quali motivi crede che questo sia successo?
- b. Che cosa è successo nel vostro caso? [Cioè, in che lingua vi hanno parlato i vostri genitori ed in che lingua avete deciso di parlare ai vostri figli?]

- c. Ne avete parlato, della lingua in cui parlare ai figli?
- d. Vi siete mai pentiti di questa decisione? Perché?
- e. Ci sono genitori che in qualcun momento hanno cambiato la lingua di comunicazione con i loro figli (ad esempio, da piccoli gli parlavano solo in italiano ed adesso anche in siciliano). Nel vostro caso questo è successo?
- f. A che cosa credete che si debba quanto successo?
- g. Ci sono genitori che hanno parlato di forma diversa al figlio grande ed al figlio piccolo. Nel vostro caso questo è successo?
- h. Quale spiegazione date a questo fatto ?

4. SCELTA E COMMUTAZIONE DI CODICE

- a. Per uno straniero è difficile capire quali sono i motivi che vi portano a parlare in italiano o in siciliano quando conoscete una persona. Come pensate ciò avvenga, cioè c'è qualche indizio che vi fa decidere tra un parlare o l'altro (apparenza, età, luogo...)?
- b. Me ne potrebbe dare qualche esempio?
- c. Crede che la generazione dei vostri figli lo fa in un modo diverso?
- d. In una stessa conversazione potete passare dall'italiano al siciliano o all'inversa. Come lo fate, e perché?
- e. Ricorda qualche caso in cui abbia fatto un cambio di lingua negli ultimi giorni?

5. CONSUMO CULTURALE

- a. Certe volte i giovani usano il siciliano per scrivere su facebook o whatsapp.
La vostra generazione scrive in siciliano da qualche parte?
- b. Lei come ha imparato a scriverlo?
- c. Ed in che momenti legge cose in siciliano?
- d. Ci sono libri, riviste o musica in siciliano?
- e. In che siti web si possono trovare cose in siciliano?

6. SOCIALE E GIURIDICO

- a. Trent'anni fa c'era molta più gente che parlava in siciliano. Cosa crede sia successo?
- b. E cosa ne pensa di quanto accaduto? (Cioè, le piacerebbe che il siciliano si parlasse tanto come prima o è giusto che si parli di più l'italiano?)
- c. Quale crede che sarà il futuro del siciliano? Può arrivare a scomparire?
- d. La sopravvivenza del siciliano è un tema che preoccupi ai siciliani in generale?
- e. Ed ai giovani in particolare?
- f. Sa se ci sono delle iniziative contro la scomparsa del siciliano? Lei quale conosci?
- g. La scuola pare che è stata molto importante per diffondere l'italiano.
Crede che il siciliano dovrebbe avere anche qualche ruolo a scuola?
Quale sarebbe questo ruolo?

- h. Come materia
- i. Come lingua d'insegnamento

- j. E oltre la scuola, crede che il siciliano dovrebbe avere più presenza nei mezzi di comunicazione, nell'amministrazione...?

- k. Crede che in Sicilia il siciliano dovrebbe essere ufficiale, oltre all'italiano?

Va bene, qui finisce la mia intervista, grazie mille per dedicarmi il suo tempo.

12.6. Respostes completes traduïdes de les entrevistes als pares i mares

	MMG	PMG	MCT	MCH	MMM	MCR	TR	PCA
Què és per tu el sicilià?	Les meves arrels, la llengua que em representa, perquè sóc siciliana. La llengua que t'acosta a les persones que no tenen educació, a tots els que no parlen italià.	La meva llengua	La meva llengua, que m'encanta	El dialecte que es parla el dia a dia	El nostre dialecte, un part de la nostra identitat.	Una llengua important, que s'ha d'ensenyar als fills	La meva primera llengua, aquella amb la qual expresso millor els meus sentiments.	La nostra llengua, que no s'ha de perdre
Quina és la diferència entre llengua i dialecte?			No n'hi ha	El dialecte és una cosa del passat, que no es pot parlar amb tothom. La llengua italiana, en canvi, es pot parlar a totaItàlia.	El dialecte és molt més restringit, a cada ciutat és diferent. L'italià, en canvi, el parla tothom a Itàlia		El sicilià abans era una llengua. La diferència està en l'ús que se'n fa.	

<p>Com parles amb amics i família?</p>	<p>Amb els fills italià menys quan dono ordres, crido o ens enfadem. Amb el marit més sovint sicilià que amb els fills. Amb els pares vaig començar a parlar-hi en italià perquè la meva mare era de Trapani, tot i que el meu pare a vegades em parlava en sicilià. El sicilià el vaig aprendre amb els companys d'escola i els cosins vaig passar a parlar també sicilià a casa.</p>	<p>Amb els pares només en sicilià (ells quasi no parlen italià). Però nosaltres parlem dialecte pozzallès, que és diferent respecte els altres dialectes de Sicília.</p>	<p>Sempre en sicilià</p>	<p>Amb pares i amics sempre sicilià, perquè és com m'expresso millor. Els meus pares no sabien parlar italià. Quan els meus fills eren petits vivíem a Alemanya, aprenien italià a una acadèmia i els vaig començar a parlar en italià, però poc a poc vaig anar passant al sicilià perquè no aconseguia parlar-los en italià. Ara parlem quasi sempre en sicilià, igual que amb el meu marit.</p>	<p>Sempre he parlat italià, a casa i amb els amics. A vegades faig alguna broma en sicilià quan estic amb amics, però no sóc capaç de tenir una conversa en sicilià. Quan era petita era de les poques nenes de l'escola que parlava italià a casa. Els meus pares van pensar que el sicilià ja l'aprendria a l'escola amb els companys, però no va ser el cas perquè les altres nenes, que entre elles parlaven sicilià, a mi em parlaven en italià, i això em feia sentir exclosa, inadaptada al grup. El meu germà, en canvi, sí que el va aprendre i ara sempre parla en sicilià.</p>	<p>Sicilià amb pares i marit, italià amb els fills. Quan parlem tota la família junts canviem d'italià a sicilià. Els meus fills van aprendre'l a poc a poc a l'escola.</p>	<p>Amb els avis parlava sicilià, amb els pares 50% italià 50% sicilià. Quan jo era petita al meu entorn es parlava sicilià. Amb els fills sempre he parlat italià, i ells el sicilià l'han après amb els amics. Amb el marit en italià, perquè la seva mare sempre havia viscut fora de Sicília i a casa seva parlaven en italià, tot i que ara de tant en tant també ens comuniquem en sicilià.</p>	
---	--	--	--------------------------	--	---	---	--	--

<p>Com definiries el sicilià?</p>	<p>Incisiu, transmet el missatge més directament. És un dialecte lleig, no és com el romà, per exemple.</p>	<p>Llengua pesant, bonica, forta, antiga. És la llengua mafiosa per excel·lència gràcies a Hollywood</p>	<p>Molt bonic, una mica vulgar, el parlen tant joves com vells.</p>	<p>Una llengua del passat.</p>	<p>Lleig, aspre</p>	<p>Bonic</p>	<p>Bonica, musical, directa. Té paraules procedents de moltes llengües diferents, una barreja fruit de totes les dominacions de l'illa al llarg de la història.</p>	
<p>Creus que fa 50 anys el sicilià era considerat més vulgar que ara?</p>			<p>Sí, abans era molt més lleig, molt pesant, les paraules eren lletgíssimes. Les noves generacions l'han canviat.</p>		<p>No, abans era més natural parlar en sicilià, ara hi ha situacions en què no està ben vist parlar en sicilià, com per exemple a la feina o a l'escola</p>		<p>No saber parlar italià era una marca de pertànyer a una classe social baixa, una marca de falta d'educació. La gent s'averkonyia de parlar en sicilià. Avui potser es parla més en sicilià perquè com que tothom va a l'escola la gent ja no s'averkonyeix de parlar la seva llengua, perquè tothom sap parlar italià. Ara si preferim parlar italià és perquè hi ha més</p>	

							possibilitats que ens entenguin.	
On has après el sicilià?	Amb els companys	Família	Família	En família i amb els amics	No el sé parlar bé, però el que sé ho vaig aprendre dels meus companys d'escola	Família		En família. L'italià l'he après al servei militar, a Roma, on estava amb nois de tot arreu d'Itàlia. Ells parlaven els seus dialectes però entre nosaltres ens comunicàvem en italià.
Creus que el sicilià és difícil?	Té sons molt particulars i difícils de pronunciar pels que no l'han après de petits. Ex: TR, GGH		Per qui no coneix la llengua sí, molt		Sí, perquè no el vaig parlar de petita. Em costa la pronúncia		Com qualsevol altra llengua.	
Creus que l'italià és difícil?			Per mi sí, perquè parlo sempre en sicilià i quan he de parlar italià cometo molts errors		Per mi no perquè el parlo des de petita, però la gramàtica italiana és de les més difícils.	És més fàcil que el sicilià.	Com qualsevol altra llengua.	
És molt diferent el sicilià que parlen els avis, els adults	Sí, el sicilià ha agafat moltes paraules de l'italià.	Sí, ha evolucionat molt. Hi ha moltes paraules que parlaven els nostres avis i	Sí, ha canviat moltíssim. Ex: abans la vorera es deia <i>ciappetta</i> , ara en diuen	Sí, abans es parlava només sicilià, ara es parla sicilià italianitzat. Hi ha diferència entre el	Sí, els termes han evolucionat i molts ja no s'utilitzen	Sí. Nosaltres parlem sicilià de veritat, els joves parlen sicilià italianitzat. El sicilià que	Sí, el nostre sicilià està molt italianitzat. Si vas, per exemple, a la comunitat	

<p>i el dels joves?</p>		<p>que ara ja no es fan servir més. La meua tieta, per exemple, se'n va anar a viure a Austràlia fa temps i parla el sicilià de fa 30 anys: sap moltes paraules que ja no s'utilitzen. Ni ella ni els meus cosins saben parlar italià, perquè ningú mai els hi ha parlat en italià.</p>	<p><i>marciapiede</i> com en italià.</p>	<p>dels pares i el dels avis, però entre el dels pares i el dels joves no.</p>		<p>parlaven els nostres pares no s'entenia, era molt més complicat.</p>	<p>siciliana d'EEUU, que és molt gran, parlen un sicilià molt més antic, el que es parlava aquí als anys 50, el moment en què van emigrar. Ells no saben parlar italià.</p>	
<p>És molt diferent l'italià que parlen els avis i el dels joves?</p>			<p>No, és el mateix</p>	<p>No</p>	<p>Sí, ells fan servir termes que només utilitzen els joves.</p>		<p>L'italià és molt diferent a cada regió, el nostre és un italià molt sicilianitzat, tant per la pronúncia, l'accent, algunes paraules... Ex: al nord d'Itàlia totes les s són sonores, i aquí totes són sordes. També és molt diferent segons la classe social.</p>	
<p>Per què creus</p>			<p>Entre nosaltres</p>	<p>Perquè poguessin</p>		<p>Per habitar-los</p>	<p>Perquè jo crec</p>	

que molts pares de la teva generació van decidir parlar en italià als fills?			parlàvem gairebé sempre en sicilià, fins i tot amb els professors. Ho van fer perquè així a l'escola als fills els era més fàcil parlar italià.	comunicar-se fora de Sicília		a parlar en italià i que el parlessin bé, i perquè fossin més intel·lectuals. A mi quan era petita els professors em posaven notes més baixes perquè deia paraules en sicilià, i vaig parlar als meus fills en italià perquè no tinguessin aquest problema.	que primer de tot era fonamental aprendre l'italià; el sicilià ja l'aprendrien després sí os í, perquè tothom el parla.	
Per què joves que de petits parlaven italià amb els pares han passat a parlar-hi en sicilià?		Nosaltres als nostres fills els obligàvem a parlar en italià de petits. Quan deien paraules en sicilià els dèiem que parlessin bé fins que van aprendre a parlar bé en italià.	Perquè amb els nens petits et ve espontani parlar italià. Nosaltres quan els nostres fills eren petits alguna vegada també els parlàvem en italià.		Perquè els pares havien decidit parlar-los en italià, però com que el sicilià era la seva llengua materna els sortia de forma espontània parlar en sicilià amb els fills.		Nosaltres, per exemple, a vegades ara també parlem en sicilià amb els fills, perquè estan molt acostumats a parlar-lo amb els seus amics. Aquest canvi es va produir quan ells eren a l'escola superior.	
Creus que qui parla sicilià a casa té							Sí, perquè qui parla sicilià a casa el que fa	

dificultats a l'escola?							quan ha de parlar italià és traduir del sicilià, i com que en molts casos la sintaxi de la frase és diferent, ho fas malament. Qui parla italià a casa és més correcte a l'hora de parlar-lo.	
Com parles a un desconegut?	Li pregunto si entén el sicilià i, si no, li parlo en italià.	Li pregunto si entén el sicilià i, si no, li parlo en italià.	Al principi en italià, i si entén el sicilià canvio al sicilià	Italià	Depèn de la situació, però només parlo en sicilià si sé segur que l'altre sap parlar-lo	En italià	Italià, perquè hi ha més possibilitats que ens entengui, però si veig que parla sicilià o que té dificultats per entendre l'italià passo al sicilià. A més, com que a cada ciutat el dialecte és diferent ens seria difícil entendre'ns entre nosaltres.	En italià
Per què canvis de llengua mentre parles?	T'adeqües a la persona amb qui estàs parlant, et poses al seu nivell. Quan he de renyar els meus fills ho faig en sicilià, perquè és més	Moltes vegades em surt sol dir mitja frase en sicilià i mitja en italià.	No me n'adono	Ho faig espontàniament	Per fer que la conversa sigui menys formal, i perquè hi ha expressions que no existeixen en italià. A mesura que agafes			

	directe, més ofensiu, més fort.				confiança vas parlant més en sicilià.			
Saps escriure sicilià? I llegir-lo?	Sí, tot i que és molt difícil	Sí	No el sé escriure, m'és molt difícil, i llegir-lo també	Llegir sí, escriure no	No el sé escriure, i llegir-lo em costa	Escriure'l no, llegir-lo poc	Mai havia pensat a escriure'l fins que vaig arribar a l'universitat. L'escric com puc, però té sons difícils de transcriure. Actualment els joves l'escriuen molt al facebook i al whatsapp; quan jo era jove ningú no l'escrivia enlloc.	
Quan l'escrius?	Al facebook	Al facebook. Abans escrivia poemes en sicilià	Als missatges					
Quan el llegeixes?			Algunes poesies	Alguns proverbis	A l'escola vaig llegir algunes poesies en sicilià, i he llegit algun llibre d'Andrea Camilleri on surten frases en sicilià, però llibre sencers en sicilià no n'hi ha	En algun llibre		Hi ha alguns llibres de proverbis en sicilià
Existeixen pàgines web, blogs, revistes,	Sí, hi ha llibres de proverbis, d'endevinalles... També hi ha	Abans hi havia un contacontes que venia cada cert temps i ens	Alguns llibres de poesia i música. També hi ha	Llibres de proverbis	Música tradicional i algun llibre	Música tradicional i algun llibre	Sí, es fa música, i no només tradicional sinó també moderna.	Música tradicional i algun llibre

<p>llibres o música en sicilià?</p>	<p>música, i en alguns diaris o revistes de Sicília hi ha un petit apartat escrit en sicilià, per seguir amb la tradició.</p> <p>Media no. A vegades en algun programa de ràdio de Sicília es diu alguna frase en sicilià.</p> <p>Hi ha algunes botigues on hi ha menús, comptes i cartells en sicilià, però és una cosa estranya, és per atraure els turistes, una cosa folklòrica.</p>	<p>explicava contes en sicilià. Era un dels nostres passatemps preferits. Hi ha pàgines web d'acudits en sicilià.</p>	<p>webs de proverbis sicilians.</p>				<p>També es fa teatre en sicilià, i surt al comissari Montalbano. Pàgines web segur que n'hi ha moltíssimes, però mai m'he plantejat mirar-ho.</p>	
<p>Per què creus que el sicilià es parla molt menys que fa 30 anys?</p>	<p>Ha augmentat el nivell cultural de les persones.</p>	<p>Pels mitjans de comunicació: estàs bombardejat d'italià des de tot arreu. Quan jo era petit aquí tothom parlava sicilià. Jo tenia un amic de Nàpols que a l'estiu venia i era l'únic que</p>	<p>Hem evolucionat.</p>	<p>Per l'escola: abans els nens hi anaven molt pocs anys i no podien aprendre bé l'italià. També perquè ara els pares parlen en italià als fills en comptes d'en sicilià.</p>	<p>Abans la gent no sabia parlar ni escriure bé l'italià, i com que no volien que els seus fills tinguessin els mateixos problemes van decidir parlar-los en italià. A més, ara tothom va a l'escola, la gent viatja molt i</p>	<p>Perquè ara hi ha l'escolarització obligatòria. Abans no. La meua àvia, per exemple, no sabia llegir ni escriure.</p>	<p>Perquè abans hi havia molta menys gent que anava a l'escola. Ara la gent, que sí que va a l'escola, prefereix parlar en italià, perquè parlar sicilià és un símbol d'ignorància.</p>	<p>Abans hi havia molta més ignorància: a l'època dels nostres pares la majoria de gent anava a l'escola només fins a la Terza Media.</p>

		parlava italià, i l'escoltàvem admirats. Els altres que parlaven italià eren els rics, que podien pagar-se l'escola.			necessita saber italià, ja que el sicilià es parla només a Sicília.			
Futur del sicilià?	No crec que desaparegui, perquè es fa servir	Desapareixerà d'aquí un segle. Jo sé la meitat de sicilià que els meus pares, els meus fills la meitat que jo, i si segueix així d'aquí poques generacions desapareixerà.	No s'hauria de perdre, i no crec que passi.	Cada cop es parlarà menys i desapareixeran algunes paraules, però la llengua en si no desapareixerà.	El seu ús disminuirà però mai desapareixerà.		No crec que desaparegui del tot, però cada vegada s'anirà assemblant més a l'italià, moltes paraules sicilanes seran substituïdes per les italianes, com ja està passant actualment.	
Et preocupa el futur del sicilià?			Sí, seria una pena que desaparegués.	No	No	Sí, no ens podem oblidar del nostre dialecte		Sí
Coneixes iniciatives contra la seva desaparició?		No, perquè no ens en adonem, que està desapareixent		No	Hi ha un debat a l'escola entre aquells que volen que s'ensenyi sicilià a l'escola, o encara que no sigui una matèria que hi sigui més present, i els que volen que	No	Segur que hi ha reunions i assemblees per defensar el seu ús, però la gent en general no es mou per aquest tema perquè no els preocupa, ni s'ho plantegen.	No

					segueixi fora de l'escola		Tot i això, sí que hi ha lingüistes que fan diccionaris i gramàtiques del sicilià.	
Creus que el sicilià hauria de tenir algun rol a l'escola?	No	No	No	No seria una mala idea ensenyar-lo a escola.		Sí, aquí volien fer-lo ensenyar a l'escola, però al final no ho van fer.		Sí. Aquí a l'escola volien introduir-lo perquè els nens l'apreguessin i no es perdés, però al final no ho van fer, i jo crec que s'hauria de fer perquè no desaparegués.
I als mitjans de comunicació?	No	No	No	No	No	No		No, perquè a cada ciutat el dialecte canvia
Hauria de ser oficial?	No	No, perquè a Itàlia hi ha molts dialectes	Podria ser-ho	Sí, juntament amb l'italià, perquè tot i que la pronúncia del sicilià canvia segons la ciutat segueix sent sempre la mateixa llengua.	No	No		No
T'agradaria que el sicilià es parlés més, o et sembla bé que es parli més l'italià?	No, no m'agradaria que es parlés més perquè el sicilià és una llengua que et limita, en canvi l'italià et permet	És millor que es parli més l'italià.		És millor que es parli més italià, tot i que és maco parlar el sicilià en família.	A casa està bé que es parli sicilià, però a fora és millor que es parli en italià. El sicilià és per			Millor que es parli l'italià, perquè el sicilià ja no es parla tant, és més de vells.

	relacionar-te amb més gent.				parlar amb la família i els amics, i cal conèixer-lo perquè és una part de la nostra història i cultura, però se li ha de donar la categoria que li correspon: no es pot fer servir ni a la feina ni a l'escola. Fora de casa és millor que es parli italià.			
Vau parlar de la llengua en què parlar als vostres fills?		Teníem clar que els parlaríem en italià perquè no tinguessin problemes a l'escola.	No	No, et ve espontani parlar en sicilià a casa. Només jo els vaig parlar una mica en italià, el meu marit mai.	No, perquè jo no sé parlar bé en dialecte, i entre nosaltres parlem en italià.	No. Vam decidir de parlar-los en italià perquè així anaven més preparats a l'escola.	No, els vam parlar en italià sense parlar-ho, estàvem d'acord. No ens en penedim en absolut.	

12.7. Entrevista realitzada a la Teresa Renda, professora d'anglès del Liceo Scientifico Giorgio la Pira

1. Com'è sistemata l'educazione superiore a Pozzallo, cioè che scuole ci sono?
2. C'è differenza tra i profili dei ragazzi secondo la scuola che frequentano? (Ad esempio, la classe sociale).
3. Che ruolo ha il siciliano a scuola?
 - a. Come materia
 - b. Come lingua d'insegnamento
 - c. Il suo uso tra i professori
 - d. Il suo uso tra gli alunni
 - e. Il suo uso tra gli alunni ed i professori
4. Credi che la presenza del siciliano è la stessa a tutte le scuole superiori, o cambia secondo se è Liceo o Scuola Professionale?
5. È cambiato il ruolo del siciliano a scuola allo durante gli anni in cui hai fatto di professoressa?
 - a. In che aspetti?
6. In che situazioni si può dare il caso di un alunno parlando in siciliano con un professore?
7. Succede qualcosa se un alunno parla in siciliano ad un professore?
8. Credi che il siciliano dovrebbe avere più presenza a scuola?
 - a. Come materia
 - b. Come lingua d'insegnamento
9. Cosa ne pensano gli altri professori?
 - a. Del Liceo Scientifico
 - b. La comunità educativa in generale